

**FINANSAL FAIR PLAY UYGULAMALARI ÖNCESİ VE SONRASINDA
REKABET DENGESİNİN ANALİZİ:
TÜRKİYE FUTBOL SÜPER LİĞİ**

Elif BOZKURT ALVURDU

**DOKTORA
SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANA BİLİM DALI
SPOR YÖNETİM BİLİMLERİ PROGRAMI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2025

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

02/06/2025

Elif BOZKURT ALVURDU

FİNANSAL FAIR PLAY UYGULAMALARI ÖNCESİ VE SONRASINDA REKABET DENGESİNİN ANALİZİ: TÜRKİYE FUTBOL SÜPER LİĞİ

(Doktora Tezi)

Elif BOZKURT ALVURDU

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2025

ÖZET

UEFA'nın 2010 yılında başlattığı ve 2013/14 sezonunda tam olarak yürürlüğe giren Finansal Fair Play (FFP) düzenlemeleri, kulüplerin harcamalarını gelirleriyle uyumlu hale getirerek finansal sürdürülebilirliği sağlamayı ve liglerde rekabet dengesini korumaya yöneliktir. Rekabet dengesi ise ligdeki güç farklarının minimize edilmesi ve sportif sonuçların öngörülemezliğiyle ilişkilidir. Ancak, gelir eşitsizlikleri rekabet dengesini zayıflatabilmekte ve bu durum, özellikle Türkiye Süper Ligi gibi ekonomik farklılıkların belirgin olduğu liglerde daha etkili olmaktadır. FFP teorik olarak düşük gelirli kulüplerin borçlanmaya dayanmayan bir yapı oluşturmasını öngörse de pratikte yüksek gelirli kulüplerin avantajlarını pekiştirdiği gözlemlenmektedir. Bu çalışma, FFP düzenlemelerinin Türkiye Süper Ligi'nde rekabet dengesi üzerindeki etkilerini analiz ederek düzenlemenin hedeflenen sonuçlara ulaşıp ulaşmadığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, Finansal Fair Play uygulaması öncesindeki 11 yıllık dönem (2002-2013) ile uygulama sonrasındaki 11 yıllık dönemi (2013-2024) kapsayan Türkiye Futbol Süper Ligi'ne ait 22 sezonu incelenmiştir. Rekabet dengesi, genel lig konsantrasyonu ve lig hakimiyeti olmak üzere iki boyutta ele alınmış; genel lig konsantrasyonu, Herfindahl-Hirschman rekabet dengesi indeksi (HICB) ve 5 takım konsantrasyon oranı (C5CIB) ile ölçülmüş; lig hakimiyeti ise şampiyonluk farkı ve küme düşme farkı analizleriyle değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuçları, genel lig konsantrasyonu açısından FFP'nin rekabet yoğunluğu üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını ve büyük takımların rekabet yoğunluğunda belirgin bir değişim gözlenmediğini; lig hakimiyeti açısından ise FFP'nin şampiyonluk mücadelesine etkisinin sınırlı kaldığını ve küme düşme rekabeti üzerinde önemli bir fark yaratmadığını ortaya koymuştur. FFP düzenlemelerinin rekabet dengesi üzerindeki etkisinin sınırlı kaldığı, Süper Lig'de rekabetin büyük ölçüde durağan seyrettiği ve ligin belirli birkaç kulüp tarafından hâlâ domine edildiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, FFP'nin beklenen yapısal dönüşümü sağlayamadığı ve finansal eşitsizlikleri gidermekte yetersiz kaldığı ortaya konmuştur.

Bilim Kodu : 1301

Anahtar Kelimeler : rekabet dengesi, Finansal Fair Play, futbol, spor ekonomisi

Sayfa Adedi : 92

Danışman : Prof. Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN

ANALYSIS OF COMPETITIVE BALANCE BEFORE AND AFTER FINANCIAL FAIR
PLAY APPLICATIONS: TURKISH FOOTBALL SUPER LEAGUE

(Doctoral Thesis)

Elif BOZKURT ALVURDU

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF HEALTH SCIENCES

June 2025

ABSTRACT

The Financial Fair Play (FFP) regulations, which were introduced by UEFA in 2010 and came fully into force in the 2013/14 season, are designed to ensure financial sustainability by aligning clubs' expenditure with their income and maintaining the balance of competition in the leagues. The balance of competition is linked to minimizing the power imbalance in the league and the unpredictability of sporting results. However, income disparities can weaken the balance of competition, which is particularly evident in leagues with large economic disparities, such as the Turkish Super League. Although the FFP theoretically provides for low-income clubs to build a structure that does not rely on debt, it has been observed that in practice it reinforces the advantages of high-income clubs. This study aims to investigate whether the regulation achieves the intended results by analyzing the effects of FFP regulation on the balance of competition in the Turkish Super League. The study analyzed 22 seasons of the Turkish Football Super League covering the 11-year period before the application of Financial Fair Play (2002-2013) and the 11-year period after its application (2013-2024). The balance of competition was analyzed in two dimensions: overall league concentration and league dominance. Overall league concentration was measured using the Herfindahl-Hirschman Competitive Balance Index (HICB) and the 5-team concentration ratio (C5CIB), and league dominance was assessed using title and survival gap analyses. The results of the study showed that FFP had no significant effect on competitive intensity in terms of overall league concentration and no significant change was observed in the competitive intensity of the major teams; in terms of league dominance, the effect of FFP on the championship battle was limited and it did not cause a significant difference in the relegation battle. It was found that the impact of FFP regulations on the balance of competition was limited, competition in the Super League was largely stagnant and the league continued to be dominated by a few clubs. As a result, it became clear that the FFP could not bring about the expected structural change and was not sufficient to eliminate financial inequalities.

Science Code : 1301

Key Words : competitive balance, financial fair play, football, sport economics

Page Number : 92

Supervisor : Prof. Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın oluşturulması ve gerçekleştirilmesi aőamasında bana yol gösteren, ayrıca lisansüstü eğitimim süresince akademik anlamda bana çok önemli katkılar sağlayan tez danıőmanım Prof. Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN'e teşekkür ederim.

Çalışmaya akademik bilgi, görüş, ve önerileriyle önemli katkılar sağlayan tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Zafer ÇİMEN ve Prof. Dr. Halil SAROL'a ve değerli jüri üyelerine teşekkür ederim.

Ayrıca gerek akademik gerekse iş yaőantımda önemli bir yere sahip olan Doç. Dr. Yusuf GÜNAYDIN'a, çalışma arkadaşlarım Sayın Öğr. Gör. Gökçe TÜRKMEN'e, Öğr. Gör. Dr. Zeynep Nur AYDIN KILIÇ'a ve Sayın Sultan BAYIRLI'ya teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	ix
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Rekabet Dengesi Nedir?	5
2.2. Rekabet Dengesi Neden Önemlidir?	7
2.2.1. Ekonomik sürdürülebilirlik	10
2.2.2. Ticari gelirlerin artışı	10
2.2.3. Taraftar bağlılığı	11
2.2.4. Finansal eşitsizliğin azaltılması	12
2.2.5. Sportif adaletin sağlanması	13
2.3. Rekabet Dengesi Yönelik Çalışmalara Genel Bakış	14
2.4. Rekabet Dengesi Nasıl Ölçülür?	23
2.4.1. Kazanma yüzdelerinin standart sapması	24
2.4.2. Beş kulüp konsantrasyon oranı (C5) ve rekabet dengesi indeksi (C5CIB)	26
2.4.3. Herfindahl-Hirschman indeksi (HHI)	27
2.4.3. Lorenz dönemsel denge eğrisi (LSBC)	30
2.5. Finansal Fair Play Nedir?	32

2.6. Finansal Fair Play İlke ve Amaçları	36
2.7. Finansal Fair Play ve Rekabet Dengesi İlişkisi ve İlgili Araştırmalar.....	40
3. YÖNTEM.....	45
3.1. Araştırma Dizaynı.....	45
3.2. Verilerin Toplanması	45
3.2.1. Konsantrasyon ölçümleri.....	47
3.2.2. Hakimiyet ölçümleri.....	50
3.3. Verilerin Analizi	51
4. BULGULAR	53
4.1. Tanımlayıcı istatistikler	53
4.2. Rekabet Dengesine Ait Tanımlayıcı Bulgular.....	54
4.3. Lig Konsantrasyonuna Ait Zaman Serisi Analizleri.....	56
4.3.1. Herfindahl-Hirschman rekabetçi denge indeksi (HICB) zaman serisi analizi	56
4.3.2. C5CIB zaman serisi analizi	57
4.4. Lig Hakimiyetine Ait Zaman Serisi Analizleri.....	59
4.4.1. Şampiyonluk verilerine ait zaman serisi analizi.....	59
4.5. FFP Öncesi ve Sonrası Dönem Rekabet Dengesi Verilerinin Karşılaştırılması.	61
5. TARTIŞMA	65
5.1. Genel Lig Konsantrasyonu	65
5.2. Lig Hakimiyeti.....	70
6. SONUÇ	77
KAYNAKLAR	81
EKLER.....	89
Ek-1. Etik Komisyon	90
ÖZGEÇMİŞ	92

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1.FFP ve rekabet dengesini inceleyen çalışmalar	41
Çizelge 3.1. FFP öncesi ve sonrası takım sayıları	46
Çizelge 4.1. Rekabet dengesi indekslerine ait tanımlayıcı bulgular	54
Çizelge 4.2. FFP öncesi ve sonrası rekabet dengesi verilerine ait bağımsız örneklem t-testi analizleri.....	62

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. TFSL lig konsantrasyonu (HHI, C5CIB) indekslerinin dağılımı	52
Şekil 3.2. TFSL lig hakimiyeti (şampiyonluk ve küme düşme) indekslerinin dağılımı .	52
Şekil 4.1. FFP öncesi dönem ligde yer alan takımlar	53
Şekil 4.2. FFP sonrası dönem ligde yer alan takımlar	54
Şekil 4.3. FFP öncesi ve sonrası lig konsantrasyonu ve lig hakimiyeti verileri	55
Şekil 4.4. HICB indeksinin zaman serisine göre analizi.....	57
Şekil 4.5. C5CIB indeksinin zaman serisine göre analizi.....	58
Şekil 4.6. FFP öncesi ve sonrası lig konsantrasyonu verilerinin dağılım grafiği	58
Şekil 4.7. Lig hakimiyeti indeksinin zaman serisine göre analizi.....	59
Şekil 4.8. Küme düşme indeksinin zaman serisine göre analizi	60
Şekil 4.9. FFP öncesi ve sonrası lig hakimiyeti verilerinin dağılımı	61
Şekil 4.10. FFP öncesi ve sonrası lig konsantrasyonu verilerinin karşılaştırmalı analizi	62
Şekil 4.11. FFP öncesi ve sonrası lig hakimiyeti verilerinin karşılaştırmalı analizi.....	63

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile aşağıda sunulmuştur.

Kısaltma	Açıklama
C5	5 kulüp konsantrasyon oranı
C5ICB	5 kulüp rekabet dengesi indeksi
CFCB	kulüp finansal kontrol organı
FFP	Finansal Fair Play
HHI	Herfindahl-Hirschman indeksi
HICB	Herfindahl-Hirschman rekabet dengesi indeksi
LSBC	Lorenz rekabet dengesi doğrusu
MBP	Maç başına puan
MLB	Amerikan Beyzbol Ligi
NBA	Amerika Ulusal Basketbol Birliği
NHICB	Normalleştirilmiş Herfindahl-Hirschman rekabet dengesi indeksi
SDW	Kazanma yüzdelerinin standart sapması
TFSL	Türkiye Futbol Süper Ligi
UEFA	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
UOH	Sonuç belirsizliği hipotezi

1. GİRİŞ

Futbol, günümüzde yalnızca bir takım sporu olmanın ötesine geçerek hem sosyal hem de etik değerleri etkileyen bir alan olarak öne çıkarken aynı zamanda küresel ölçekte büyük bir endüstriyi temsil etmektedir (Özen ve Şahin, 2024). Bu endüstriyel yapının bir sonucu olarak futbol kulüplerinin yönetimleri, sadece sportif başarıyla değil, aynı zamanda finansal yapılarını sürdürebilir kılmakla da yükümlüdür. Ancak bu dengeyi sağlamak, özellikle gelir dağılımının eşitsiz olduğu liglerde büyük bir zorluk yaratmaktadır. Türkiye Süper Ligi de bu eşitsizliğin öne çıktığı liglerden biri olarak dikkat çekmektedir.

Futbolun rekabet dengesini korumak, eşitsizlikleri gidermek ve kulüp maliyesini disipline etmek amacıyla UEFA tarafından 2010 yılında tanıtılan ve 2013/14 futbol sezonunun sonunda tam olarak yürürlüğe girmiş olan Finansal Fair Play (FFP) ilkeleri bu kapsamda, kulüplerin aşırı borçlanmasını önlemek ve daha şeffaf yapılar haline getirmeyi hedeflerken kulüpler arasındaki ekonomik farklılıkların sportif başarıya olan etkilerini azaltarak daha dengeli bir rekabet ortamı yaratmayı da hedeflemektedir.

Profesyonel takım sporlarında rekabet dengesinin sağlanması, hiçbir takımın çok fazla pazar gücü veya aşırı hakimiyet elde etmemesini sağlayarak takımların birbirine bağımlı olmasına dayanmaktadır ve bu durum profesyonel spor liglerinde rekabetçi denge kavramının da temelini oluşturarak profesyonel takım sporlarının ekonomisini diğer endüstrilerden farklı ve kendine özgü kılmaktadır (Ramchandani, Plumley, Davis, ve Wilson, 2023).

Groot (2008)'un başarılı bir spor liginin sağlanması adına "her bir takım, rakiplerinin varlığını korumak konusunda doğal bir eğilime sahiptir" görüşü de bu kapsamdaki bakış açısıyla, lig içindeki rekabet dengesinin sağlanmasının, bireysel kulüplerin performansını olumlu yönde etkileyebileceğini ortaya koymaktadır. "Nitekim bu dengenin kaybolmasının bazı olumsuz sonuçları olabilmektedir. Taraftarların ilgisinin azalması (Késenne, 2006; Zimbalist, 2003) ve yayıncı kuruluşlar ile ticari ortakların yatırım yapma motivasyonunun zayıflaması (Plumley, D., Ramchandani, ve Wilson, 2019) gibi sebepler rekabet dengesinin homojen dağılmamasından kaynaklanabilecek temel sonuçlar arasında yer almaktadır. Lig içindeki rekabetin zayıflaması, taraftarlar açısından maçların cazibesini yitirmesine neden olurken, aynı zamanda kulüplerin gelir akışlarını, sponsorluk anlaşmalarını ve genel finansal yapılarını olumsuz etkilemektedir.

Kulüpler arasındaki finansal eşitsizliklerin artması, rekabet dengesini olumsuz yönde etkileyebilmekte, özellikle büyük bütçelere sahip kulüplerin küçük bütçeli rakipleri karşısında bariz bir üstünlük sağlaması, sportif adaletsizliğe yol açarak ligin cazibesini zayıflatmaktadır. Di Simone ve Zanardi (2021) tarafından vurgulandığı üzere, rekabet dengesi, futbolun hem sportif hem de finansal başarısı için kritik bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, rekabet dengesinin korunması yalnızca kulüpler için değil aynı zamanda ligler açısından da stratejik bir önem taşımakta ve dengenin sağlanması hem sportif başarı hem de finansal istikrarın bir arada var olmasını mümkün kılarak futbol ekosisteminin bütüncül bir şekilde gelişimine katkı sunmaktadır.

UEFA tarafından yürürlüğe konulan Finansal Fair Play düzenlemeleri de teorik olarak gelir düzeyi düşük olan kulüplerin büyük borçlara girmeden varlıklarını sürdürmelerine ve sportif başarı elde etmelerine olanak sağlamayı amaçlamaktadır. FFP'nin etkin bir şekilde uygulanması, yalnızca büyük kulüplerin değil, aynı zamanda küçük ve orta ölçekli kulüplerin de finansal açıdan korunmasına olanak tanımaktadır. Ancak, gelir dağılımının çok eşitsiz olduğu liglerde bu hedeflere ulaşmak kolay olmamaktadır (Kalashyan, 2022). Yüksek gelir elde eden kulüpler, transfer harcamaları ve altyapı yatırımları konularında daha avantajlı bir pozisyona sahip olurken, düşük gelir gruplarında yer alan kulüpler rekabet dışı kalma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, lig genelinde şampiyonluğun belirli kulüplerle sınırlı kalmasına neden olabilmektedir (Szymanski, 2014).

Avrupa'daki birçok ligde olduğu gibi, Türkiye Futbol Süper Ligi'nde de kulüpler arasındaki finansal eşitsizlikler, sportif rekabetin yapısını derinden etkilemektedir. Finansal açıdan güçlü kulüplerin, yüksek bütçeleri sayesinde daha kaliteli oyuncuları transfer edebilmesi ve teknik ekiplerini geliştirebilmesi, ligdeki rekabet dengesi üzerinde belirgin bir dengesizlik yaratmaktadır. Finansal Fair Play (FFP) düzenlemeleri, bu tür dengesizlikleri azaltma potansiyeline sahip bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu sistemin temel amacı, kulüplerin finansal disiplinlerini artırarak gelir-gider dengesini sağlamaları ve aşırı borçlanmayı önlemeleridir (UEFA, 2012). Ancak teoride FFP, finansal eşitsizliklerin azaltılması ve rekabet dengesinin korunması gibi hedeflere hizmet etmekle birlikte, pratikte uygulamaların farklı sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Özellikle Türkiye Süper Ligi gibi finansal sorunların yaygın olduğu liglerde, FFP düzenlemelerine uyum sağlama süreci, kulüpler üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır (Özevin, 2017).

FFP'ye uyum sağlamakta zorlanan kulüpler, transfer harcamalarını ve sportif yatırımlarını kısıtlamak zorunda kalmakta, bu da rekabet gücünün azalmasına neden olmaktadır. Bu süreçte gelir kaynakları sınırlı olan kulüpler hem sportif başarıdan uzaklaşmakta hem de taraftar ilgisinin azalması gibi dolaylı etkilerle karşı karşıya kalmaktadır. Öte yandan, finansal yapılarını daha erken dönemde sağlamlaştırabilen veya gelirlerini artırma konusunda daha etkili stratejiler geliştiren kulüpler, FFP'ye daha kolay uyum sağlayarak rekabet avantajı elde etmektedir. Bu durum, teoride rekabet dengesini artırmayı amaçlayan FFP'nin, pratikte yeni dengesizlikler doğurmasına yol açabilmektedir (Sass, 2016; Szymanski, 2014).

Türkiye Süper Ligi özelinde incelendiğinde, FFP'nin lig üzerindeki etkileri çok boyutlu bir analiz gerektirmektedir. FFP düzenlemeleri bir yandan, kulüplerin finansal disiplinlerini arttırma ve dayanıklı bir yapıya kavuşma yolunda önemli bir araç olarak işlev görürken diğer yandan kaynakları sınırlı olan kulüplerin rekabet gücünü zayıflatması ve uygulanmasındaki zorluklar ile potansiyel yan etkilerinin dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir (Özevin, 2017).

Dolayısıyla, FFP'nin teorik olarak rekabet dengesini sağlama hedefinin uygulamada ne ölçüde gerçekleştiği ve bu süreçte ortaya çıkan yan etkilerin nasıl yönetileceği hem akademik çalışmalar hem de spor yönetimi açısından kapsamlı bir incelemeyi zorunlu kılmaktadır. Türkiye Süper Ligi'nde FFP'nin etkilerini analiz etmek, yalnızca finansal olarak değil, aynı zamanda ligdeki rekabet dengesinin geleceği ve futbolun sosyal-ekonomik etkileri açısından da kritik bir önem taşımaktadır. Türkiye Süper Ligi, bu bağlamda incelenmeye değer bir örnek sunmaktadır. Süper Lig'de tarihsel olarak sportif başarıların ve ekonomik kaynakların birkaç büyük kulüp özellikle Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, uzun yıllar boyunca ligin rekabet dengesine yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur (KPMG, 2022). Son yıllarda Trabzonspor'un ve Anadolu kulüplerinin dönemsel başarıları rekabeti çeşitlendirse de gelir dağılımı ve sportif başarı hâlâ belirli kulüplerin tekelinde bulunmaktadır. Bu çalışma, FFP uygulamalarının Türkiye Futbol Süper Ligi'ndeki rekabet dengesi üzerine etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye Futbol Süper Ligi'nde rekabet dengesi verileri üzerine FFP'nin etkileri detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Bu analizle, uygulamaların rekabet dengesine olumlu katkı sağlayıp sağlamadığı ortaya konulacak ve Türkiye özelinde daha etkili bir rekabet dengesi için öneriler sunulacaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Rekabet Dengesi Nedir?

Rekabet kavramı, iktisat biliminin temel yapı taşlarından biri olup, piyasa mekanizmasının etkin işlemesi açısından merkezi bir öneme sahip bulunmaktadır. Rekabet dengesinin teorik temelleri, klasik ekonomi kuramında fiyat teorisi çerçevesinde şekillenmiş ve özellikle 20. yüzyılda piyasa analizi literatüründe daha analitik bir çerçeveye kavuşmuştur (Melnyk ve Yaskal, 2013). Bu bağlamda, klasik ekonomi teorisinde rekabet dengesi (competitive equilibrium), piyasada arz ve talebin karşılaştığı, tüm aktörlerin rasyonel kararlarla hareket ettiği ve kaynakların etkin dağıtıldığı bir durumu ifade etmektedir. Bu ideal yapının analiz edilmesi sadece ekonomik verimlilik açısından değil, aynı zamanda piyasa yapılarının sağlıklı işlemesi için de belirleyici bir işlev görmektedir (Crockett, Spear, ve Sunder, 2008).

Rekabet dengesinin analizinde piyasadaki firma sayısından giriş engellerine, ürün farklılaşmasından bilgi asimetrisine kadar birçok unsurun piyasa performansı üzerindeki etkisi incelenmektedir. Rekabet dengesinin sağlanması, piyasa yapılarında sadece fiyat düzeylerinin değil; aynı zamanda inovasyon, kalite ve erişim gibi sosyal refah bileşenlerinin de dengeli şekilde oluşmasını mümkün kılmaktadır (Carlton ve Perloff, 2015).

Rekabet dengesinin kuramsal arka planı, özellikle tam rekabet dengesi modelinde tanımlanan ideal piyasa koşullarına dayanmaktadır. Bu modelde firmalar fiyat alıcı olarak davranmakta, piyasada bilgi akışı tam, ürünler homojen ve giriş-çıkış engelleri bulunmamaktadır. Bu yapı, teoride toplumsal refahın maksimum düzeye ulaştığı bir denge yaratmaktadır. Ancak gerçek dünyada piyasa yapıları bu idealden sapmakta ve bu durum organizasyon alanı, piyasalarda gözlenen tekelci eğilimler, oligopolistik yapılar, giriş engelleri, bilgi asimetrisi ve stratejik davranışların etkilerinin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır (Crockett ve diğerleri, 2008).

Carlton ve Perloff (2015), rekabet dengesini sadece statik bir durum olarak değil, aynı zamanda piyasa yapısının evrimsel bir sonucu olarak değerlendirmekte; rekabetin firma sayısı, maliyet yapısı ve stratejik etkileşim gibi değişkenlere göre nasıl farklı sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Bu modellerde firmaların kararları sadece kendi üretim kararlarına değil, rakiplerin muhtemel tepkilerine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla

piyasalarda gözlenen denge, rekabetin mutlak değil, stratejik bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, rekabetin ekonomik teorilerdeki dinamik yapısı, benzer şekilde rekabetin hem saha içi hem de saha dışı unsurlarla şekillendiği spor endüstrisine de ışık tutmakta ve spor ekonomisi literatüründe bu durum “rekabet dengesi” (competitive balance) olarak adlandırılmaktadır (Rottenberg, 1956).

Spor endüstrisi, rekabet kavramının sadece ekonomik değil, aynı zamanda sportif anlamda da yorumlandığı özel bir alan sunmaktadır. Spor liglerinde rekabet dengesi, bir sezonda ya da uzun dönemde takımlar arasındaki güç dağılımının ne derece eşit olduğuyla ilgili bilgi sağlamaktadır. Eğer bazı takımlar sürekli olarak üstünlük kuruyorsa, sportif heyecan ve izleyici ilgisi azalmaktadır. Bu nedenle spor organizasyonlarında rekabet dengesinin korunması, hem sportif adaletin sağlanması hem de ekonomik açıdan kritik önem taşımaktadır (Corral, García-Unanue, ve Herencia-Quintanar, 2016).

Spor organizasyonlarında takımların ya da bireysel sporcuların başarı şanslarının belirli bir seviyede eşitlenmesiyle, müsabakaların hem izleyiciler hem de katılımcılar açısından daha çekişmeli ve ilgi çekici hale gelmesini sağlayan bir kavram olarak karşımıza çıkan rekabet dengesi kavramı bir tarafın diğerine karşı sürekli üstünlük kurmasını engelleyerek, her katılımcının başarı elde etme olasılığını korumayı amaçlamaktadır (Scelles, 2021). Rekabet dengesi, sporun temel unsurlarından biri olan öngörülemezlik unsurunu destekleyerek hem taraftar bağlılığını güçlendirmede hem de ekonomik olarak istikrarı sağlanmada önemli bir rol oynamaktadır. Spor liglerinin hayatta kalması ve gelişmesi için belirli bir rekabet dengesi gerekli olup, bireysel maçların sonucu ve lig şampiyonluğu konusunda belirsizlik olmadığında sonuçlar önceden tahmin edilebilir hale gelebilmekte ve zamanda ilgi kaybına uğrayabilmektedir (Humphreys, 2002; Kesenne, 2007).

Bu bağlamda Zimbalist (2002)’in rekabet dengesine ilişkin benzetme dikkat çekicidir: “Rekabet dengesi, zenginlik gibidir. Herkes bunun iyi bir şey olduğunu kabul eder, ancak hiç kimse ne kadarına ihtiyaç olduğunu bilmez.” Bu ifade, rekabet dengesinde ideal dengenin ne olduğu konusundaki belirsizliği de gözler önüne sermektedir. Spor yöneticileri ve politika yapımcılar açısından bu belirsizlik, lig yapısının ve müdahalelerin nasıl şekillendirilmesi konusunda önemli bir soru işareti oluşturmaktadır. Dolayısıyla rekabet dengesine yönelik tartışılan konu; klasik ekonomi kuramının aksine spor endüstrisinde ürünün belirli bir ligdeki katılımcı takımlar arasında bölünemez, ortak bir üretim olduğu ve

her takımın iş birliği ve girdisine bağlı olması durumuna dayanmasıdır (Goossens, 2005; Lee ve Fort, 2012). İş dünyasında ideal olan rekabet üzerinde tekeli bir konuma ulaşmaktır fakat sporda ise saf bir tekel durumu bir istenmemektedir çünkü spor takımlarının rekabet etmek için benzer güçte rakiplere ihtiyacı bulunmaktadır (Neale, 1964).

Rekabet dengesinin olmaması hem maça giden taraftarlar hem de televizyondan maç izleyenler olmak üzere seyirci sayısının en üst düzeye çıkarılmaması ve ligin seyirci kaybetme riskiyle karşı karşıya kalması anlamına gelmektedir. Bir ligi oluşturan takımların rekabetçi güçleri ne kadar dengeliyse, her maçın sonucu o kadar belirsiz; benzer şekilde, takımlar ne kadar dengeliyse, şampiyonluk yarışının sonucu da o kadar belirsiz olmaktadır (Pawlowski, 2013).

Rekabet dengesinin sağlandığı bir ligde, her takımın her maçı kazanma şansı eşit olmakta ve bu nedenle her takımın lig şampiyonluğunu kazanma şansı da eşit olmaktadır. Dahası, hangi takımların gelecek yıl veya sonraki yıllarda lig şampiyonluğunu kazanma olasılığının diğerlerinden daha yüksek olacağını da kesin olarak tahmin etmek imkânsız olmaktadır (Michie ve Oughton, 2004).

Bu bağlamda liglerin popülaritesi açısından taraftarların ilgisini canlı tutmak lig organizasyonlarının temel hedeflerinden biridir ve bu amaç, rekabet dengesinin korunması ile doğrudan ilişki içinde bulunmaktadır. Rekabet dengesinin bulunmadığı bir ligde, taraftarların sonucun belirsizliğine olan ilgisi azalmakta, bu da hem stadyum doluluk oranlarının hem de televizyon izlenme oranlarının düşmesine yol açmakta ve ekonomik potansiyelin tam anlamıyla gerçekleştirilmesi mümkün olamamaktadır (Borland ve MacDonald, 2003).

2.2. Rekabet Dengesi Neden Önemlidir?

Rekabet dengesi, spor liglerinin varlığının ve popülaritesinin korunması açısından önem taşımaktadır. Liglerde rekabetin yüksek olması, izleyici ilgisini artırırken, ekonomik ve sportif eşitsizliklerin derinleşmesini de önlemektedir. Bu denge, yalnızca sahadaki mücadeleleri heyecanlı hale getirmekle kalmamakta; aynı zamanda ticari gelirleri artırarak paydaşlar arasında daha adil bir dağılım sağlamaktadır. İzleyici talebiyle yakından ilişki içinde olan medya hakları ve sponsorluklar spor liglerinin başlıca gelir kaynakları arasında

yer almaktadır (Silva, Abad, Macedo, Fortes, ve Nascimento, 2018). Dolayısıyla rekabet dengesinin korunması ise sadece sahadaki dinamizmi değil, aynı zamanda ekonomik gücü de desteklemektedir. Spor liglerinin gelirleri yeniden dağıtma ve rekabeti destekleme amacıyla benimsemiş oldukları düzenleyici kurallar, bu çerçevede ele alınabilmekte özellikle maaş sınırları, transfer kısıtlamaları ve gelirlerin paylaşımı gibi uygulamalar, rekabet dengesinin korunmasını ve tüm kulüplerin dengeli bir finansal yapıya sahip olmasını hedeflemektedir (Michie ve Oughton, 2004).

Szymanski (2001)'e göre, rekabet dengesinin bozulması zayıf takımların finansal sıkıntılar yaşamasına ve hatta iflas etmelerine yol açabilmekte; bu durum yalnızca ilgili kulüplerin varlığını tehdit etmekle kalmamakta, aynı zamanda ligin genel marka değerine de zarar verebilmektedir. Dahası, mevcut UEFA organizasyonlarının finansal olarak yetersiz kaldığı ve kulüplerin daha yüksek gelir sağlayarak finansal durumlarını iyileştireceği; en iyi takımların düzenli olarak karşılaşacağı bir lig formatının futbolun kalitesini ve izleyici ilgisini artıracığı öne sürülerek hayata geçirilmek istenen Avrupa Süper Ligi örneğinde olduğu gibi, daha kârlı görülen alternatif lig yapılarının oluşturulma riskini de beraberinde getirebilmektedir (Gregory, 2021). Bu tür ayrışmalar, mevcut liglerin gelir yapısında büyük uçurumlara ve ligin cazibesinin azalmasına neden olmaktadır (Michie ve Oughton, 2004). Bu eğilimin arkasında yatan temel dinamikleri analiz etmek gerekirse, öncelikle başarılı kulüplerin ekonomik avantajlarını artırma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Üst sıralarda yer alan kulüpler, daha fazla taraftar ilgisi, sponsorluk anlaşmaları ve medya gelirleri gibi kaynaklara erişim sağlama avantajına sahip olmaktadır. Bu ekonomik güçlenme, bu kulüplerin transfer piyasasında daha kaliteli oyunculara ve teknik kadrolara yatırım yapmalarını mümkün kılmaktadır. Buna karşın, alt sıralarda mücadele eden kulüpler, düşük gelir kaynakları nedeniyle ekonomik zayıflık yaşamakta ve bu da onların sportif başarılarını sürdürebilmelerini zorlaştırmaktadır. Bu durum, zamanla ligin en güçlü ve en zayıf kulüpleri arasındaki performans farkının genişlemesine neden olmaktadır (Szymanski, 2001).

Söz konusu performans farkının yarattığı sportif ve ekonomik sonuçların yanı sıra dengesizliklerin de süreklilik kazanması, daha geniş çaplı sistemik risklere yol açabilmektedir. Böyle bir senaryo, mevcut lig yapısının bütünlüğünü tehdit edebilmekte ve taraftar ilgisi ile sponsorluk gelirlerinin ciddi oranda azalmasına neden olabilmektedir. Bu

durum, yalnızca mevcut liglerin değil, genel anlamda spor endüstrisini de riske sokmaktadır (Kesenne, 2007).

İstikrarsızlıkları önlemek amacıyla, pek çok spor ligi gelirlerin yeniden dağıtımını sağlayan mekanizmalar geliştirmektedir. Bu yeniden dağıtım mekanizmaları, ligin ekonomik ve sportif dengelerini koruma amacını taşımaktadır. Gelirlerin yeniden dağıtımı, yalnızca üst düzey kulüplerin iyi niyetine dayanan bir uygulama olmayıp, aynı zamanda ligin devamlılığını güvence altına almak için gerekli bir strateji olarak görülmektedir. Bu mekanizmalar, genellikle televizyon yayın hakları gelirlerinin adil bir şekilde paylaşımı, gelir tavanları ve maaş sınırlamaları gibi düzenlemelerle desteklenmektedir (Ramchandani, Plumley, Boyes, ve Wilson, 2018). Bu yeniden dağıtım uygulamalarının etkileri, rekabet dengesinin güçlenmesi, maçların öngörülebilirlik düzeyinin azalması ve taraftar ilgisinin artması gibi olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Daha rekabetçi bir lig, daha geniş bir izleyici kitlesi çekmekte ve bu durum, ligin genel talebini artırmaktadır. Bu ekonomik canlılık, yalnızca alt sıralardaki kulüplerin değil, tüm lig için katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, gelirlerin yeniden dağıtımı yoluyla sağlanan ekonomik denge, düşük performans gösteren kulüplerin iflas riskini azaltırken, daha rekabetçi bir ortam yaratmak suretiyle ligin genel kalitesini artırmaktadır (Szymanski, 2003).

Sonuç olarak, profesyonel spor liglerinde gelirlerin yeniden dağıtımı ve düzenleyici mekanizmaların hayata geçirilmesi, yalnızca bireysel kulüplerin değil, liglerin bütünlüğünü koruma açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu uygulamalar, yalnızca kısa vadeli ekonomik faydalar sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda liglerin rekabetçi ve cazip kalmasını sağlayarak tüm paydaşlara katkıda bulunmaktadır (Szymanski, 2003).

Rekabet dengesinin liglere yönelik talebi artırıcı etkisi göz önüne alındığında, bunun ticari başarı ve kurumsal bütünlük açısından belirleyici bir unsur olduğu ve aynı zamanda spor ekonomisi ile organizasyonel yapıların dayanıklılığını destekleyen bir mekanizma işlevi gördüğü söylenebilmektedir (Evans, 2014). Bu doğrultuda rekabet dengesinin önemini vurgulayan bazı başlıklar şu şekilde sıralanabilmektedir.

2.2.1. Ekonomik sürdürülebilirlik

Rekabet dengesi, spor organizasyonlarında takımlar arasındaki güç farklarının minimize edilmesini hedefleyen önemli bir kavram olduğu için sadece sportif başarıya katkı sağlamakla kalmayıp, spor endüstrisinin genel ticari ve ekonomik sağlığına da derin bir etkide bulunmaktadır.

Rekabet dengesi aynı zamanda kulüplerin finansal sağlığını koruma ve finansal baskıları karşılama kapasitesini destekleyen temel bir unsur olarak da öne çıkmaktadır. Bu, özellikle profesyonel spor liglerinde finansal sıkıntıların yaygın olduğu bir ortamda daha da kritik hale gelmektedir (Szymanski, 2003).

Dolayısıyla rekabet dengesini sağlamaya yönelik politikaların ekonomik süreklilik ile uyumlu olması önemlidir. Finansal Fair Play gibi düzenlemeler, kulüplerin gelir ve gider dengelerini korumalarını ve böylece borçlanma oranlarını minimize etmelerini hedeflemektedir. Bu düzenlemeler, rekabet dengesini artırırken kulüplerin finansal istikrarını da güvence altına almaktadır. Ayrıca, rekabet dengesi ile ekonomik başarı arasındaki ilişki, spor organizasyonlarının kapsayıcı ve eşitlikçi bir yapıya sahip olmasını teşvik etmektedir. İzleyiciler ve taraftarlar arasında daha büyük bir ilgi ve bağlılık yaratılması, spor endüstrisinin genel gelir potansiyelini artırmaktadır. Öte yandan, gelir ve sportif başarı arasındaki doğrusal ilişkinin minimize edilmesi, daha fazla kulübün rekabetin içinde yer almasına olanak sağlayarak hem sportif hem de ekonomik anlamda dengeli bir sistem oluşturulmasına katkı sunmaktadır. Sonuç olarak, rekabet dengesi, spor organizasyonlarının hem sportif hem de ekonomik açıdan başarıları için kritik bir öneme sahiptir (Szymanski, 2003).

2.2.2. Ticari gelirlerin artışı

Rekabetin dengeli olduğu bir lig veya spor organizasyonu, maçların öngörülemezliğini artırarak izleyicilerin ilgisini ve heyecanını canlı tutmaktadır. Bu durum, özellikle televizyon yayın hakları gelirleri, bilet satışları ve sponsorluk anlaşmaları gibi ticari gelir kaynaklarının önemli ölçüde artmasına olanak tanımaktadır. Spor ekonomisi literatüründe sıkça vurgulanan bu ilişki, izleyici talepleri ile rekabet dengesi arasındaki güçlü bağı ortaya koymaktadır (Szymanski, 2003).

Rekabet dengesinin sağlanamadığı, yani birkaç takımın sürekli olarak üstünlük sağladığı liglerde, izleyici ilgisinin azaldığı görülmektedir. Bu azalma, stadyumlara gelen taraftar sayılarında düşüşe, televizyon izlenme oranlarının gerilemesine ve sponsorların organizasyona olan ilgisinin zayıflamasına neden olmaktadır. Özellikle modern futbol ekonomisinde, yayın gelirlerinin toplam kulüp gelirleri içindeki payının giderek artması dikkate alındığında, rekabetin dengeli olmadığı liglerin ekonomik büyüme yakalaması oldukça zor görünmektedir (Plumley, D., Mondal, Wilson, ve Ramchandani, 2023).

Rekabet dengesi, yalnızca gelir artışlarını değil, aynı zamanda marka değeri ve izleyici bağlılığını da doğrudan etkilemektedir. Taraftarlar, sonuçları tahmin edilemeyen, heyecan dolu müsabakaları tercih etmekte ve bu tercihler sponsorların ve yayıncı kuruluşların organizasyonlara olan ilgisini artırmaktadır. Nitekim spor organizasyonlarında gelir çeşitliliğinin sağlanması ve bu gelirlerin büyümesi, izleyici ilgisini çekebilecek dinamik bir rekabet ortamının oluşturulmasıyla doğrudan ilişkili görülmektedir (Szymanski ve Késenne, 2004).

Sonuç olarak, rekabetin dengeli olduğu bir yapının korunması, yalnızca sportif anlamda değil, aynı zamanda ekonomik anlamda da kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, lig yöneticilerinin, gelirlerin adil dağıtımını sağlayacak mekanizmalar geliştirmesi, rekabet dengesinin sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır. Örneğin, yayın gelirlerinin paylaşımında daha adil bir sistem benimsemek, küçük bütçeli kulüplerin rekabet gücünü artırabilir ve böylece ligin genel cazibesi korunarak ticari gelirlerin sürekliliği sağlanabilmektedir (Scelles, 2021).

2.2.3. Taraftar bağlılığı

Ligin, şampiyonluk veya yüksek başarı için daha fazla takıma gerçekçi bir şans sunduğu bir yapı, taraftarların ilgisini ve bağlılığını artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Rekabetçi ve mücadeleci takımlar, taraftarların dikkatini çekerken, daha fazla takımın şampiyonluk yarışına dahil olduğu liglerde taraftar bağlılığı da daha yüksek seviyede oluşmaktadır. Bunun nedeni, taraftarların yalnızca geçmiş başarılarla değil, aynı zamanda gelecek için umut vaat eden takım performanslarıyla da ilgilenmesidir (Brandes ve Franck, 2006).

Rekabet dengesi, taraftarların sadece kendi kulüpleriyle değil, aynı zamanda ligin genel yapısı ve dinamikleriyle de bir bağ kurmasına olanak tanımaktadır. Bir ligdeki rekabetin yoğunluğu ve belirsizliği, taraftarların ligue etkileşimini artırarak daha fazla kulübün potansiyel başarı umudu taşınmasını sağlamaktadır. Ayrıca, her kulübün şampiyonluk yarışına dahil olma ihtimalinin olması, taraftarların sezon boyunca yüksek düzeyde ilgi ve bağlılık göstermelerine olanak vermektedir. Bu tür dengeli rekabet, taraftarlar açısından sadece takımlarının performansı ile değil, aynı zamanda ligin genel kalitesi ve rekabetçi atmosferiyle de doğrudan ilişki içinde bulunmaktadır. Bu bağlamda, taraftar bağlılığı ve ligdeki rekabet düzeyi arasındaki ilişki, kulüp ve lig yönetimleri için önemli stratejik bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Brandes ve Franck, 2006).

2.2.4. Finansal eşitsizliğin azaltılması

Rekabet dengesinin sağlanması özellikle büyük kulüpler ile daha küçük kulüpler arasındaki finansal uçurumların giderilmesi ile sağlanabilmektedir. Büyük kulüpler, genellikle geniş taraftar kitlelerine sahip olup, ulusal ve uluslararası düzeydeki televizyon hakları, sponsorluk anlaşmaları ve ticari faaliyetlerden elde ettikleri yüksek gelirlerle finansal üstünlük elde etmektedir. Bu avantaj, büyük kulüplerin daha kaliteli oyuncu kadroları kurmalarına, güçlü altyapı yatırımları yapmalarına ve teknik anlamda yüksek standartlara ulaşmalarına olanak tanırken, küçük kulüplerin bu kaynaklardan yoksun kalmalarına ve genellikle futbolun zirvesinde yer alabilme fırsatlarını kaybetmelerine neden olmaktadır (Buzzacchi, Szymanski, ve Valletti, 2011).

Szymanski (2010) finansal eşitsizliğin bu tür durumlar yarattığını belirtmiş ve bu eşitsizliğin, kulüplerin sadece sportif başarıları değil, aynı zamanda finansal yönetim ve planlamalarını da olumsuz etkileyebileceğini vurgulamıştır. Küçük kulüplerin sürekli olarak büyük kulüplerin gerisinde kalması, bu kulüplerin finansal olarak bağımsızlıklarını sürdürmelerini, altyapılarına yatırım yapmalarını ve gelişimlerini devam ettirmelerini zorlaştırabilmektedir.

Neticede, bu tür finansal eşitsizlikler, ligdeki rekabetin genel kalitesini ve dengeyi tehdit ederek, taraftar bağlılığını da olumsuz etkileyebilmektedir. Bu sebeple, rekabetçi bir denge sağlanabilmesi için finansal eşitsizliklerin giderilmesine yönelik düzenlemeler ve politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Nalbantis, Pawlowski, ve Coates, 2017).

2.2.5. Sportif adaletin sağlanması

Sportif adalet, tüm spor kulüplerinin ve bireysel aktörlerin (oyuncular, teknik ekipler, yöneticiler) eşit ve adil koşullar altında rekabet edebilmesini ifade etmektedir. Bu kavram, sahadaki performansın, dışsal etkenlerden (ekonomik üstünlük, siyasi destek, hakem hataları vb.) bağımsız şekilde belirleyici olmasını esas almaktadır. Rekabet dengesi, bu adaletin sağlanabilmesi için temel bir önkoşul olarak dikkate alınmalıdır (UEFA, 2022). Dengesiz bir rekabet ortamı, güçlü kulüplerin sistematik biçimde avantaj elde etmesine ve sportif başarının yapısal olarak tekelleşmesine yol açmakta ve adalet algısını zedelemektedir. Rekabet dengesi, finansal gücü yüksek olan kulüplerin, bu avantajlarını diğer takımlara karşı ezici bir üstünlük kurmak için kullanmalarını sınırlamaktadır. Bu durum sportif adaleti teşvik ederek küçük ve orta ölçekli kulüplerin varlıklarını sürdürmelerine olanak tanımaktadır (Peeters ve Szymanski, 2014).

Sportif adaletin tesis edilemediği ortamlarda federasyonlar, lig yönetimleri ve ilgili spor otoriteleri gibi kurumsal aktörlerin meşruiyeti sorgulanmaya başlanmakta ve spor kurumlarının güvenilirliğini ciddi şekilde zedelemektedir. Bu güvensizlik yalnızca taraftar nezdinde değil, sponsorluk, yatırım ve medya ilişkileri gibi ekonomik alanlarda da kırılmalara yol açmaktadır (Gregory, 2021).

Sportif adaletin sağlanmasına yönelik uygulamalar arasında yayın haklarının gelirlerinin eşit dağıtılması veya büyük takımların daha fazla kazandığı modellerin sınırlandırılması gibi gelir dağılımı politikaları; takımların oyuncu maaşlarına ayırabileceği bütçenin sınırlandırılması gibi maaş sınırlamaları; finansal denetim mekanizmalarının şeffaflaştırılması, küçük kulüplere daha fazla altyapı desteği sağlanması ve transfer ücretlerinin dengelenmesi gibi transfer ve altyapı destekleri ile kulüplerin gelirlerinden daha fazlasını harcamalarını, aşırı borçlanmayı engelleyen Finansal Fair Play kuralları gibi ekonomik sürdürülebilirliğe yönelik düzenlemeler ile hakem atamaları ve disiplin süreçlerinde bağımsızlık ve denetim sağlanması gibi uygulamalar sayılabilmektedir. Söz konusu uygulamalar sportif adalet algısını güçlendirirken kurumsal güvenin pekiştirilmesine de katkı sağlayacaktır (Peeters ve Szymanski, 2014).

2.3. Rekabet Dengesi Yönelik Çalışmalara Genel Bakış

Rekabet dengesiyle ilgili ampirik literatür, iki belirgin çizgide karakterize edilebilmektedir. İlk olarak, rekabet dengesi literatürünün analizi bulunmaktadır. Rekabet dengesinin analizi literatürü, zaman içinde veya profesyonel spor liglerinin sektör uygulamalarındaki değişikliklerinin bir sonucu olarak rekabet dengesine ne olduğuna odaklanmaktadır. Rekabet dengesi üzerine ikinci literatür alanı ise, taraftarlar üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Bu literatür alanı, sezon boyunca ölçülen ve devam eden sonuç hipotezi belirsizliği (UOH) literatürüne katkı sağlamaktadır (Fort ve Maxcy, 2003).

Literatürde futbol ligleri üzerine yapılan rekabet dengesi çalışmaları incelendiğinde rekabet dengesinin farklı boyutlarının incelendiği ve bunların arasında rekabet dengesini taraftar memnuniyeti üzerinden değerlendiren (van der Burg, 2023), kısa, sezonluk ve uzun vadeli belirsizlik gibi rekabet dengesi türleri doğrultusunda incelemelerde bulunmuş ve taraftarların hem belirsizlikten hem de taraftar oldukları takımın kazanma ihtimalinden keyif aldıklarını ve bu rekabet dengesinin düşmesi durumunda taraftar memnuniyetinin düşeceğini belirtmiştir. Aynı şekilde taraftar katılımı üzerinden inceleyen Brandes ve Franck (2006) rekabet dengesinin taraftar katılımı üzerindeki etkisi belirsizliğini korurken, taraftar katılımındaki artışın ekonomik ve sosyal etkiler yoluyla rekabet dengesi üzerinde olumlu katkı sağladığını göstermişlerdir. Soebbing (2008) ise; Amerikan beysbol ligi Major League Baseball'da 1920 ve 2006 yılları arasında rekabet dengesi ve taraftar katılımı arasındaki ilişkiyi incelemiş rekabet dengesi azaldıkça taraftar katılımının da düştüğünü gözlemlemiştir. Bir takım galibiyet yarışından koştukça bu durum taraftar katılımını olumsuz etkilemekte dolayısıyla lig organizatörlerinin ve kural koyucuların daha dengeli bir rekabet ortamı oluşturmak için getireceği kuralların, taraftar katılımını ve ilgisini arttırabileceği öne sürülmektedir.

Aynı şekilde Brandes ve Franck (2006) Avrupa futbol liglerindeki rekabet dengesi ile taraftar katılımı arasındaki ilişkiyi incelemiş; Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya'daki veriler üzerinden rekabet dengesinin zaman içinde artmasıyla taraftar katılımının da arttığını göstermiştir.

Bu doğrultuda rekabet dengesine yönelik çalışmaların birçoğunun konuyu taraftar katılımı üzerinden ele aldığı görülmektedir Bunun sebepleri arasında artan taraftar katılımı ile

doğrudan stadyumdaki bilet satışlarının artması, daha fazla seyirci ve medyadaki görünürlük ile orantılı olarak kulüplerin sponsorluk anlaşmalarından daha fazla gelir elde etmesine yardımcı olması, liglerin ve kulüplerin yayın haklarının değer kazanması ile kulüplerin düzenli ve sürekli gelir kaynaklarına sahip olması sayılabilmektedir (Michie ve Oughton, 2004; Scelles, 2021).

Taraftarların etkinliklere katılım isteği, medya kullanımı ve ticari ürün satışının artması kulüplerin ekonomik anlamda gelişmesi ve taraftar güvenini kazanmalarında yardımcı olacağı söylenebilmektedir (Çimen, 2022). Dolayısıyla kulüpler düzenli olarak yüksek seyirci sayısı ile daha güvenilir gelir kaynaklarına sahip olmakta, bu da finansal olarak katkıda bulunmaktadır. Liglerin ve kulüplerin yapısal dinamiklerini inceleyen çalışmalar, rekabet dengesini artırmayı hedefleyen politika yapıcılar, kulüpler ve düzenleyiciler için önemli göstergeler sunmaktadır. Bu çalışmalar, futbolda daha dengeli bir oyun alanı oluşturmayı amaçlayan kural koyuculara değerli ampirik kanıtlar sağlamaktadır. Örneğin Ramchandani ve diğerleri (2018) 5 Avrupa ligine yönelik yaptıkları çalışmalarında, kulüpler arasındaki gelir eşitsizlikleri, yetenek yoğunlaşması ve küçük kulüplerin daha büyük ve zengin kulüplerle rekabet etme kabiliyeti gibi rekabet dengesinin çeşitli boyutlarını göz önünde bulundurmışlardır. Genel olarak, daha fazla gelir eşitsizliğine sahip liglerin daha düşük rekabet dengesi sergilediğini öne sürmüşlerdir.

Avrupa futbolunun yönetim organı olan UEFA tarafından 2010 yılında, futbolun finansal yapısına disiplin ve rasyonellik getirmeyi amaçlayan Finansal Fair Play (FFP) ilkeleri kulüpler arasındaki söz konusu gelir eşitsizliklerini azaltarak rekabet dengesini artırmayı amaçlayan önemli bir düzenleme aracı olarak öne çıkmıştır. Ancak, Avrupa'nın birçok futbol ligi arasında önemli farklılıklar bulunmakta ve bu nedenle FFP düzenlemelerinin potansiyel olarak bireysel ligleri çok farklı şekillerde etkileyebileceğini akılda tutmak gerekmektedir. Bu nedenle FFP'nin Avrupa genelindeki etkisini keşfetmek için bu alanda daha fazla araştırma yapılması önem taşımaktadır (Freestone ve Manoli, 2017).

Szymanski (2014)'e göre FFP, endüstrideki en iyi kulüplerin baskın konumunu güçlendirebilir. Bu anlamda Budzinski (2014) rekabetçi denge açısından FFP'ye en eleştirel yaklaşan yazarlardan biridir ve bütçe sınırının rakipler arasında eşitsiz olduğunu, yani daha yüksek gelire sahip kulüplerin daha düşük gelire sahip kulüplerden daha fazla harcama yapabileceğini belirtmektedir.

Öte yandan Plumley, D. ve diğerleri (2019)'e göre, kulüplerin harcamalarını bir iş perspektifinden sınırlamak prensipte iyi olabilir, ancak kulüplerin potansiyel pazar büyüklüğü gibi harici bir değişkeni de içermelidir. Daha büyük potansiyel pazara sahip bir kulüp, daha küçük pazara sahip bir kulübü aşacaktır; bu da daha küçük başlangıç kulüplerinin rekabet yeteneklerini geliştirmelerini zorlaştıracaktır. Bunun etkisi, Avrupa kulüp futbolu içindeki hiyerarşiyi daha da sağlamlaştırmak, en zengin kulüplerin gücünü artırmak ve daha küçük kulüpleri kısıtlamak olacaktır (Lindholm, 2010; Sass, 2016; Szymanski, 2014). Vöpel (2013) , satın alma gücünün futbolda gerçek rekabet avantajı sağladığını ve bunun "harici fonlama olmadan daha büyük kulüplere yetişmeyi neredeyse imkânsız hale getirdiğini" belirterek bu bakış açısını doğrulamaktadır. Birkhäuser, Kaserer, ve Urban (2019)'e göre FFP Avrupa futbol liglerinin daha eşitsiz hale gelmesine yol açtığı ve mevcut hiyerarşileri koruduğu için rekabet dengesizliğini artırmış olabilir. Szymanski (2014)'nin belirttiği şekliyle de FFP sektördeki en büyük kulüplerin baskın konumunu güçlendirmektedir.

FFP ilkelerine yönelik endişeler arasında baskın koruma etkisi ve konsolidasyon etkisi yer almaktadır. Bir kulüp yüksek gelirlere sahipse, buna göre harcama yapabilmekte; düşük gelirlere muzdaripse, giderlerini de düşük seviyede tutması gerekmektedir. Bu, şu anda yüksek gelire sahip kulüplerin daha yüksek yatırımlar yoluyla rekabet avantajlarını koruyabilecekleri, spor müsabakalarındaki hakimiyetlerini güçlendirerek daha büyük başarılar elde edecekleri ve böylece gelir üretimlerini güçlendirecekleri anlamına gelmektedir (Budzinski, 2014). Düşük bütçeli kulüpler için de benzer, ancak tam tersi bir senaryo gerçekleşmektedir. Daha düşük gelirler, oyunculara, tesislere vb. daha az yatırım yapılması anlamına gelmekte ve bu da daha düşük pozisyonlarını pekiştirerek ve kendi liglerinde üst sıralara çıkmalarını çok zorlaştırmakta ve en azından bir sermaye akışı olmadan daha düşük gelir seviyelerini korumaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, yerel kodlar ve kontroller ülkeye bağlı olarak çok farklılık göstermektedir. Bu nedenle, kuralların ve kontrollerin sıkı uygulanmadığı liglerde rekabet dengesi üzerinde daha az olumlu etki beklenmelidir (Serrano, Acero, Farquhar, ve Espitia Escuer, 2023).

UEFA'nın Finansal Fair Play düzenlemeleri, Avrupa futbolunun finansal açıdan kontrol altına alınmasını ve kulüplerin daha iyi yönetilmesini hedeflemektedir. Bu düzenlemeler, Türk futbol kulüplerini de etkilemekte ve finansal yapılarını disipline etmeye yönlendirmektedir. Özevin (2017)' in çalışmasında Avrupa kulüplerinin FFP kriterlerine

daha uyumlu hale geldiği, ancak Türkiye futbol kulüplerinin kurallara uyum sağlamakta zorluk çektikleri ve finansal kriterler açısından durumun FFP öncesine nazaran daha iyi olmadığı tespit edilmiştir.

Birkhäuser ve diğerleri (2019) beş Avrupa ülkesinden (İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya ve İtalya) 305 futbol kulübünün, 2004-2005 sezonundan 2014-2015 sezonuna kadar çeşitli verilerinden regresyon üreterek üç tane kritik sonuca ulaşmıştır. Birincisi; söz konusu kulüplerin ilgili süreçte kendi liglerinde topladıkları puanlara bakıldığında, FFP'nin rekabet dengesizliğini arttırdığı göze çarpmıştır; ikinci olarak, bir ligde kulüplere yatırım yapan kişi sayısı arttıkça o ligin rekabet açısından daha dengeli gözüktüğü sonucuna varılmıştır ancak FFP yapısı itibarıyla yeni yatırımcılara sınırlamalar koyan bir uygulama olduğundan rekabet dengesine olumlu herhangi bir katkı sağlanamamaktadır. Üçüncü ve son olarak; FFP düzenlemeleri ile önceki sezondaki sportif başarı ile yeni sezondaki transfer bütçesi arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Bu korelasyon FFP'nin ilgili liglerdeki hiyerarşiyi donduran, rekabeti baltalayan tarafına dikkat çeken bir istatistik göstergesidir.

Rekabet dengesine yönelik çalışmalar arasında lig organizasyonu ve kulüp odaklılığı devam eden tartışmalara yol açan konular arasında yer almaktadır. Bunların arasında, gişe ve yayın geliri paylaşımı (Feess ve Stähler, 2009), yetenek dağılımı (Kessenne, 2007; Winfree ve Fort, 2012), maaş sınırları (Dietl, Lang, ve Rathke, 2011), yükselme-düşme sistemi (Gregory, 2021), yatırım düzenlemeleri ve vergiler (Brandes ve Franck, 2006; Dietl ve diğerleri, 2011), rakip sayısı ve uluslararası müsabakalara katılım (Pawlowski, Breuer, ve Hovemann, 2010) gibi potansiyel etkilerinin incelendiği çalışmalar yer almaktadır. Hem bu faktörlerin kendi aralarında hem de rekabet dengesi ile bağlantısı konusunda gelişen ilişkiler farklı görüşlere yol açmış bulunmaktadır.

Rekabet dengesinin yalnızca sportif başarıyla sınırlı olmadığı, aynı zamanda kulüplerin finansal yapılarının da bu denge üzerinde belirleyici bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Rekabet dengesinin sağlanmasında ve güçlü bir ligin inşasında, özellikle ligin baskın kulüpleri tarafından elde edilen gelirlerin etkisine dikkat çekilmektedir. Bu gelir kalemleri arasında bilet satışları, stadyum gelirleri, sponsorluk anlaşmaları ve yayın hakları gibi unsurlar yer almakta ve bu unsurların gelir dağılımındaki dengesizlikleri dolayısıyla rekabet dengesizliğini pekiştirebileceği ifade edilmektedir (Silva ve diğerleri, 2018).

Özellikle, müsabakalarda yer alan takımlar arasındaki güç dengesinin sağlanması, sportif rekabetin daha cazip hale gelmesini ve izleyici ilgisinin artmasını sağlamaktadır. Bu durum, sadece taraftar katılımı açısından değil, aynı zamanda liglerin ekonomik istikrarı açısından da büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, rekabet dengesinin sağlanmasına yönelik politikaların, yalnızca sportif performansı değil, aynı zamanda finansal mekanizmaları da kapsayan çok boyutlu bir perspektifle ele alınması gerekmektedir (Michie ve Oughton, 2004).

Silva ve diğerleri (2018), rekabet dengesi ile finansal yapı arasındaki ilişkiye dikkat çekerek, spor liglerin devamlılığını sağlamaya yönelik stratejiler geliştirilmesinde önemli bir referans noktası sunmaktadır. Rekabet dengesi, ligde yer alan takımların sportif başarıları arasındaki farklılıkları minimuma indirmeyi hedeflerken, aynı zamanda finansal süreklilik ve eşitliği de öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla, bu dengenin detaylı şekilde analiz edilmesi, daha adil lig modellerinin oluşturulması için çok boyutlu bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Rekabet dengesi literatürüne katkı sağlayan önemli bir başka çalışma ise Rottenberg (1956)'in bu konuya temel teşkil eden çalışması olarak görülmektedir. Rottenberg, "rekabetin yakınlığı" kavramını ortaya koyarak, bir spor liginde başarının sadece bırakılan sportif mirasa ya da ekonomik üstünlüklere bağlı olmadığını, rakip takımlar arasındaki rekabet seviyesinin belirleyici bir unsur olduğunu savunmuştur. Özellikle Amerikan Beyzbol Ligi (MLB) üzerine yaptığı analizlerle, takımlar arası gelir farklılıklarını ve yetenek dağılımını minimize etmeye yönelik çözüm önerileri getirmiştir. Bu bağlamda, bir ligin başarılı olabilmesi için takımlar arasının gelir ve yetenek konsantrasyonu açısından yakın seviyelerde olması gerektiğini ifade etmiştir (Akt. Plumley ve diğerleri, 2023).

Rottenberg'in bu çalışması, modern spor liglerinde rekabet dengesi stratejilerinin temelini oluşturmuş ve günümüzde hala geçerliliğini koruyan çeşitli mekanizmaların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki profesyonel spor liglerinde bu mekanizmalar, şu anki rekabet dengesi politikalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Gelir paylaşımı sistemleri, oyuncu seçim düzenekleri (draft), maaş sınırları ve kapalı lig yapıları gibi unsurlar, bu dengenin sağlanmasına yönelik önemli örnekler olarak görülmektedir. Bu mekanizmalar rekabetin korunması ve için kritik rol oynamaktadır (Akt. Plumley ve diğerleri, 2023).

Bir başka çalışmada ise Plumley, D., Ramchandani, ve Wilson (2018), profesyonel takım sporlarında sonuç belirsizliği, rekabet dengesi ve kâr/fayda maksimizasyonu kavramlarının yakından bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Sloane (2015); Vrooman (2015), özellikle sonuç belirsizliğinin hem seyirci ilgisini hem de genel lig popülerliğini artıran bir faktör olduğunu belirtmektedirler. Bu bağlamda, lig yapısı ve organizasyonu açısından Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ve Avrupa'da takım sporları arasındaki farklılıklar, spor ekonomisi literatürünün modern şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, ABD'de kapalı lig yapıları ve katı gelir paylaşımı sistemleri rekabet dengesini desteklerken, Avrupa'da açık lig yapıları ve sportif başarıya dayalı gelir paylaşım mekanizmaları rekabet dengesini farklı şekilde etkilemektedir.

Fort ve Quirk (1997) ile Szymanski (2003) bu doğrultuda profesyonel spor takımlarının davranışlarını açıklamak için iki temel varsayım öne sürmektedir. Bu varsayımlardan ilki, ABD'deki profesyonel spor ligleri bağlamında kulüplerin ana hedefinin kâr maksimizasyonu olduğudur. İkincisi ise, Avrupa spor liglerinde takımların birincil amacının sezonluk galibiyet sayısını maksimize etmek olduğu yönündeki yaklaşımdır. Bu farklılıklar, spor ekonomisi literatüründe geniş bir tartışma alanı yaratmış ve farklı coğrafyalardaki liglerin dinamiklerini anlamak için ayrı teorik çerçeveler geliştirilmesini gerektiğini göstermiştir.

ABD spor liglerinde, özellikle NBA ve MLB gibi büyük liglerde yapılan rekabet dengesi analizleri, kâr maksimizasyonu perspektifine dayalı olarak şekillenmiştir. Bu liglerdeki ekonomik model, takımların yatırım gelirlerini artırmak üzere kurulmuştur. Bu yaklaşım, gelir paylaşımı sistemleri, maaş sınırları ve oyuncu transfer kuralları gibi mekanizmalarla desteklenmektedir. Bu nedenle, rekabet dengesi analizleri genellikle finansal verilerle ölçülen ekonomik sonuçlara odaklanmaktadır (Szymanski, 2003).

Avrupa futbol ligleri bağlamında ise, kulüplerin davranışları sportif başarıyı maksimize etme çerçevesinde incelenmektedir. Avrupa liglerinde galibiyet sayısının artırılması, genellikle kulübün prestiji ve taraftar desteği üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Ancak bu yaklaşım, çoğu zaman finansal kaygıların ikinci plana atılmasına neden olabilmektedir. Finansal Fair Play düzenlemeleri, Avrupa futbolunda bu dengesizliği hafifletmek için uygulanmış olmasına rağmen, saha içi başarıya öncelik veren kulüplerin finansal riskler almasını tamamen engelleyememiştir (Peeters ve Szymanski, 2014).

Diğer yandan, Asya spor liglerinin hem kâr odaklı hem de sportif başarı odaklı karma bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, Japonya'daki J-League veya Güney Kore'deki K-League gibi ligler, bir yandan ekonomik olarak güçlü olmayı hedeflerken, diğer yandan taraftarların ilgisini canlı tutacak sportif başarı stratejilerine öncelik vermektedir. Bu durum, bu tür liglerin teorik bir çerçevede net bir şekilde kategorize edilmesini zorlaştırmaktadır. Asya liglerinin karma yapısı, küresel spor ekonomisi literatüründe yeni tartışma alanları yaratmış ve bu liglerin rekabet dengesi üzerindeki etkilerini anlamak için özgün metodolojiler geliştirilmesini gerektirmiştir (Plumley, D. ve diğerleri, 2023).

Asya spor liglerinin karma yapısının ortaya çıkardığı tartışmalar, rekabet dengesine dair küresel spor ekonomisi literatüründe derinleşen bir odak oluştururken, Avrupa kulüp futbolunda finansal kaynakların başarının ön koşulu haline gelmesi, bu iki farklı yaklaşım arasındaki karşılaştırmaları daha da anlamlı kılmaktadır. Farklı coğrafyalardaki spor liglerinin dinamikleri, rekabet dengesi analizlerine yönelik yaklaşımlarda farklılıklar yaratmaktadır. ABD liglerinin kâr maksimizasyonu odaklı yapısı, Avrupa futbol liglerinin sportif başarıya dayalı öncelikleri ve Asya liglerinin karma özellikleri, her bir lig tipi için özelleşmiş teorik ve ampirik yaklaşımlar geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, rekabet dengesi analizlerinin, liglerin yerel ekonomik, kültürel ve kurumsal bağamları dikkate alınarak tasarlanması büyük önem taşımaktadır.

Rekabet dengesine ilişkin tartışmalar henüz net ve oybirliğiyle kabul edilmiş bir sonuca ulaşmamış olsa da literatürde açıkça görülen gerçek, futbol kulüplerindeki rekabet dinamiklerinin giderek daha fazla finansal kaynaklar tarafından yönlendirilmekte olduğudur (Franck, 2010). Finansal güç, oyuncu ve yöneticilik yeteneğinin edinilmesinde temel bir araç olarak öne çıkmakta; dolayısıyla finansal kaynaklar, başarının vazgeçilmez bir ön koşulu haline gelmektedir. Bu durum, Avrupa kulüp futbolunun, geçmişte hâkim olan kâr maksimizasyonu modelini geride bırakarak giderek daha fazla kazanç maksimizasyonuna odaklanan bir yapıya dönüşmesine neden olmaktadır (Franck, 2014). Bunun bir sonucu olarak da kulüp futbolundaki finansal kaynaklar genellikle kötü yönetilmekte, Avrupa kulüp futbolunun geleceği konusunda büyük endişelere yol açmaktadır (Wilson, Plumley, ve Ramchandani, 2013).

En çok dikkat çeken eleştiri, katı finansal düzenlemelerin rekabet gücü üzerinde yaratabileceği olumsuz etkilerle ilgili olarak belirtilmiştir. FFP ilkeleri ile getirilen denge

şartı ile her kulübün harcama gücü kendi pazar potansiyeli tarafından kısıtlanmakta ve böylece daha küçük kulüplerin rekabet etmesini zorlaştırarak göreceli bir maaş sınırına benzetilmektedir (Lindholm, 2010; Sass, 2012). Etkisinin ise Avrupa kulüp futbolunun mevcut hiyerarşisini sağlamlaştırıp, daha küçük kulüpleri kısıtlayarak en zengin kulüplerin gücünü güçlendirmek şeklinde olacağı düşünülmektedir (Sass, 2016; Szymanski, 2014). Öne sürülen bu eleştiri doğrultusunda, finansman gücü futbolda gerçek rekabet avantajını sağlamakta ve dış finansman yardımı olmadan daha büyük kulüplere yetişmek neredeyse imkânsız hale gelmektedir. (Vöpel, 2013). Franck (2014) bu bağlamda alternatif bir perspektif sunarak FFP'nin, iyi yönetim ve yenilikçilik için teşvikleri yeniden kazandırdığını ve yerleşik hiyerarşiyi bozmak adına daha güçlü bir mekanizma sağladığını savunmaktadır. Ayrıca Franck (2014), kulüplerin kendi pazar potansiyelleriyle sınırlandırılmasının, büyük kulüplerin finansal destekler yoluyla elde edebileceği avantajları kısıtlayarak favoriler ile zayıf takımlar arasındaki rekabet farkını azaltmaya hizmet edeceğini ileri sürmektedir.

Spor liglerinde rekabet dengesini değerlendirmek için zaman içerisinde çeşitli ölçütler ve analitik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yöntemler, ligin yapısal özelliklerine, kurallarına ve işleyişine göre farklılık göstermektedir. Bazı ligler, takımlar arasında sportif başarının daha dengeli bir şekilde dağılmasını teşvik eden kurallar benimserken, bazıları daha serbest bir piyasa yapısına sahiptir. Bu farklılıklar, rekabet dengesini etkileyen temel faktörlerin daha derinlemesine incelenmesini gerektirmektedir.

Rekabet dengesini etkileyen faktörler arasında, liglerin kapalı ya da açık bir yapıya sahip olması, finansal düzenlemeler, vergi uygulamaları ve gelir paylaşımı politikaları önemli bir yer tutmaktadır (Brandes ve Franck, 2006). Örneğin, kapalı lig yapılarında belirli sayıdaki takımın ligin sabit bir parçası olması, takımlar arası sportif ve finansal farklılıkları azaltabilirken; açık lig yapıları, takımlar arası rekabetin yoğun bir şekilde yaşanmasına ve bu durumun sportif çıktılara yansımaya yol açabilmektedir. Aynı zamanda, finansal kontrol mekanizmalarının ve gelir paylaşımı düzenlemelerinin etkin bir şekilde uygulanması, rekabetçi dengenin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Rekabet dengesini etkileyen kritik unsurlar arasında oyun kuralları da yer almaktadır. Özellikle, beraberlik olasılığını etkileyen düzenlemeler, takımlar arasında puan farklılıklarını minimize edebilecek stratejik değişikliklere neden olabilmektedir (Michie ve

Oughton, 2004). Buna ek olarak, ligin yetenek dağıtım mekanizmaları, örneğin transfer piyasası yapılarının açık ya da kapalı olması ve maaş sınırları gibi uygulamalar, rekabetçi dengenin korunmasına yönelik araçlar olarak değerlendirilmektedir (Szymanski ve Kuypers, 2000).

Dolayısıyla spor liglerinde rekabet dengesi üzerinde etkili olan çok sayıda faktörün birbiriyle karmaşık bir etkileşim içinde olduğu söylenebilmektedir. Bu faktörlerin özenle analiz edilmesi, liglerin adil bir yapıya kavuşturulması için kritik öneme sahip görünmektedir. Akademik literatürde tartışılmaya devam eden bu konu, gelecekte daha kapsamlı araştırmalara ve yenilikçi politikalara rehberlik edebilecek bir potansiyel taşımaktadır. Bu kapsamda, rekabet dengesi üzerinde etkili olan faktörlerin analizi kadar, bu dengenin ölçülmesi ve değerlendirilmesi için kullanılan yöntemlerin doğruluğu ve kapsamlılığı da kritik bir rol oynamaktadır. Literatürde önerilen çeşitli metrikler hem saha içi performans farklılıklarını hem de ekonomik boyutları göz önünde bulundurarak liglerin rekabet yapısını daha bütüncül bir perspektifle değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, farklı metodolojilere dayanan ölçüm araçlarının dikkatli bir şekilde uygulanması, rekabet dengesine yönelik daha anlamlı ve uygulanabilir politikaların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır.

Rekabet dengesini ölçmek için önerilen metrikler arasında farklı metodolojilere dayanan çeşitli göstergeler bulunmaktadır. Bunlar arasında Herfindahl-Hirschman Rekabet Dengesi İndeksi, Beş Kulüp Konsantrasyon Oranı (C5), Lorenz Dönemsel Denge Doğrusu (Michie ve Oughton, 2004; Pawlowski ve diğerleri, 2010; Szymanski ve Kuypers, 2000), ligin genel rekabet seviyesini analiz etmek için yaygın olarak kullanılan bir ölçüt olarak dikkat çekmektedir. Puanların standart sapması (Koning, 2000), ligin puan dağılımındaki eşitsizlikleri ölçerken rekabetin yoğunluğunu değerlendirmek için faydalı bir araç sunmaktadır. Ayrıca, Scully-Noll oranı (Lee ve Fort, 2012) rekabetin ekonomik boyutlarını değerlendiren önemli bir gösterge olarak öne çıkmaktadır.

Geçmişte yapılmış olan çalışmalar arasında 1947-1987 yılları arasındaki tüm sezonlar için Amerikan Ligi ile Ulusal Lig arasındaki rekabet dengesini incelemek amacıyla, iki ligin göreceli rekabet dengesini, liglerdeki galibiyet oranlarının standart sapmaları üzerinden karşılaştırılmıştır (Scully, 1989). Öte yandan Depken (1999) MLB ligindeki rekabet

dengesini ölçmek için, galibiyet yüzdelerinin karelerinin toplamına dayanan Herfindahl-Hirschman İndeksini temel alan bir yöntem geliştirmiştir.

Avrupa futbol liglerine yönelik yapılan çalışmalarda ise rekabet dengesine yönelik ölçüm değerlerini 1946'dan 1995'e kadar İngiltere'deki profesyonel futbol liglerinin her biri için hesaplanmış ve zamanla artan bir standart sapma düzeyi olduğu, bunun da rekabet dengesinde bir azalmaya işaret ettiğini belirtilmiştir. İtalya ve İspanya'nın ise İngiltere'den daha düşük ortalama standart sapmalara seviyelerine sahip olduğu ve bu liglerdeki rekabet dengesi düzeyinin daha yüksek olduğunu gösterilmiştir (Szymanski ve Kuypers, 2000)

Tüm bu yöntemler, spor liglerindeki rekabetin doğasını ve yoğunluğunu anlamak için kritik bir rol oynamakta ve farklı bakış açıları sunmaktadır. Bu çalışmanın metodoloji bölümünde, söz konusu metrikler ayrıntılı olarak ele alınmakta ve bu ölçütlerin uygulama biçimleri ile analizlere katkıları kapsamlı bir şekilde tartışılmaktadır.

2.4. Rekabet Dengesi Nasıl Ölçülür?

Sporda rekabet dengesi taraftar ilgisinin sürekliliği ve takımlar arası adil mücadele dinamiklerinin sağlanması açısından önem taşıdığından rekabet dengesinin ölçülmesine yönelik yöntemler, spor ekonomisi ve yönetimi literatüründe merkezi bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

Rekabet dengesinin ölçümü, spor yönetimi literatüründe uzun yıllardır tartışılan bir konu olmaktadır. Özellikle rekabet dengesinin ölçümünde kullanılan çeşitli yöntemler ve göstergeler göz önüne alındığında, bu ölçümlerin ampirik kanıtlar açısından ne derece doğru kabul edilebileceği konusu üzerinde durulmaktadır (Martinez ve Willner, 2017; Mills ve Fort, 2014). Rekabet dengesini değerlendirmek üzere galibiyet yüzdelerinin standart sapması, Gini katsayısı, ortalama galibiyet oranı, C5 Rekabetçi Denge Ölçümü, Herfindahl-Hirschman İndeksi (HHI) ve bir dizi konsantrasyon ve hakimiyet ölçütü gibi kapsamlı bir değişken setinden faydalanılmaktadır (York ve Miree, 2018).

Avrupa futboluna odaklanan çalışmalarda genel lig konsantrasyonunu ölçmek için çoğunlukla HHI'nin normalleştirilmiş bir versiyonu olan NHICB (Herfindahl İndeksi Competitive Balance) kullanılmaktadır. Bunun gerekçesi ise NHICB'nin alacağı değer üst

sınırının takım sayısına duyarlı olarak değişmekte olmasıdır. Bunun yanı sıra, literatürde şampiyonluk kazanan takımların sayısı ve Avrupa kupalarına katılım hakkı sağlayan ilk dört sırada yer alan takımların çeşitliliği ve küme düşme bandında yer alan takımların rekabet dengesi düzeylerinin belirlenmesinde hakimiyet ölçütleri de sıklıkla ele alınmaktadır. (Ramchandani ve diğerleri, 2018). Basitçe ifade etmek gerekirse, hakimiyet ölçümleri bir ligin belirli sayıda kulüp tarafından baskın olup olmadığını analiz etmektedir. Curran, Jennings, ve Sedgwick (2009) İngiliz Premier Ligi'nde bu durumun gerçekleşip gerçekleşmediğini analiz etmeye çalışmışlardır. Bu çalışmada yazarlar, her takımın bir lig sezonunu ilk dört sırada tamamladığı durumların sayısını belirlemiş ve bu sıralamada en fazla yer alan takımların, sıralamada yer alışı sayılarını toplayarak ölçümün yapıldığı dönemdeki toplam mevcut takım sayısının bir oranı olarak ifade etmişlerdir.

Bu yaklaşımlar, rekabet dengesinin ölçümünde kullanılan yöntemlerin hem bağlamsal hem de metodolojik çeşitliliğini ortaya koymaktadır (Plumley, D. ve diğerleri, 2023).

2.4.1. Kazanma yüzdelerinin standart sapması

Bir ligin veya iki kulübün rekabet dengesini ölçmek zor görünmektedir. Ancak, literatürde kullanılan standart bir teknik (Humphreys, 2002; Scully, 1989; Zimbalist, 2002), her kulübün bir sezonda kazandığı maçların yüzdesini hesaplayıp, bu dağılımın standart sapmasını kullanarak lig için tek bir rakam ortaya koymaktadır. Bu “gerçek” standart sapma oranı daha sonra, her kulübün her maçı kazanma olasılığının 0,5 olduğu mükemmel dengeli bir ligdeki galibiyet yüzdelerinin dağılımına dayalı “ideal” bir standart sapma oranı ile karşılaştırılmaktadır. Böylece, galibiyet yüzdelerinin standart sapması (SDW) aşağıdaki oran ile ifade edilmektedir (Michie ve Oughton, 2004):

$$SDW = \text{Gerçek Standart Sapma} / \text{İdeal Standart Sapma} \quad (2.1)$$

Bu oran (SDW) ne kadar yüksekse, ligdeki rekabet dengesi düzeyinin o kadar düşük olduğu söylenmektedir. Bu göstergeye dayalı rekabet dengesi tahminleri, zaman içinde rekabet dengesinde net bir eğilim olmadığını göstermektedir (Buzzacchi ve diğerleri, 2011; Szymanski, 2001).

SDW ölçüm yönteminin üç temel sınırlaması bulunmaktadır. Birincisi, bu yöntem, berabere biten maçların nadiren veya hiç gerçekleşmediği ABD'nin büyük spor ligleri göz önünde bulundurularak geliştirilmiş ve kullanılmaktadır. Ancak, beraberlik durumunun sıkça yaşandığı futbol gibi spor dalları için bu durum geçerliliğini yitirmektedir. İkinci olarak, SDW indeksinin berabere biten maçları dikkate almadan tasarlanmış olması, futbol liglerinde sezon başına galibiyet sayısının değişkenlik gösterebildiği durumlarda indeksin kullanımını sınırlamaktadır. Bu nedenle, SDW ölçütü futbol liglerinde rekabet dengesini değerlendirmek için en uygun yöntem olarak kabul edilmemektedir (Sanderson ve Siegfried, 2003).

Bir diğer sınırlama ise, galibiyet yüzdelerinin standart sapmasının belirli bir aralıkta yer alması gerekliliğinin bulunmaması nedeniyle, bu ölçüm sezgisel olarak yeterince açıklayıcı olamamaktadır. Özellikle galibiyet yüzdelerinin standart sapmasına dayalı rekabet dengesi ölçütleri, şampiyonluk yarışında öne çıkan kulüpler ile diğer takımlar arasındaki rekabet dengesizliğini etkin bir şekilde ortaya koyamamaktadır (Sanderson ve Siegfried, 2003).

Dolayısıyla, SDW'nin futbol liglerindeki rekabet dengesini ölçmek için uygun bir araç olmaktan uzaklaşmaktadır (Michie ve Oughton, 2004). Galibiyet yüzdelerinin standart sapması (SDW) ölçümüne ek olarak, liglerdeki rekabet dengesinin düzeyini ve önde gelen kulüplerin lig üzerindeki hakimiyetini değerlendirmek amacıyla üç alternatif ölçüt önerilmektedir. Bu ölçütler, rekabet dengesinin farklı boyutlarını ele almak üzere geliştirilmiş olup, her birinin göreceli avantajları ve sınırlılıkları bulunmaktadır.

Bu alternatif ölçütler hem lig içindeki rekabet eşitliğini hem de kulüp seviyesindeki başarı yoğunlaşmasını daha kapsamlı bir şekilde analiz etmeye olanak tanımaktadır. Önerilen ölçütlerin her biri, liglerdeki rekabet yapısını farklı perspektiflerden değerlendirme fırsatı sunmakta ve çıkarımlarda bulunmayı mümkün kılmaktadır.

- i. Beş kulüp konsantrasyon oranı (C5) ve C5 rekabet dengesi indeksi (C5ICB);
- ii. Herfindahl-Hirschman indeksi (H) ve Herfindahl rekabet dengesi indeksi (HICB); ve
- iii. Lorenz Mevsimsel Denge Eğrisi (LSBC)

Tüm bu ölçümler, rekabet dengesini ve pazar payını ölçmek için ekonomi alanında yaygın olarak kullanılan indekslerden uyarlanmıştır (Michie ve Oughton, 2004).

2.4.2. Beş kulüp konsantrasyon oranı (C5) ve rekabet dengesi indeksi (C5CIB)

Beş firma konsantrasyon oranı, standart bir endüstrinin beş büyük şirket tarafından ne ölçüde domine edildiğini ölçmektedir. Sporda uygulandığında ise beş kulüp konsantrasyon oranı, ilk beş kulüp ile ligin geri kalanı arasındaki eşitsizliği ölçmekte ve aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmaktadır;

$$\begin{aligned}
 \text{C5 Oranı} &= \frac{\text{İlk 5 kulüp tarafından kazanılan toplam puan}}{\text{Tüm kulüpler tarafından kazanılan toplam puan}} & (2.2) \\
 &= \sum_{i=1}^5 S_i
 \end{aligned}$$

Burada S_i , (i)'inci kulübün puan payını temsil etmektedir. C5 oranı, bir endüstri veya ligdeki ilk 5 kulüp ile geri kalanlar arasındaki eşitsizlik derecesini, mevcut firma veya kulüp sayısına bağlı olarak değerlendiren bir gösterge olarak kullanılmaktadır. İndeksteki artışlar, rekabet dengesindeki azalmayı ve ilk beş kulübün ligdeki artan hakimiyetini yansıtmaktadır. Standart bir endüstride, firma sayısı veya her bir firmanın pazar payı üzerinde herhangi bir kısıtlama bulunmadığında, indeks değeri genellikle 0 ile 1 arasında değişmektedir (Michie ve Oughton, 2004).

Bu indeksin en belirgin avantajı sezgisel olarak anlaşılmasının ve analiz edilmesinin kolay olmasından kaynaklanmaktadır. Ligdeki puan dağılımının kulüpler arasında eşit olması durumunda, 20 kulüplü bir ligde indeks 0,25 olmaktadır. Bu değerden daha büyük bir indeks değeri, ilk beş kulüp ile geri kalan kulüpler arasındaki dengesizliği göstermektedir. Ayrıca, C5 oranı, rekabet dengesinin düşmesinden sorumlu olduğu yaygın olarak kabul edilen faktörlerden birine ilişkin anlayışa oldukça uygun bir şekilde işlev görmektedir. Bu faktör, örneğin İngiltere Premier Ligindeki ilk beş kulübün, rekabet güçlerini artıran ve iç sahadaki rekabet dengesini azaltan Avrupa müsabakalarına düzenli olarak katılım sağlaması olarak görülmektedir. Bu durum, kulüplere ek finansal kaynaklar sağlayarak onların güçlerini artırmalarına ve ligdeki diğer kulüplerle aralarındaki rekabet dengesini ilk 5 kulüp açısından pekiştirmelerine yol açmaktadır (Michie ve Oughton, 2004).

Futbol liglerindeki rekabet dengesini anlamak ve analiz etmek için kullanılan ölçütler, ligdeki genel konsantrasyonu anlamada önemli bir rol oynamaktadır. C5 oranı, bu bağlamda,

liglerdeki rekabet dengesini anlamada etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda özellikle ligin büyüklüğü ve kulüpler arasındaki puan dağılımı gibi değişkenler, bu oranın yorumlanmasında kritik bir unsur olarak yer almaktadır. Bu nedenle, farklı lig yapıları ve rekabet koşulları dikkate alınarak, C5 oranının daha hassas bir şekilde değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu bağlamda, C5 oranını lig büyüklüğüne göre uyarlayan ve daha sofistike bir ölçüm sunan C5 Rekabet Dengesi İndeksi (C5ICB), liglerdeki rekabet dinamiklerini daha doğru bir şekilde analiz etmek için geliştirilmiştir.

Takım sayılarının değişkenlik gösterdiği Türkiye Süper Ligi gibi liglerde, lig büyüklüğündeki değişiklikleri hesaba katarak aşağıda formülü verilmiş olan C5 Rekabet dengesi İndeksi'ni (C5ICB) kullanmak gerekmektedir.

$$\text{C5 Index of Competitive Balance} = \left[\frac{\text{C5}}{5/N} \right] * 100 \quad (2.3)$$

Burada N ligdeki takım sayısını göstermektedir. Bu şekilde, C5 Rekabet dengesi İndeksi ligin büyüklüğündeki değişiklikleri düzeltmek için ayarlanmaktadır. Herhangi bir boyuttaki mükemmel dengeli bir lig için indeks 100 değerini almaktadır. Rekabet dengesindeki yüzdelik azalmalar orandaki artışla yansıtılmaktadır. Bu indeksleme, C5 oran ölçüsünün yorumlanmasını iyileştirmektedir (Michie ve Oughton, 2004).

2.4.3. Herfindahl-Hirschman indeksi (HHI)

Herfindahl-Hirschman İndeksi (HHI) sıklıkla, firmalar veya takımlar arasında konsantrasyon derecesini ölçerek rekabet dengesinin dağılımını karakterize etmek için kullanılmaktadır. Örneğin, bir sektördeki firmaların pazar paylarının dağılımını ölçmek için kullanıldığında şu şekilde tanımlanır;

$$\text{HHI} = \sum_{i=1}^N S_i^2 \quad (2.4)$$

Burada S_i , N firmadan oluşan bir sektördeki i'inci firmanın pazar payını göstermektedir. İndeks değeri $0 \leq S_i \leq 1$ arasında bir değer almaktadır. N firmanın her biri için eşit pazar

paylarına sahip olduğu durumda indeks 0 değerini alırken, 1 değerini aldığında saf tekel durumunu yansıtmaktadır.

Profesyonel takım sporlarında rekabet dengesinin değerlendirilmesi, ligin yapısal özelliklerini ve takımlar arasındaki performans farklılıklarını anlamak için sıklıkla kullanılan niceliksel bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. HHI, temel olarak bir sezondaki puan dağılımını analiz ederek takımlar arasındaki rekabetin yoğunluğunu ve eşitliğini ölçmektedir. Bu indeks, ekonomi biliminde kullanılırken spor ekonomisine uyarlanmış bir ölçüm yöntemidir ve ligin genel rekabet yapısını açıklamada etkili bir yol sunmaktadır.

HHI formülünde, s_i sembolü ile ifade edilen bir kulübün bir sezondaki toplam puanlardan aldığı payın karelerinin toplamını, N ligdeki toplam kulüp sayısını, H ise ligde yer alan tüm takımların sezon sonunda elde ettikleri puanların toplam içindeki paylarının karelerinin toplamını ifade etmektedir. Bu bağlamda, HHI'nin büyüklüğü, ligdeki kulüp sayısının yanı sıra bu kulüpler arasındaki puan eşitsizliği ile doğrudan ilişkili bulunmaktadır. HHI'nin yüksek bir değer alması, ligdeki rekabet dengesinin düşük olduğunu, yani kazanma gücünün birkaç kulüpte yoğunlaştığını göstermektedir. Buna karşılık, daha düşük bir HHI değeri, kazanma gücünün takımlar arasında daha eşit dağıldığını ve rekabetin daha dengeli olduğunu ifade etmektedir (Michie ve Oughton, 2004).

Standart bir endüstri bağlamında, HHI, 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Burada 0, sonsuz sayıda firmanın bulunduğu tam rekabet durumunu, 1 ise bir firmanın tüm pazar payını elinde bulundurduğu tam tekel durumunu temsil etmektedir (Owen, Ryan, ve Weatherston, 2007). Ancak futbol gibi spor liglerinde, takım sayısına ilişkin kısıtlamalar ve puanlama sisteminin doğası gereği, indeksin bu aralığa uyarlanmış bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir (Evans, 2014).

Rekabet dengesinin bu şekilde niceliksel olarak ölçülmesi ve değerlendirilmesi ile spor ekonomisinde birçok önemli soruya yanıt verilebilmektedir. HHI, takımlar arasındaki puan eşitsizliğinin derecesini niceliksel olarak belirlemekle kalmaz; aynı zamanda, belirli bir dönem boyunca rekabet dengesinde yaşanan değişimlerin izlenmesine de olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda Michie ve Oughton (2004), HHI'nin spor liglerinde uygulanmasının, ligin rekabetçi yapısına dair ayrıntılı bir resim sunduğunu ve zamana bağlı çözümlere olanak tanıdığını belirtmiştir.

HHI, futbol liglerinde beş takım konsantrasyon oranına benzer şekilde, ligdeki kulüp sayısının ve bu kulüpler arasındaki kazanma gücü eşitsizliğinin bir fonksiyonu olarak değerlendirilmekte ve diğer ölçütlerle de kıyaslanabilmektedir. Ancak HHI'nin özellikle takımlar arasındaki kazanma gücünün dağılımının kültürel, ekonomik ve yapısal faktörlerden nasıl etkilendiğini detaylandırmada daha esnek bir araç olduğu söylenebilmektedir. Diğer yandan Owen ve diğerleri (2007) ise HHI'nin endüstriyel ekonomideki anlamının spor liglerine uyarlanması, özellikle küresel futbol pazarında rekabet analizi yaparken önemli bir gösterge olarak kullanılabilceğini vurgulamıştır.

Dolayısıyla Herfindahl-Hirschman İndeksi, profesyonel spor liglerinde rekabet dengesinin ölçülmesi ve anlaşılması için çok yönlü ve etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu ölçüm yöntemi, spor ekonomisi yazınında önemli bir yer tutmakta ve lig yapılarının karşılaştırılması, politika önerilerinin geliştirilmesi ve rekabetin zaman içindeki dinamiklerinin izlenmesi için çok boyutlu bir perspektif sunmaktadır (Michie ve Oughton, 2004).

Bu bağlamda, Herfindahl-Hirschman İndeksi'nin, hem genel ekonomik yapılar için bir rekabet dengesi ölçütü olarak hem de spor liglerindeki genel lig konsantrasyonu ve galibiyet dağılımını analiz etmek için uyarlanabilirliği, yöntemin farklı disiplinlerdeki esnekliğini ve önemini ortaya koymaktadır.

Örneğin, (Depken, 1999), Amerikan liglerine uyguladığı çalışmalarında, rekabet dengesinin ölçümünde Herfindahl-Hirschman İndeksi'ni (HHI) kullanmış ve bu indeksi belirli bir sezondaki takımlar arasındaki galibiyet dağılımını analiz etmek için uyarlamıştır. Bu çalışmada, bir takımın “pazar payı” ilgili sezondaki galibiyet sayısının toplam galibiyetlere oranı olarak tanımlanmıştır. Bu haliyle, HHI formülü, ligdeki takım sayısını (N) ve her bir takımın galibiyet sayısını (s_i) dikkate alan bir yapıya dönüşmektedir. Ayrıca, HHI'deki bir artış, rekabet dengesinde bir azalmaya işaret etmektedir.

Depken (1999), Herfindahl-Hirschman İndeksi'nin (HHI), firmaların pazar paylarında olduğu gibi, üst sınırının $1/N$ olarak adlandırılan ideal bir rekabet dengesi seviyesi ile tanımlandığını belirtmiştir. Burada N, ligdeki toplam takım sayısını ifade etmektedir. Takım sayısındaki artış, HHI'nin üst sınırını düşürmekte ve lig içindeki rekabetin daha eşit bir şekilde dağılmasına olanak tanımaktadır. Major League Baseball (MLB) tarihinde takım

sayısının farklı dönemlerde artış göstermesi nedeniyle Depken, HHI'nin zaman içerisindeki değişimlerini analiz ederken takım sayısının kontrol edilmesinin önemini vurgulamıştır.

Bu tür değişimler ve sınırlamalar, HHI'nin normalleştirilmiş bir ölçümünün tanımlanması yoluyla giderilebilmektedir. Ayrıca, normalleştirilmiş HHI, spor liglerinde rekabet dengesini değerlendirmek ve metodolojik zorlukları gidermek için yalnızca bir konsantrasyon ölçüsünden ziyade, eşitsizliği daha iyi yansıtan bir ölçüm olarak değerlendirilmektedir. Bu da normalleştirilmiş indeksin tercih edilmesini sağlamaktadır. Böylelikle hem rekabet dengesi hem de lig konsantrasyonu arasındaki ilişki, daha derinlemesine incelenebilir hale gelmektedir (Owen ve diğerleri, 2007).

Ramchandani ve diğerleri (2018) tarafından tanımlanan NHICB (Normalized Herfindahl Index for Competitive Balance), genel lig konsantrasyonunu ölçmek için bu tür bir normalleştirilmiş ölçüm önermektedir. NHICB'nin tanımlanmasının gerekçesi, HHI'nin üst sınırının takım sayısına duyarlı olması ve bu nedenle farklı takım sayısına sahip ligler arasında karşılaştırma yapmayı zorlaştırmasıdır.

Bu bağlamda, NHICB, rekabet dengesinin ölçülmesi için sıfırın mükemmel dengeyi ve birin tam dengesizliği temsil ettiği bir normalleştirilmiş bir ölçüm olarak görülmektedir. Bu ölçüm, farklı takım sayılarına sahip ligler arasında doğrudan karşılaştırılabilir bir metrik sunmakta ve şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$HICB = [HHI/(1/n)] \times 100 \quad (2.5)$$

2.4.3. Lorenz dönemsel denge eğrisi (LSBC)

Lorenz eğrisi, gelir veya servet dağılımındaki eşitsizlikleri incelemek için sıklıkla kullanılan araçlar arasında yer almaktadır. Bu yöntem, nüfusun her bir yüzdesinin sahip olduğu gelir veya servet payını hesaplamakta ve bu dağılımı ideal bir dağılımla karşılaştırmaktadır. Eşit bir dağılımda, nüfusun %10'u gelirin %10'una, nüfusun %20'si gelirin %20'sine sahip olmakta ve bu düzende devam etmektedir. Ancak, gerçek gelir veya servet dağılımları genellikle bu ideal çizgiden sapmaktadır. Lorenz eğrisi, gerçek dağılımın bu diyagonal çizgiden olan sapmalarını grafiksel olarak göstermekte ve böylece eşitsizlik derecesini

değerlendirmektedir. Diyagonal çizgi ile Lorenz eğrisi arasındaki alan büyüdükçe, eşitsizlik seviyesi de o oranda artmaktadır.

Lorenz eğrisi bu haliyle yalnızca gelir ve servet dağılımını değil, aynı zamanda rekabet dengesini ölçmek için de kullanılabilir. Bu bağlamda, Lorenz eğrisi analizinin futbol liglerindeki rekabet dengesini ölçmek üzere uygulanması, spor ekonomisi ve yönetimi alanında önemli bir yenilik olarak kabul edilmektedir. Örneğin Fort ve Quirk (1997) tarafından 1901-1990 döneminde çeşitli ABD spor liglerindeki takımların kazandığı şampiyonlukların payını analiz etmek için kullanılmıştır. Bu yaklaşım, uzun vadeli hakimiyetin bir göstergesini sunmaktadır. Benzer bir çalışma Szymanski ve Kuypers (2000) tarafından gerçekleştirilmiş ve 1946/47-1997/98 sezonları arasında Avrupa futbol liglerindeki rekabet dengesi analiz edilmiştir. Ancak bu çalışmada kullanılan yöntem, dönemsel rekabet dengesini ölçmesi bakımından farklılık göstermektedir. Bu yöntemde, belirli bir zaman dilimi için tek bir eğri oluşturmak yerine, her sezon için ayrı bir Lorenz eğrisi hesaplanmış ve dönemsel eşitsizlik değerlendirilmeye çalışılmıştır (Owen ve diğerleri, 2007).

ise Lorenz eğrisini futbol liglerinde rekabet dengesini daha ayrıntılı şekilde analiz etmek için kullanılmış ve bu yöntemin takım sayısındaki veya lig büyüklüğündeki değişimlere karşı duyarsız olduğunu vurgulanmıştır. Geleneksel yöntemlerin aksine, Lorenz eğrisi ligdeki tüm takımların kümülatif puanlarını esas almakta ve bu puan dağılımını grafiksel olarak sunmaktadır (Michie ve Oughton, 2004). Bu yöntemde, kulüpler en düşük puandan en yüksek puana doğru sıralanmakta ve her bir kulübün toplam puanlardan aldığı pay hesaplanmaktadır. Daha sonra, tüm kulüpler için kümülatif puan payları (y eksen), kulüplerin kümülatif başarı yüzdelere (x eksen) karşı çizilerek Lorenz eğrisi oluşturulmaktadır. Kümülatif başarı yüzdesi, her bir takımın toplam başarıya yani toplam puanlara katkısının tüm takımlar için birikimli olarak hesaplanmış oranı yansıtmaktadır. Bu metrik, tüm takımların sıralaması boyunca birikerek ilerlemekte ve başarı dağılımındaki eşitsizliklerin görselleştirilmesine olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, ligdeki takımların puan dağılımlarını görselleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda rekabet dengesini daha ayrıntılı ve sezgisel bir şekilde analiz etmeye olanak tanımaktadır (Evans, 2014).

Michie ve Oughton'un geliştirdiği Lorenz Mevsimsel Denge Eğrisi (LSBC), rekabet dengesinin sezonsal ölçümleri için etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. LSBC, her takımın

bir sezondaki puan payına dayanarak hesaplanmakta ve bu yöntemin en önemli katkılarından biri, uzun dönemli analizlerin yerine sezon bazlı değerlendirme imkânı sunmasıdır. Böylece, bir futbol ligi için yalnızca genel rekabet eşitsizliği değil, aynı zamanda dönemsel farklılıklar da gözlemlenebilmektedir. LSBC'nin bu özelliği, belirli bir zaman dilimi içinde rekabetin nasıl değiştiğini değerlendirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Lorenz eğrisinin spor liglerindeki rekabet dengesini analiz etmek için kullanılması, C5 oranı ve Herfindahl-Hirschman İndeksi gibi diğer metriklerle kıyaslandığında farklı özelliklere taşımaktadır. Özellikle, Lorenz eğrisi takım sayısındaki değişimlerden bağımsız olduğu için daha genel bir analiz sunmakta ve rekabet dengesini grafiksel bir temsil ile görselleştirmektedir.

2.5. Finansal Fair Play Nedir?

Futbol, dünya çapında milyonlarca insanın tutkuyla takip ettiği, uluslararası ölçekte geniş etki alanına sahip bir spor dalı olarak görülmektedir. Kökeni Avrupa'ya dayanan bu spor, Avrupa'daki en büyük ligler ve kulüpler aracılığıyla uluslararası bir merkez haline gelmiştir. Avrupa futbol kulüpleri, geniş bir taraftar kitlesine hitap ederken, özellikle 21. Yüzyılda yayın teknolojilerindeki ilerlemeler sayesinde erişim alanlarını genişletmiş ve futbolun bu popülaritesi, kulüpler için yüksek gelir ve büyük yatırımların yanında beraberinde büyük bir finansal rekabeti de doğurmuştur (Peeters ve Szymanski, 2014).

Futbol sektörü, esas olarak 1990'larda büyük futbol liglerinin (İngiltere, İspanya, İtalya, Fransa ve Almanya) yeniden düzenlenmesi, Avrupa müsabakalarının genişlemesi ve yoğun medya ilgisi (Dimitropoulos ve Tsagkanos, 2012) ile ürün pazarlarının, televizyon yayınlarının ve diğer ilgili ürünlerin uluslararasılaşması (Nauright ve Ramfjord, 2013) sonucu ortaya çıkan gelişmiş gelir akışlarıyla uzun yıllar boyunca önemli bir finansal büyüme yaşamıştır (Serrano ve diğerleri, 2023).

Futbol endüstrisindeki bu finansal büyüme, kulüp yapılarında önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle büyük sermaye gruplarının birçok kulüp üzerinde kontrol sağlamasına, mülkiyet yapısında belirgin dönüşümlere sebep olmuştur. Günümüzde, birçok kulüp, yalnızca sportif bir organizasyon olmanın ötesinde, ticari şirketler olarak faaliyet göstermekte ve hatta bu kulüplerin mülkiyeti büyük ölçüde özel sermaye sahiplerinin

kontrolüne geçmektedir. Bu durum, futbolun rekabet koşullarını önemli ölçüde etkilemekte ve finansal gücü yüksek kulüpler ile daha mütevazı bütçelere sahip olanlar arasındaki farkı giderek açmaktadır. Bunun yanı sıra, ulusal ve uluslararası futbol organizasyonlarının yayıncı kuruluşlar tarafından yapılan büyük ölçekli ödemelerle finanse edilmesi, futbolun yönetiminde ve karar alma süreçlerinde önemli bir güç dengesizliği yaratmaktadır. Yayın haklarının getirdiği yüksek gelirler, bir yandan futbolun ekonomik büyümesine katkı sağlarken, diğer yandan sportif kuralların yerini ekonomik ve ticari kaygıların almasına neden olmaktadır (Wilson ve diğerleri, 2013). Bu süreç, futbolun yalnızca bir spor dalı olarak değil, aynı zamanda büyük bir ekonomik sektör olarak algılanmasını pekiştirmekte ve sektörün finansallaşma düzeyini artırmaktadır.

Finansallaşma ile futbolun büyüyen ekonomik boyutları ile kulüpler, sportif başarı sağlama amacıyla finansal riskler alarak gelir-gider dengesini sağlamakta zorlanmaktadır. Bu süreçte bazı kulüplerin yükümlülüklerini yerine getirememesi, sektörde istikrarsızlık yaratmakta ve futbol ekonomisinin devamlılığı tehlikeye girmekte, finansal açıdan istikrarsız bir yapı sergilemeye başlamaktadır (Franck, 2018).

Futbol endüstrisindeki söz konusu finansal istikrarsızlık ve bazı kuruluşların iflas riski, daha fazla disiplin ve daha rasyonel harcama politikaları getirmek için finansal kontrol standartları oluşturma konusunda endişe verici bir noktaya gelmiş bulunmaktadır (Storm ve Nielsen, 2012).

Bu ekonomik sorunlar karşısında, Avrupa futbolunun yönetim organı olan Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA)'nın, 2010 yılında Avrupa futbol kulübü maliyesine disiplin ve rasyonellik getirmeyi amaçlayan "Finansal Fair Play" (FFP) olarak bilinen bir dizi düzenleme duyurmuştur. 2013/14 futbol sezonunun sonunda tam olarak yürürlüğe girmiş olan FFP, Avrupa futbolunun finansal yapısını düzenlemeyi ve finansal sorumluluk bilinciyle hareket etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. FFP düzenlemeleri, kulüplerin aşırı borçlanmasının önüne geçmek, harcamalarını gelirleri ile dengelemelerini sağlamak ve bu yolla finansal istikrar oluşturmak için getirilmiştir (Peeters ve Szymanski, 2014).

UEFA'nın en üst karar organı olan İcra Komitesi, Finansal Fair Play (FFP) ilkelerinin uygulanmasını 2010 yılında onaylamış ve bu kuralların 2011/2012 sezonundan itibaren kademeli olarak yürürlüğe girmesine karar vermiştir. FFP kurallarının uygulanmasından

sorumlu birincil birim ise UEFA Kulüp Finansal Kontrol Kurulu (Club Financial Control Body- CFCB) olarak belirlenmiştir. CFCB, kulüplerin finansal durumlarını denetleyerek FFP ilkelerine uygunluklarını değerlendirmektedir (UEFA, 2012).

Finansal Fair Play kurallarının uygulanmasından sorumlu birincil birim olan CFCB, 2013'ten beri kulüplerin harcamalarını gelirleriyle dengelemelerini gerektiren ve borç biriktirmelerini kısıtlayan denge şartlarına göre de değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeyi yaparken bağımsız CFCB, UEFA müsabakalarındaki tüm kulüpler için her sezon üç yıllık kulüp finansal rakamlarını analiz etmektedir. İlk yaptırımlar ve denge şartını yerine getirmeyen kulüpler için koşullar, Mayıs 2014'teki bu ilk değerlendirmenin ardından belirlenmiştir. Denge şartlarına uyulmamasıyla ilgili koşullar 2014/15 sezonundan itibaren uygulamaya konmuştur (UEFA, 2012).

UEFA, Haziran 2015'ten itibaren, aşırı harcamaları kontrol altında tutarken yatırımları teşvik etmek amacıyla bazı özel durumları ele almak için düzenlemelerini güncellemek durumunda kalmıştır. Karşılaşılan durumlar arasında beklenmedik ekonomik şoklarla karşı karşıya kalan kulüpler ve faaliyet bölgelerinde ciddi yapısal piyasa eksiklikleriyle faaliyet gösteren kulüpler yer almaktadır. İlk kez, CFCB'nin çalışmaları, henüz UEFA müsabakalarına katılmaya hak kazanmamış ancak gelecekte bir aşamada katılmayı bekleyen ve isteyen kulüpleri de kapsayacak şekilde genişletilebilir hale getirilmiştir (UEFA, 2015).

Bunlarla birlikte Avrupa futbolunun karşı karşıya olduğu finansal sorunlara yönelik bir çözüm sunmayı hedefleyen Finansal Fair Play (FFP) düzenlemeleri, kulüplere rasyonel harcamalar yapma zorunluluğu getirirken, aynı zamanda kulüplerin finansal olarak güçlü kalmalarını sağlamayı ve alacaklıların haklarını korumayı amaçlayan önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Modern futbolun ekonomik yapısı, özellikle sportif başarı elde etmek için büyük harcamalara yönelen kulüplerin ciddi boyutlarda borçlanmasıyla birlikte, finansal açıdan sürdürülemez bir yapı sergilemektedir. Bu bağlamda, UEFA (2012)'nin uygulamaya koyduğu Finansal Fair Play ilkeleri, kulüplerin aşırı borçlanma riskini sınırlayarak iflas tehlikesini azaltmayı ve Avrupa futbolunun genel ekonomik istikrarını korumayı hedeflemiştir. Bu düzenlemeler, Avrupa futbolunun finansal yönetiminde disiplin ve rasyonaliteyi teşvik ederek, futbol ekosistemine yönelik bir dengeleyici mekanizma olarak hizmet etmeyi amaçlamaktadır.

FFP ilkelerinin temel hedefi, futbol kulüpleri arasında tam bir servet eşitliği sağlamak değil, kulüplerin finansal dayanıklılığını esas alan bir başarı anlayışını teşvik etmektir. Bu bağlamda, sistemin getirdiği kurallar, kulüplerin kısa vadeli ve yüksek riskli çözümlerden uzaklaşarak, zamana yayılan yatırımlara yönelmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Özellikle genç futbolcuların gelişimi ve stadyum altyapısına yönelik yatırımlar gibi alanlara verilen teşvikler, futbolun genel gelişimini desteklemek açısından kritik öneme sahip bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, kabul edilebilir finansal açıkların mutlak değerler üzerinden değerlendirilmesi, daha küçük ve orta ölçekli kulüpler için daha esnek bir yapının oluşturulmasına imkân tanımaktadır. Böylece, bu yaklaşım, daha küçük ölçekli kulüplerin büyüme potansiyelini artırarak Avrupa futbolundaki rekabetin geniş bir tabana yayılmasını hedeflemektedir (UEFA,2015).

FFP ilkeleri, futbol kulüplerinin finansal performansını izlemek ve düzenlemek için belirli kriterler ve raporlama yükümlülükleri getirmiştir. Kulüpler tarafından, belirli bir dönem içinde gelir-gider dengeleri korunmalı ve futbol faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin harcamalarla orantılı olmasını sağlanmalıdır. Özellikle transfer harcamaları, oyuncu maaşları ve menajerlik ücretleri gibi yüksek maliyet unsurlarına yönelik kısıtlamalar, finansal disiplinin sağlanması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Buna karşılık, altyapı geliştirme ve toplum projelerine yönelik harcamalar, FFP'nin finansal denetim kapsamı dışında bırakılarak kulüplerin bu alanlara yatırım yapmaları da teşvik edilmektedir.

Bunun yanı sıra FFP uygulamaları eleştirilerden de muaf kalmamıştır. Sistem, büyük gelir kaynaklarına sahip olan ve ticari faaliyetlerden önemli gelir elde eden büyük kulüplerin rekabet avantajını artırırken, gelirleri sınırlı olan küçük kulüplerin aynı ölçüde rekabet edememesi gibi bir durumu da beraberinde getirmiştir. Bu eleştiriler, özellikle futbolun daha rekabetçi ve eşitlikçi bir yapıya kavuşması adına FFP'nin uygulanmasında ve denetim mekanizmalarında iyileştirmelere duyulan ihtiyacı gündeme getirmektedir (Sass, 2016).

Finansal Fair Play, çeşitli finansal problemler sonucunda diğer endüstrilerde uygulanan iyi yönetim mekanizmalarından esinlenerek yönetimini iyileştirmek ve sorun yaratan davranışları düzeltmek için uygulamaya konmuştur (Dimitropoulos ve Tsagkanos, 2012). Ancak, spordaki kurumsal yönetimin zorlukları, farklı yaklaşımlar ve mekanizmalar gerektirdiğinden geleneksel endüstrilerden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Finansal Fair Play (FFP), Avrupa futbol kulüplerinin finansal sağlığını iyileştirmek adına Avrupa

genelinde uygulanan ilk koordineli çalışma olması nedeniyle futbolun düzenlenmesinde önemli bir gelişmeyi temsil etmektedir. Aynı anda sektörün hem düzenleyicisi ve hem de spordaki rekabetin organizatörü olarak hareket eden UEFA tarafından başlatılmıştır. Bu nedenle FFP ilkelerinin yatay bir düzenleme aracı olmadığını, ancak UEFA'nın hükümet dışı bir düzenleyici olarak konumunu güçlendirmesine yardımcı olurken aynı zamanda en iyi Avrupa kulüplerini de daha karlı girişimlere dönüştürmesine yardımcı olan bir tür dikey kısıtlama ve denetim aracı olarak da görülmesi gerekmektedir (Peeters ve Szymanski, 2014).

2.6. Finansal Fair Play İlke ve Amaçları

Finansal Fair Play (FFP), UEFA'nın Avrupa futbolunda kulüplerin finansal durumlarını düzenlemek ve finansal istikrar sağlamak amacıyla geliştirdiği bir kurallar bütünüdür. Bu düzenleme, kulüplerin finansal sağlığını koruyarak daha güçlü bir yapıya kavuşmalarını hedeflemektedir. FFP ilkelerinin temel amacı, kulüplerin gelir-gider dengelerini koruyarak sorumsuz harcamaların önüne geçmek ve finansal istikrarlarını sağlamaktır (UEFA, 2015).

UEFA'nın FFP düzenlemeleri esas olarak şunları amaçlamaktadır; sorumlu harcamayı teşvik etmek, kulüplerin alacaklılarını korumak ve kulüpleri kendi gelirleri temelinde faaliyet göstermeye teşvik etmek. Bu hususların tamamı Avrupa kulüp futbolunun uygulanabilirliğini ve varlığını koruma amacına katkıda bulunmaktadır (UEFA, 2015). Bu hedeflere de düzenlemelerin iki mekanizmasıyla ulaşılabileceği belirtilmiştir; vadesi geçmiş borç yok kuralı ve denklik kuralı (Peeters ve Szymanski, 2014).

1. Vadesi geçmiş borç olmaması: Kulüplerin çalışanlarına, sosyal ve vergi otoritelerine ve diğer futbol kulüplerine olan yükümlülüklerini ödememelerine ve gecikmeli ödemelerine karşı koruma sağlamak için tasarlanmıştır. Düzenlemelerin bu unsuru futbol kulüplerini standart iş uygulamalarıyla uyumlu hale getirecek ve alacaklıların kulüplere zorunlu olarak yatırımcı olmasını önleyecektir (Szymanski, 2014). Bu, bir kulübün alacaklılarına ödemeleri konusunda tamamen şeffaf olması gerektiği anlamına gelmektedir.

2. Denklik kuralı: Bir kulübün ilgili gelirinin ilgili giderle dengelendiğini gösterebilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bu amaçlar için gelir ve gider dengesi üç yıllık bir süre boyunca hesaplanmakta ve denge, 5 milyon euroluk kabul edilebilir bir sapmaya tabi

tutulmaktadır. Bu kuralın bazı istisnaları ve kabul edilebilir bir miktara kadar sapmaya izin verilen bir geçiş dönemine sahip olmasına rağmen, denge kuralı sonunda kulüplerin UEFA kulüp müsabakalarına kabul edilmek için hesaplarını tamamen dengelemelerini gerektirmektedir (Szymanski, 2014).

Kulüpler, finansal durumlarını ve gelir-gider raporlarını düzenli olarak UEFA'ya bildirmekte, UEFA da kulüplerin harcamalarını ve finansal yönetimlerini denetlemektedir. Kulüpler üç yıllık değerlendirme dönemi başına kazandıklarından 5 milyon avroya kadar daha fazla harçayabilmektedirler. Ancak, bu harcama tamamen ve doğrudan dışardan bir katkı ya da ödeme ile karşılanmaktaysa, bu seviyeyi belirli bir sınıra kadar aşabilmekteler. Bununla sürdürülemez borcun birikmesinin önlenmesi amaçlanmıştır.

Söz konusu sınırlar şu şekildedir;

- 2013/14 ve 2014/15 değerlendirme dönemleri için 45 milyon avro,
- 2015/16, 2016/17 ve 2017/18 değerlendirme dönemleri için 30 milyon avro.

Hem vadesi geçmiş ödemeler olmaması hem de zararı karşılama kuralları, UEFA müsabakalarına katılmak isteyen kulüplerin ticari faaliyetlerine getirilen kısıtlamalar arasında yer almaktadır. Belirli bir borç seviyesi, herhangi bir işletme için normal bir finansman yaklaşımının parçası olarak görülmekle birlikte borcun birikmesi, yatırımcıların sermayelerini yeniden düzenlemelerini ve oluşacak herhangi bir zararı karşılamalarını gerektiren denge kurallarıyla sınırlandırılmıştır. Ayrıca, oyunculara veya personele, sosyal/vergi makamlarına ve diğer kulüplere olan borçlar gibi ek öneme sahip belirli borçlar CFCB tarafından düzenli olarak izlenmektedir (UEFA, 2015).

Avrupa futbolunun düzenleyicisi olarak hareket eden ve hükümet dışı bir örgütlenme olarak UEFA tarafından yürürlüğe konulan FFP ilkelerinin (Peeters ve Szymanski, 2014) uygulama amacı bazı tartışmalara konu olmuştur. UEFA kulüp müsabakalarında Finansal Fair Play'i gerçekleştirmeyi ve özellikle şunları amaçlamaktadırlar:

- a) Kulüplerin ekonomik kabiliyetlerini iyileştirmek, şeffaflıklarını ve güvenilirliklerini artırmak,

- b) Alacaklıların korunmasına gereken önemi vermek ve kulüplerin oyuncular, sosyal/vergi otoriteleri ve diğer kulüplerle olan yükümlülüklerini zamanında yerine getirmelerini sağlamak,
- c) Kulüp futbolu finansmanında daha fazla disiplin ve rasyonalite getirmek,
- d) Kulüpleri kendi gelirleri temelinde çalışmaya teşvik etmek,
- e) Futbolun genel faydası için sorumlu harcamayı teşvik etmek,
- f) Avrupa kulüp futbolunun uygulanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini korumak (UEFA, 2015).

Yukarıda yer alan amaçlar doğrultusunda bir kulüp düzenlemelere uymuyorsa, önlemler ve yaptırımlar konusunda karar verecek olan CFCB olmaktadır. Düzenlemelere uyulmaması ise bir kulübün otomatik olarak ihraç edileceği anlamına gelmemekte, çeşitli unsurlara bağlı olarak farklı disiplin önlemleri uygulanabilmektedir. Bunlar;

- a) Uyarı,
- b) Kınama,
- c) Para cezası,
- d) Puan kesintisi,
- e) Bir UEFA müsabakasında elde edilen gelirlerin kesilmesi,
- f) UEFA müsabakalarına yeni oyuncuların bildirilmesinin yasaklanması,
- g) Bir kulübün UEFA müsabakalarına katılmak üzere bildireceği oyuncu sayısının kısıtlanması,
- h) Devam eden müsabakalarda diskalifiye edilme ve/veya gelecekteki müsabakalardan ihraç edilme,
- i) Bir unvanın veya ödülün geri çekilmesi şeklinde uygulanmaktadır.

Ek olarak, CFCB birçok durumda FFP'nin hedeflerine cezalandırıcı bir yaklaşımdan ziyade düzenleyici bir yaklaşım benimsenerek en iyi şekilde ulaşılabileceğine düşünülmektedir. Bu, bir kulüp ile CFCB arasında, belirli finansal katkıları çok sayıda kısıtlayıcı koşulla birleştiren ve kulüplerin gelecekte öngörülebilir zarar etmeme noktasına ulaşmaları için bir yol haritası sağlayan uzlaşma anlaşmalarının yapılmasına yol açmaktadır (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA, 2015)

UEFA'nın düzenlemelerine göre, bir kulüp sahibi, ilişkili olduğu bir şirket aracılığıyla kulübe sponsorluk gelirleri aktarırsa, UEFA'nın ilgili organları bu durumu incelemekte ve gerekirse söz konusu sponsorluk gelirlerini piyasa koşullarına uygun bir seviyeye, yani "adil değer" standardına uyarlamaktadır. Bu süreçte, kulüp gelirlerinin gerçekçi ve piyasa koşullarına uygun sponsorluk anlaşmalarına dayanması zorunlu görülmektedir. Aksi takdirde, piyasa değerinin üzerinde belirlenen "şişirilmiş" sponsorluk gelirleri yoluyla avantaj elde etme girişimleri sıkı bir denetime tabi tutulmaktadır (UEFA, 2015)

Güncellenen düzenlemelere göre, kulübün toplam gelirinin %30'undan fazlasını sağlayan herhangi bir kuruluş, doğrudan veya aynı sahiplik yapısına ya da hükümete bağlı diğer kuruluşlarla bağlantılı olması durumunda, otomatik olarak "ilişkili taraf" olarak kabul edilmektedir. Bu tür durumlar, şeffaflık ve adalet ilkeleri doğrultusunda daha detaylı incelemeye tabi tutulmaktadır (UEFA, 2015).

Sonuç olarak Finansal Fair Play (FFP) düzenlemeleri, futbol kulüplerinin yükümlülüklerini yerine getirmelerini, zararlarını minimize etmelerini ve güçlü bir finansal yapı oluşturmalarını sağlamaya yönelik bir dizi prensip ve kurallar bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Bu düzenlemelerin temel amacı, kulüplerin sorumlu davranmalarını teşvik etmek ve böylece futbol endüstrisinde kontrolsüz borç birikiminin önüne geçmektir. Aynı zamanda, ekonomik gücü fazla olan kulüplerin pazar üzerindeki hakimiyetlerini kullanarak daha küçük veya daha zayıf kulüplerin rekabet şansını azaltmasını önlemek de FFP'nin bir diğer önemli hedefi olarak karşımıza çıkmaktadır.

UEFA'nın öncülüğünü yaptığı bu düzenlemeler, futbol kulüplerini finansal açıdan disipline etmek ve için önemli bir rol oynamaktadır. FFP, kulüplerin sadece sportif başarıyı değil, aynı zamanda dengeyi de gözetmesini zorunlu kılarak, Avrupa futbolunda daha adil ve dengeli bir rekabet ortamı yaratmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda, FFP ilkeleri, kulüplerin gelirleriyle orantılı harcamalar yapmalarını, özellikle transfer ve oyuncu maaşları gibi büyük gider kalemlerinde dikkatli olmalarını önermektedir. Aşırı borçlanma ve kontrolsüz harcamaların kulüplerin iflas riskini artırdığı düşünüldüğünde, bu düzenlemeler futbolun ekonomik geleceğini güvence altına almak açısından büyük önem taşımaktadır.

Finansal Fair Play düzenlemelerinin bir diğer önemli boyutu ise Avrupa futbolunda sportif başarının sadece finansal güce dayalı olmamasını sağlamaktır. Özellikle gelir seviyesi düşük

olan kulüplerin, finansal disiplini ve iyi yönetim ilkelerini benimseyerek sportif alanda rekabetçi kalabilmeleri, futbolun sosyal ve kültürel değerlerini koruma noktasında kritik bir öneme sahiptir. UEFA, bu düzenlemelerle birlikte, kulüplerin geleceğe dönük planlama yapmalarını ve şeffaf veri paylaşımını zorunlu kılarak futbol endüstrisindeki tüm paydaşların çıkar dengesini gözetmeyi amaçlamaktadır.

2.7. Finansal Fair Play ve Rekabet Dengesi İlişkisi ve İlgili Araştırmalar

Finansal Fair Play (FFP) düzenlemelerinin uygulanmasından bu yana, birçok yazar bu düzenlemenin farklı Avrupa liglerinde spor açısından rekabet dengesi üzerindeki etkilerini araştırmaya çalışmıştır. Finansal veriler, Avrupa futbolunun 2012 yılından bu yana sürekli bir iyileşme ile hızlı bir toparlanma yaşadığını göstermektedir (Franck, 2018). Bu görüşün tersine Birkhäuser ve diğerleri (2019)'a göre ise; FFP, Avrupa futbol liglerinin daha eşitsiz hale gelmesine yol açmış ve mevcut hiyerarşileri koruyarak rekabet dengesizliğini artırmıştır. Benzer şekilde, Szymanski (2014) de FFP'nin sektördeki en büyük kulüplerin baskın konumunu güçlendirdiğini belirtmiştir. FFP ve rekabet dengesi ilişkisini inceleyen çalışmalara ait detaylı açıklamalar Çizelge 2.1. de verilmiştir.

Çizelge 2.1.FFP ve rekabet dengesini inceleyen çalışmalar

(Serrano ve diğerleri, 2023)	Avrupa Futbol Ligleri	1992-93/2012-19	Gini, HHI, C4, C2	Avrupa futbol liglerinde yeterli düzeyde rekabetçi denge sağlamanın ve futbolun ticarileşmesinden ve son otuz yılda görülen gelirlerdeki büyük artışlardan en büyük kulüpler kadar faydalanmayan futbol kulüplerinin hayatta kalmasını sağlamanın hala önemli bir zorluk olarak görülmektedir. Sonuçları, FFP düzenlemelerinin istenen etkiyi yaratmadığını ve sektördeki eşitsizliklerin hızla devam ettiğini belirtmektedir.
(Sass, 2012)	Avrupa Futbol Ligleri		The multi-period model	Bir kulüp daha başarılı olursa, daha fazla seyirci çekebilir, bu da kulübün pazar büyüklüğünü ve gelecekteki başarısını artırır ve dolayısıyla pazar büyüklüğünü daha da artırır. Küçük kulüpler, FFP'nin getirdiği rekabet kısıtlaması altında aşırı harcama yapamayacakları için büyük kulüplerin küçük kulüplere tamamen hâkim olduğu, aşırı dengesiz bir rekabet dengesi ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla UEFA Finansal Fair Play Düzenlemelerinin rekabet dengesinde olumsuz bir eğilime yol açacağını öngörüyor.
(Ramchandani ve diğerleri, 2018)	Avrupa Futbol Ligi (5 Büyük Lig)	1995-96 /2016-17	HHI	5 büyük Avrupa ligi içinde Fransız Ligue 1, hem konsantrasyon hem de hakimiyet ölçütleri açısından en dengeli lig olarak ortaya çıkarken, İtalya Seri A dışında tüm liglerde FFP sonrası rekabet dengesinde istatistiksel olarak anlamlı bir düşüşe işaret ediyor.
(Brandes ve Franck, 2006)	Almanya Bundesliga	1963-64/2003-04	C5-HHI-SDW	Taraftarlar rekabet dengesine teorinin öngördüğü kadar önem vermiyor ancak bunun yerine, taraftar katılımının rekabet dengesi üzerinde bir etkisi olduğuna dair güçlü ampirik kanıtlar bulunmaktadır.
(Pawlowski, 2013)	Avrupa Futbol Ligi (Almanya, Hollanda, Danimarka)		Sonuç Belirsizliği Hipotezi	Uzun yıllar süren ampirik araştırmalar, Avrupa profesyonel futbolunda taraftar katılımı veya TV izleyicileri için rekabetçi dengenin önemine dair net kanıtlar oluşturmada başarılı olamadı. Sonuçlar, rekabet dengesinin bir dönüm noktası/eşik değerinin var olduğunu ve bu eşiğin aşılmasının taraflar açısından büyük talebe yol açabileceğini göstermektedir.
(Gyimesi, 2024)	Avrupa Futbol Ligleri		Avrupa süper ligi simülasyonu	Avrupa Süper Ligi önerisi ve UEFA Şampiyonlar Ligi'nin 2024/25 reformu, Avrupa kulüp futbolu için önemli olaylar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, bu yeni turnuva formatlarının rekabet dengesini önceki Şampiyonlar Ligi formatıyla karşılaştırarak; kısa, orta ve uzun vadeli rekabet dengesi, maç sonuçlarının ortalama belirsizliği ve eleme turlarındaki takımların tekrar katılım oranını ölçülerek belirlemektedir.
(van der Burg, 2023)	Avrupa Futbol Ligi (5 Büyük Lig)			Sonuç belirsizliği hipotezinin üç tür sonuç vardır: kısa vadeli, sezonluk ve uzun vadeli; her bir türün içinde farklı boyutlar olabilir. Literatürün olası bir yorumu şunu önermektedir: bir veya iki tür belirsizliğin ya da belli bir boyutun azalması, refahta ciddi düşümlere yol açabilirken, diğer türler veya boyutlar için sonuçlar farklı olabilir. Çeşitli çalışmalar, rekabet dengesindeki bir miktar azalmanın refah üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını ya da küçük bir etkisinin olduğunu öne sürmektedir. Ancak bu, rekabet dengesinin belirli bir asgari seviyenin üzerinde kalması durumunda geçerlidir. Rekabet dengesi bu seviyenin altına düştüğünde, daha fazla azalma ciddi refah kayıplarına yol açmaktadır.

Çizelge 2.1. (devam) FFP ve rekabet dengesini inceleyen çalışmalar

(Ünsal, 2023)	Avrupa Futbol Ligi (5 Büyük Lig)	Şampiyonlar Ligi Öncesi ve Sonrası		Spor endüstrisindeki rekabet dengesi literatüründeki boşlukları doldurularak ve Kaynak Bağımlılığı Teorisine atıfta bulunarak, UEFA ile elit Avrupa futbol kulüpleri arasındaki karşılıklı bağımlı ilişki ve elit kulüplerin Avrupa Süper Ligi kurma çabaları analiz edilmiştir. En iyi beş Avrupa ligi ve UEFA Şampiyonlar Ligi içindeki rekabet dengesini ve Juventus, Bayern Münih, PSG, Manchester City ve Barcelona'nın son on yılda ulusal lig şampiyonluklarının en az yarısını kazanması gibi bir baskınlığın nasıl gerçekleştiği analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları, UEFA'nın Şampiyonlar Ligi'nde uyguladığı katılım kuralları ve gelir dağıtım politikalarının ulusal ligler içindeki rekabet dengesine zarar vermiş olabileceğini öne sürmektedir. UEFA'nın politikaları nedeniyle artan finansal farklılıklar, en iyi beş ülke ile diğer ülkeler arasındaki güç asimetrisini de arttırabilmektedir.
(Michie ve Oughton, 2004)	Avrupa Futbol Ligi (5 Büyük Lig)	1948-2004	C5-HHI	Son 50 yılda beş büyük Avrupa liginde rekabet dengesine ne oldu ve son yıllarda belirgin bir değişiklik oldu mu? Rekabet dengesini ne belirler? Rekabet dengesinin futbol endüstrisinin performansı üzerindeki etkisi nedir?
(Plumley, D. J., 2014)	Avrupa Futbol Ligleri	1992-2012		Finansal ve sportif performans değişkenlerini birleştirerek genel performansın yeni bir ölçüsünü sağlamış, bağlantılı olduğunu neden-sonuç ilişkisi içinde belirtilmiştir.
(Plumley, D. ve diğerleri, 2019)	İngiltere Premier Ligi	1995-96/ 2016-17	NHICB	Çalışma bir ligdeki takım sayısını azaltarak rekabet dengesinin nasıl değişeceğini ele almaktadır. İngiltere Futbol Federasyonu (FA), rekabet dengesiyle bağlantılı olmayarak, oyuncuların oynaması gereken yerel maç sayısının azaltıp ulusal takımın performansını desteklemek için 2015 yılında İngiltere Premier Ligi'ndeki takım sayısının azaltılmasını önermiştir. Analiz, 20 takımdan oluşan mevcut lig yapısının, 10 ila 19 takımdan oluşan bir lige kıyasla İngiltere Premier Ligi'ndeki genel rekabetçi denge seviyesini tehlikeye attığını göstermektedir. Fakat çalışmada İngiltere Premier Ligi'nin iyi rekabet dengesi seviyesinin hangi lig boyutunda gerçekleştiğini kesin olarak belirleyememektedir çünkü diğer boyutları için rekabet dengesi seviyelerinde önemli bir fark gözlemlenmemiştir.
(Ramchandani ve diğerleri, 2023)	Avrupa Futbol Ligleri	2000- 01/2021-22		İncelenen 24 ligden yedisinde FFP sonrası lig konsantrasyonunda istatistiksel olarak önemli bir kötüleşme görülmüş, on dört ligde ilk dört sıradaki takımların sayısında düşüş yaşanmış ve on üç ligde şampiyonluk kazananların sayısında azalma görülmüştür.
(Blyth, 2015)	Avrupa Futbol Ligleri	2013-14		Rekabetçi denge ile katılım arasında bir ilişki olup olmadığını göstermeye yardımcı olmak için korelasyon analizi yapılmış ve rekabet dengesi ile katılım arasında zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Genel olarak, bulgular rekabet dengesinin uluslararası futboldaki katılım dalgalanmasıyla güçlü bir ilişkisi olmadığını göstermektedir.
(Plumley, D. ve diğerleri, 2018)	Avrupa Futbol Ligleri	1992-2024	HICB	İngiltere Premier Ligi içinde genel rekabetçi dengedeki değişiklikleri incelemektedir. Şampiyonluk, yükselme ve düşme için yapılan analizlerin sonuçları, İngiltere Premier Ligi'nde zaman içinde rekabetçi dengede bir azalma olduğunu ve bunun kısmen İngiltere Premier Ligi'ndeki takımlar arasındaki daha yüksek finansal eşitsizlikten kaynaklandığını belirtmiştir. Bununla birlikte, taraftarların İngiltere Premier Ligi'ne olan ilgisi ve yayın anlaşmalarının değeri olumsuz yönde etkilenmiş gibi görünmemektedir.

Çizelge 2.1. (devam) FFP ve rekabet dengesini inceleyen çalışmalar

(Pawlowski ve diğerleri, 2010)	Avrupa Futbol Ligi (5 Büyük Lig)	1999-2000	HICB	1999-2000 yıllarında UEFA Şampiyonlar Ligi'nde yer alan Avrupa futbol kulüplerine yapılan ödemelerdeki artış, yerel futbol liglerindeki en iyi kulüplerin performansı üzerinde kalıcı bir etki yaratmıştır. Birkaç rekabet dengesi ölçüsüne dayanan çalışmada şampiyonlar ligi ödeme sisteminin değiştirilmesinden sonra rekabet dengesinde önemli bir azalma olduğunu ortaya koymaktadır.
(Freestone ve Manoli, 2017)	İngiltere Premier Ligi	1995-96 / 2015-16	HICB ve Scully null oranı	FFP'nin İngiliz Premier Ligi'ndeki rekabet dengesi üzerindeki etkisini incelemektir. Sonuçlar, FFP düzenlemelerinin İngiltere Premier Ligi'nde rekabet dengesinde bir düşüşe yol açtığına dair hiçbir bulguya rastlamamıştır.
(Curran ve diğerleri, 2009)	İngiltere Premier Ligi	1948-2008	HHI, C5, Lorenz eğrisi	Sonuçlar rekabetçi dengenin azaldığını ve İngiltere'de futbolun birkaç takımın tekeline dönüşme tehlikesi altında olduğunu göstermektedir. Finansal teşviklerin rekabeti artırdığı görülmektedir.
(Zimbalist, 2002)	Futbol, Basketbol, Buz Hokeyi, Beyzbol,		SDWP (kazanma Yüzdelerinin Standart Sapması)	Rekabetçi dengeye dair devam eden teorik ve ampirik analizi özellikle profesyonel spor liglerinin rekabetçi denge göstergelerinin zaman içindeki seyrini ölçmekle ilgilenmektedir.
(Depken II ve Globan, 2021)	Avrupa Futbol Ligleri		HHI	Avrupa futbol ligi rekabet dengesi ile o ligin katılımcılarının UEFA müsabakalarındaki performansı arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Kanıtlar, rekabet dengesindeki iyileştirmelerin, bir ligin Şampiyonlar Ligine katılım başarısını artırabileceğini göstermektedir.
(Szymanski, 2010)	Takım Sporları			Gelir paylaşımının yalnızca bir ligdeki takımlar tarafından yeteneklere yapılan toplam yatırımı azaltmakla kalmayacağını, aynı zamanda rekabet dengesinin derecesini de azaltacağını göstermiştir.
(Evans, 2014)	Futbol			Literatürdeki rekabet dengesi ölçümlerinin profesyonel futbol liglerine uygulanabilirliğini de ele almaktadır.
(Eckard, 2017)	Avrupa Futbol Ligleri	1966-2019	Dinamik konsantrasyon indeksi	Avrupa futbolunda rekabetçi dengeye dair bütünsel bir görüş için en iyi indeksi belirlemek amacıyla 60 yıl boyunca sekiz yerel ligden alınan veriler kullanılmıştır. Bulgular, rekabetin önemli unsuru olan Sonuç Belirsizliği Hipotezini desteklemektedir.
Görün (2020)	Türkiye Futbol Süper Ligi	2000-2018	(C5, Gini, Lorenz ve HHI) ve nitel görüşme	Araştırma sonucunda doküman analizinde son 21 yıllık Türkiye Süper Lig tarihinde rekabetçi dengeden uzak bir seyir olduğu ortaya çıkmıştır.

Çizelge 2.1. (devam) FFP ve rekabet dengesini inceleyen çalışmalar

(Pawlowski, 2013)	Almanya (Bundesliga)		Algılanan rekabet dengesi	Almanya Bundesliga'da algılanan rekabet dengesi ile taraftarların tüketim tercihleri arasındaki ilişkinin bir incelemesini sunmaktadır. Taraftarların yaklaşık %70'inin Alman Bundesliga'daki rekabet dengesini önemseydiğini ortaya koymaktadır.
(Budzinski ve Pawlowski, 2014)	Almanya (Bundesliga) ve Danimarka Futbol Ligi	1991-2011	CR, HHI, PCB	Rekabet dengesi çerçevesinde önemli olanın genel lig konsantrasyonu olmadığı, liglerin şampiyonluk yarışı veya küme düşmeye karşı mücadele doğrultusunda dengelenmesinin yeterli ve hatta daha avantajlı olduğu tespit edilmiştir.
(Brandes ve Franck, 2007)	Avrupa Futbol Ligleri	1963/64-2005/06	CR, HHI, SD	Profesyonel Avrupa Futbol Liglerinde rekabet dengesi ile taraftar katılımı arasındaki ilişkiyi analiz edilmiştir. Sonuçlar, taraftar katılımı ile rekabet dengesi arasındaki ilişkide hem ülkeler arasında ve hem de aynı ülke içindeki kademeler arasında, açıkça heterojen bir denge göstermektedir:
(Özaydin, 2020)	Avrupa Futbol Ligi (5 Büyük Lig) ve Türkiye Süper Ligi	2012/13-2017/18	Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi	Avrupa futboluna ilişkin ekonomisini inceleyen üç makaleden oluşmaktadır. İlk makalede, Avrupa futbolunun 5 Büyük Ligi arasındaki gelir dağılımının nasıl değiştiği ve bunun rekabet dengesi üzerindeki etkisi incelenmektedir. İkinci makale, Finansal Fair-Play'in Avrupa transfer piyasası üzerindeki etkileri incelenmektedir. Üçüncü makale ise, Türkiye Süper Lig takımlarının sosyal ve atletik verimliliklerini stokastik sınır analizi ile incelemektedir. 3 Büyüklerin diğer takımlardan daha verimli olduğu sonucuna varılmıştır.
(Budzinski, 2014)	Avrupa Futbol Ligleri			UEFA'nın Finansal Fair Play düzenlemelerinin rekabet üzerindeki etkilerinin ekonomik bir analizini sunmaktadır.
(Schubert ve Hamil, 2018)	Avrupa Futbol Ligleri	2013-2019		Avrupa'daki en yüksek futbol yönetim birimi olan UEFA, FFP aracılığıyla finansal dopingin olası sonuçları kontrol altına almayı amaçlamıştır. FFP, bir yönetim projesi olarak yorumlanmış ve sonuçlarının incelenmesi gerektiği belirtilmiştir.
(Saban ve Demirci, 2016)	Türkiye Futbol Süper Ligi			UEFA'dan elde edilen katkı payı ödemelerinin büyüklüğü dikkate alındığında, uygulanabilecek olan cezaların kulüplerin mevcut finansal durumunu daha da kötüye götüreceği belirtilmiştir. Kulüplerin izleyen yıllarda alternatif gelir kalemleri üretmeleri ve daha dikkatli harcama yapmaları gerekmediği önerilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Dizaynı

Bu araştırma Finansal Fair Play uygulaması öncesi 11 yıllık dönem (2002-2013) ve Finansal Fair Play uygulaması sonrası 11 yıllık dönemi (2013-2024) kapsayan Türkiye Futbol Süper Ligi'ne ait 22 sezon boyunca rekabet dengesinin analizini içeren retrospektif ve kesitsel türde nicel bir analiz çalışmasıdır ve bu çalışmada ilgili yıllar arasında aşağıdaki hipotezler üzerine odaklanılmıştır.

- Türkiye Futbol Süper Ligi'nde FFP ilkelerinin yürürlüğe girmesiyle birlikte rekabet dengesi üzerinde belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir.
- Şampiyonluk mücadelesi veren takımlar arasında rekabet dengesi açısından belirgin farklılıklar gözlenmektedir.
- Küme düşme hattında yer alan takımlar arasında rekabet dengesi açısından belirgin farklılıklar gözlenmektedir.

3.2. Verilerin Toplanması

Takımların 2002 ve 2024 sezonlarına ait puan dağılımları Türkiye Futbol Federasyonu resmi internet sayfasından (www.tff.org) toplanmıştır.

FPP uygulamalarından önce ve sonra her ligdeki rekabet dengesindeki değişiklikleri karşılaştırmak amacıyla FFP öncesi 2002/03 ile 2012/13 arasındaki 11 sezonu kapsayan dönem ile FFP sonrası 2013/14 ile 2023/24 arasındaki 11 sezonu kapsayan dönem olarak çalışma iki ayrı zaman dilimine ayrılmıştır. Çalışmaya dahil edilen sezonlarda yer alan takım sayıları Çizelge 3.1.'de sunulmuştur.

2004-2020 sezonları arası takım sayıları eşit olduğu için veriler normalize edilmemiş olup 2020-2024 arası ise ligde yer alan takım sayısı değişikliği olduğu için veriler normalize edilmiştir.

Çizelge 3.1. FFP öncesi ve sonrası takım sayıları

FFP öncesi dönem		FFP sonrası dönem	
Sezon	Takım sayısı	Sezon	Takım sayısı
2002-2003	18	2013-2014	18
2003-2004	18	2014-2015	18
2004-2005	18	2015-2016	18
2005-2006	18	2016-2017	18
2006-2007	18	2017-2018	18
2007-2008	18	2018-2019	18
2008-2009	18	2019-2020	18
2009-2010	18	2020-2021	21
2010-2011	18	2021-2022	20
2011-2012	18	2022-2023	19
2012-2013	18	2023-2024	20

Bu çalışmada, rekabet dengesi literatüründe ele alınan rekabetçi dengenin iki boyutu incelenmiştir: konsantrasyon seviyesi ve hâkimiyet seviyesi. Konsantrasyon seviyesi, bir ligde belirli bir sezon boyunca takımlar arasındaki rekabetin yoğunluğunu ölçerken, hâkimiyet seviyesi, aynı takımların birden fazla sezon boyunca belirli hedeflere ulaşma performanslarını (örneğin, şampiyonluk kazanma veya küme düşmeme) değerlendirmektedir. Bu iki kavram arasındaki temel fark, konsantrasyon ölçümleri için takım kimliğinin önem taşımamasına karşın, hâkimiyet ölçümleri için takım kimliğinin belirleyici olmasıdır (Ramchandani ve diğerleri, 2018). Rekabet dengesindeki değişimlerin nedenlerini açıklamak amacıyla, araştırmacılar baskın takımların kimliklerini analiz etmeye yönelmiştir. Curran ve diğerleri (2009) liglerdeki rekabet dengesini nicel ve sistematik bir şekilde değerlendirmek amacıyla bir ölçüm yöntemi geliştirmiştir. Bu yöntem, bir takımın lig sezonlarını üst sıralarda tamamlama sıklığını temel almaktadır. Özellikle en çok üst sıralarda yer alan takımların performansları analiz edilerek, belirli bir dönemdeki toplam sıralama sayısına oranlanmaktadır. Bu yaklaşım, ligdeki hâkimiyet seviyesini ve rekabetin yoğunluğunu daha iyi anlamaya olanak sağlamaktadır. Çalışmada, uzun yıllar boyunca sınırlı sayıda takımın şampiyon olduğu liglerin daha yüksek bir hâkimiyet düzeyine sahip olduğu vurgulanmıştır. Benzer bir çalışma, Ramchandani ve diğerleri (2018) tarafından İngiliz Premier ligi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Şampiyon takımın performansı ile sezonu ikinci, üçüncü ve dördüncü sıralarda tamamlayan diğer potansiyel şampiyon adaylarının maç başına kazandıkları ortalama puanlar arasındaki fark analiz edilmiştir. Bu analiz yöntemi, ligdeki rekabet düzeyini ve şampiyonluk mücadelesindeki farkı ölçmede önemli bir araç olarak görülmektedir.

3.2.1. Konsantrasyon ölçümleri

Beş kulüp konsantrasyon oranı (C5) ve rekabet dengesi indeksi (C5CIB)

Araştırma kapsamında FFP öncesi ve sonrası ligleri domine eden kulüplerin yoğunluk oranının belirlenmesinde konsantrasyon oranı (CR) hesaplanmıştır. CR indeksine dahil edilecek takım sayısının belirlenmesinde ligde baskın olan 5 futbol kulübü dahil edilmiştir. Bu indeks ilk beş kulüp ile ligin geri kalanı arasındaki eşitsizliği ölçmekte ve aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmaktadır.

$CR_{ilk5} = \text{İlk 5 kulübün kazandığı toplam puan} / \text{Tüm kulüplerin kazandığı toplam puan}$

$$\begin{aligned}
 \text{C5 Oranı} &= \frac{\text{İlk 5 kulüp tarafından kazanılan toplam puan}}{\text{Tüm kulüpler tarafından kazanılan toplam puan}} \\
 &= \sum_{i=1}^5 S_i
 \end{aligned} \tag{3.1}$$

Burada S_i , (i)'inci kulübün puan payıdır. C5 oranı, bir endüstri veya ligdeki firma veya kulüp sayısının ve ilk 5 kulüp ile geri kalanı arasındaki eşitsizlik derecesinin bir fonksiyonu olarak kullanılmaktadır. İndeksteki artışlar, rekabet dengesindeki azalmayı ve ilk beş kulübün ligdeki artan hakimiyetini yansıtmaktadır. CR indeksine dahil edilecek takım sayısının kaç olacağı hakkında net bir kural bulunmamaktadır; ancak ligde baskın olan kulübün belirlenebilmesi için az sayıda takımın dahil edilmesi tercih edilmektedir (Michie ve Oughton, 2004). CR indeksi 0 ile 1 arasında değer almaktadır. İndeks değeri tüm takımların eşit büyüklükte olduğu durumda sıfır değerini alırken 1 değerini aldığı ligi tek takımın domine ettiği anlamını taşımaktadır. Takım sporları bağlamında, bir takımın konsantrasyon oranı; sezon boyunca tüm takımların kazandığı toplam puana oranla CR indeksine dahil edilen sayıdaki takımın kazandığı puan sayısı olarak yorumlanmaktadır (Depken, 1999).

Bu çalışmada C5 oranı, FFP uygulamaları öncesinde ve sonrasında ligde yer alan ilk 5 kulüp ile geri kalanı arasındaki eşitsizlik derecesinin bir fonksiyonu olarak kullanılmaktadır. İndeksteki artışlar, rekabet dengesindeki azalmayı ve ilk beş kulübün ligdeki artan hakimiyetini yansıtmaktadır. Standart bir endüstride, şirket sayısı veya her bir şirketin pazar payı üzerinde herhangi bir kısıtlama bulunmadığında, indeks değeri genellikle 0 ile 1

arasında değişmektedir. Ancak futbol gibi liglerde, genellikle kulüp sayısının sabit olması ve ilk beş kulübün tüm puanları kazanmasının imkânsız olması nedeniyle, indeksin sınırları farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, indeksin alt sınırı $5/N$ (burada N , kulüp sayısını ifade etmektedir) ile üst sınırı ise $M/(M + T)$ arasında yer almaktadır; burada M , ilk beş kulübün alabileceği maksimum puanları, T ise diğer kulüplerin alabileceği minimum puanları temsil etmektedir. Diğer kulüpler, birbirleriyle oynayarak belirli bir puan elde etmek zorunda olduklarından, tamamen puansız olmaları mümkün görülmemektedir. Bu kulüplerin hiç puan kazanamaması durumunda, üst sınır 1 olmakta ve ligdeki tüm kulüplerin kazandığı puan sayısı yalnızca ilk beş kulübün kazandığı puan sayısına eşit olmaktadır (Michie ve Oughton, 2004).

Takım sayılarının değişkenlik gösterdiği Türkiye Süper Ligi gibi liglerde ise lig büyüklüğündeki değişiklikleri hesaba katmanın daha sofistike bir yolu, $C5$ oranını, normalde mükemmel dengeli bir ligde elde edilecek ideal bir rakamla karşılaştırmaktır. Rekabet dengesi esas olarak eşitsizliklerle ilgili olduğundan standartlaştırılmış indeksler kullanılmaktadır. Bu ayarlama bize aşağıda gösterildiği gibi $C5$ Rekabet dengesi İndeksi'ni ($C5ICB$) vermektedir.

$$C5ICB = (C5 / 5/N) \times 100 \quad (3.2)$$

Burada N ligdeki takım sayısını göstermektedir. Bu nedenle, $C5$ Rekabet dengesi İndeksi ligin büyüklüğündeki değişiklikleri düzeltmek için ayarlanmaktadır. Herhangi bir boyuttaki mükemmel dengeli bir lig için indeks 100 değerini almaktadır. Rekabet dengesindeki yüzdelik azalmalar orandaki artışla yansıtılmaktadır. Bu indeksleme, $C5$ oran ölçüsünün yorumlanmasını iyileştirmektedir (Michie ve Oughton, 2004).

Herfindahl-Hirschman rekabetçi denge indeksi (NHICB)

Herfindahl-Hirschman (NHICB) indeksi bir endüstrideki tüm firmalar arasındaki eşitsizlikleri incelerken spor endüstrisinde ise, bir ligi oluşturan tüm kulüpler arasındaki rekabet dengesinin yorumlanmasında kullanılmaktadır.

HHI futbola uygulandığında her kulübün bir sezonda toplanan puana ve her kulübün toplam puan içindeki ağırlıklı payına bakarak futbol sektörü için rekabet dengesi belirlenebilmekte ve aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır.

$$HHI = \sum_{i=1}^N S_i^2 \quad (3.3)$$

Beş kulübün konsantrasyon oranına benzer şekilde, HHI indeksi de ligi oluşturan kulüp sayısının ve bu kulüpler arasındaki kazanma gücü açısından eşitsizliklerin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır. HHI indeksi, takımlar arasındaki rekabetçi dengenin derecesini yansıtmaktadır. HHI, belirli bir sezonda bir ligde yer alan her kulübün toplam puandan aldıkları payın karelerinin toplamıdır (S_i^2) ve N değeri ligdeki ve sezondaki takım sayısını göstermektedir. İndeks değerinde ortaya çıkan bir artış, eşitsizlikte bir artış olduğunu ifade etmekte ve dolayısıyla rekabetçi dengede bir düşüş anlamına gelmektedir (Michie ve Oughton, 2004).

Standart bir endüstri bağlamında, Herfindahl-Hirschman İndeksi, 0 (sonsuz sayıda firmanın bulunduğu tam rekabet durumu) ile 1 (tam tekel) arasında bir değer almaktadır (Owen ve diğerleri, 2007). Ancak futbol gibi spor liglerinde, takım sayısına ilişkin kısıtlamalar ve puanlama sisteminin doğası gereği, indeksin bu aralığa uyarlanmış bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir (Evans, 2014).

Genel lig konsantrasyonunu ölçmek için NHICB kullanılması iki yönlü olarak gereçlendirilmektedir. Birincisi, futbol liglerine odaklanan önceki akademik araştırmalarda kullanılmıştır (Michie ve Oughton, 2004; Pawlowski ve diğerleri, 2010; Plumley, D. ve diğerleri, 2023; Ramchandani, 2012); ikincisi, farklı sayıda takıma sahip ligler arasında ve takım sayısı zamanla değişen ligler içinde karşılaştırma yapmaya olanak tanımaktadır. Bu durum, çalışmanın incelenen zaman diliminde Türkiye Süper Liginde yer alan toplam takım sayısının 18-21 arasında değiştiği göz önüne alındığında özellikle önem taşımaktadır. (2019-20 sezonunda COVID-19 pandemisi nedeniyle küme düşme kalkmış, 2020-21 sezonu 21 takımla, 2021-22 sezonu 20 takımla sürdürülmüştür. 2023-24 sezonunda ise yaşanan deprem felaketi dolayısıyla Hatayspor ligden düşürülmemiş ve lig 20 takımla sürdürülmüştür.)

Ramchandani ve diğerkleri (2018) tarafından tanıtılan NHICB (Normalized Herfindahl Index for Competitive Balance), genel lig konsantrasyonunu ölçmek için bu tür bir normalleştirilmiş ölçüm önermektedir. NHICB'nin tanımlanmasının gerekçesi, HHI'nin üst sınırının takım sayısına duyarlı olması ve bu nedenle farklı takım sayısına sahip ligler arasında karşılaştırma yapmayı zorlaştırmasıdır.

Bu bağlamda, NHICB, rekabet dengesinin ölçülmesi için sıfırın mükemmel dengeyi ve birin tam dengesizliği temsil ettiği bir normalleştirilmiş ölçüm geliştirmiştir. Bu ölçüm, farklı takım sayılarına sahip ligler arasında doğrudan karşılaştırılabilir bir metrik sunmaktadır ve şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$HICB = [HHI/(1/n)] \times 100 \quad (3.4)$$

Bu çalışmada, genel lig konsantrasyonunu değerlendirmek için, sezon içi rekabet dengesini ölçmek üzere Michie ve Oughton (2004) Herfindahl Rekabetçi Denge İndeksi'nin (HICB) normalleştirilmiş versiyonu kullanılmıştır.

3.2.2. Hakimiyet ölçümleri

Lig şampiyonluğu

Türkiye Süper Ligi için şampiyonluk rekabeti, birinci bitiren takımın maç başına kazandığı puan ile ikinci, üçüncü ve dördüncü bitiren takımlar olarak değerlendirilen diğer olası şampiyonluk adaylarının maç başına kazandığı ortalama puan arasındaki fark açısından ölçülmüştür. Bu ölçüm yöntemi Ramchandani ve diğerkleri (2018) tarafından İngiliz futbol liginin hakimiyet ölçüm analizlerinde şampiyonluk farkının belirlenmesinde kullanılan aşağıdaki formül kullanılarak ölçülmüştür;

$$\text{Şampiyonluk Farkı} = MBP_1 - (MBP_2 + MBP_3 + MBP_4) / 3 \quad (3.5)$$

Formül birinci bitiren takımın maç başına kazandığı puan (MBP_1) ile ikinci (MBP_2), üçüncü (MBP_3) ve dördüncü (MBP_4) olarak değerlendirilen diğer olası şampiyonluk adaylarının maç başına kazandığı puanların ortalaması arasındaki fark, şampiyonluk farkını göstermektedir.

Örneğin 2023-24 sezonunda Galatasaray, 102 puan toplayarak Türkiye Süper Ligi şampiyonluğunu elde etmiştir. Söz konusu sezonda ikinci (Fenerbahçe, 99 puan), üçüncü (Trabzonspor, 67 puan) ve dördüncü (Rams Başakşehir, 61 puan) olan takımların kazandığı ortalama puan sayısı 75,6 idi. Tüm Türkiye Süper Ligi takımları belirtilen sezonda 38 maç oynamıştır ve bu nedenle şampiyonluk için rekabet açısından fark maç başına 0,69 puandır [yani $(102-75,6)/38$].

Türkiye Süper Ligi'ndeki hâkimiyet seviyeleri, Finansal Fair Play (FFP) uygulamasının öncesini (2002-03 ile 2012-13 arası) ve sonrasını (2013-14 ile 2023-24 arası) kapsayan toplam 22 sezona ait veriler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede, Ramchandani ve diğerleri (2018) tarafından önerilen formül ile hesaplanan şampiyonluk farkı ve Curran ve diğerleri (2009) tarafından tanımlanan aşağıdaki göstergeler dikkate alınarak, her iki dönemi temsil eden 11'er sezonluk zaman dilimleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

- Tek bir takımın kazandığı maksimum şampiyonluk sayısı;
- Şampiyonluğu kazanan farklı takım sayısı;
- Ligde ilk 4 sırada bitiren farklı takım sayısı; ve
- Tek bir takımın elde ettiği ilk 4 sıralamada en fazla yer alma sayısı.

Küme düşme

Türkiye Süper Ligi küme düşme rekabetini tespit edebilmek için ise her ligde alt üç sırada yer alan takımların maç başına ortalama puanlarını, ligde hemen üstlerinde bitiren takımların eşdeğer sayısı ile karşılaştırmak için aşağıdaki formül kullanılmıştır.

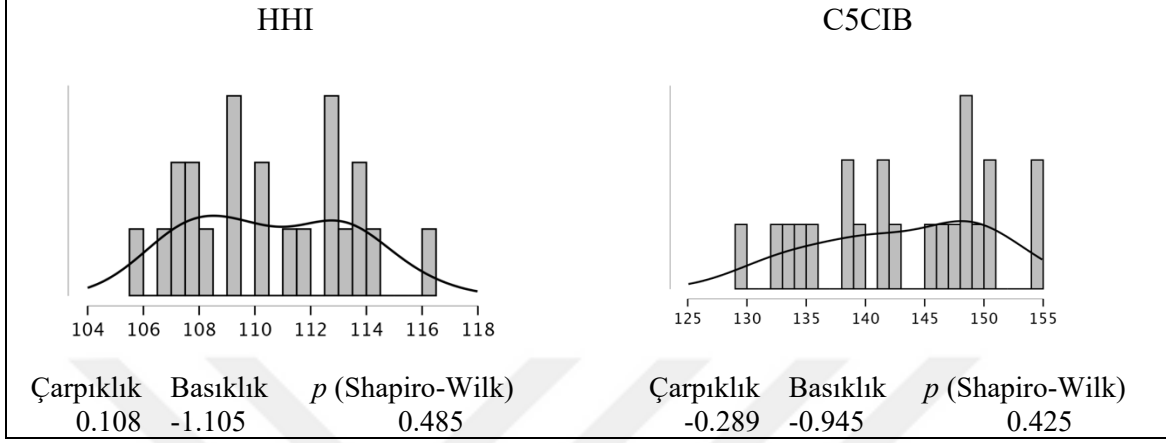
$$\text{Küme düşme farkı} = [(MBP_{n-3} + MBP_{n-4} + MBP_{n-5})/3] - [(MBP_n + MBP_{n-1} + MBP_{n-2})/3] \quad (3.6)$$

Burada MBP, bir takımın maç başına puanını ve n her ligdeki toplam takım sayısını ifade etmektedir. Örneğin, 20 takımın bulunduğu bir ligde (n-1) 19'a, (n-2) 18'e eşittir.

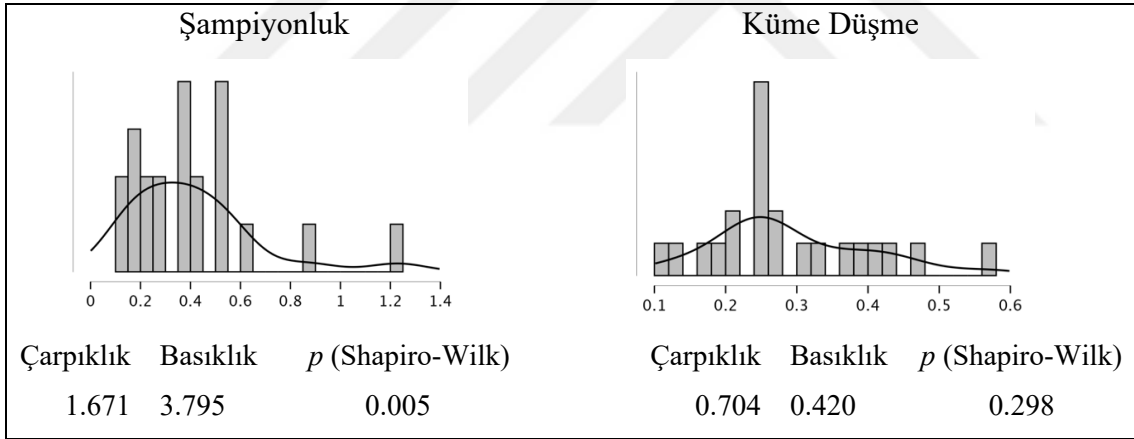
3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada Türkiye Futbol Süper Ligi'nin son 11 sezondaki puan dağılımları üzerinden lig konsantrasyonu (HHI, C5CIB) ve lig hakimiyeti (hakimiyet ve küme düşme) indeksleri

hesaplanmış, verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Shapiro-Wilk testi ile sınanmış ve verilere ait dağılımların incelenmesi için çarpıklık-basıklık değerleri belirlenerek histogram grafikleri oluşturulmuştur (Şekil 3.1 ve Şekil 3.2.).

Şekil 3.1. TFSL lig konsantrasyonu (HHI, C5CIB) indekslerinin dağılımı

Şekil 3.2. TFSL lig hakimiyeti (şampiyonluk ve küme düşme) indekslerinin dağılımı

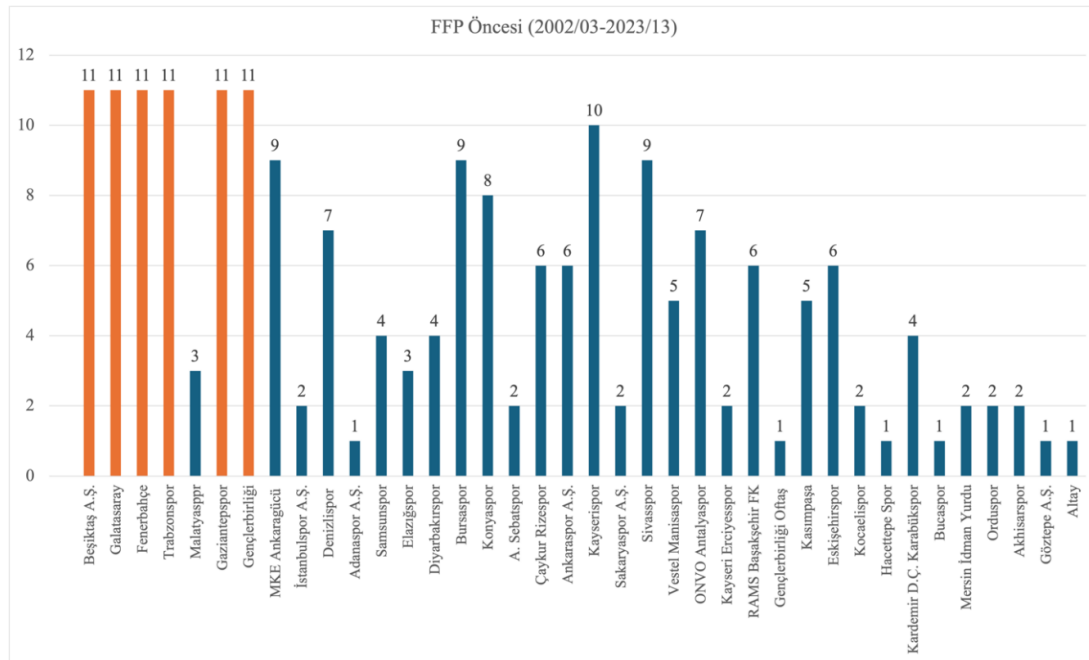
Verilerin dağılımları incelendiğinde HHI, C5CIB ve küme düşme indekslerinin homojen dağılım gösterdiği ($p>0.05$), ancak Şampiyonluk farkı indeksinin normal dağılıma sahip olmadığı ($p<0.05$) görülmektedir. İlgili indekslerin FFP öncesi ve sonrası zaman serilerine göre farklılıkların değerlendirilmesinde ikili karşılaştırmalarda parametrik testler için bağımsız örneklem t -testi, parametrik olmayan testler için ise sırasıyla Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p<0.05$ kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

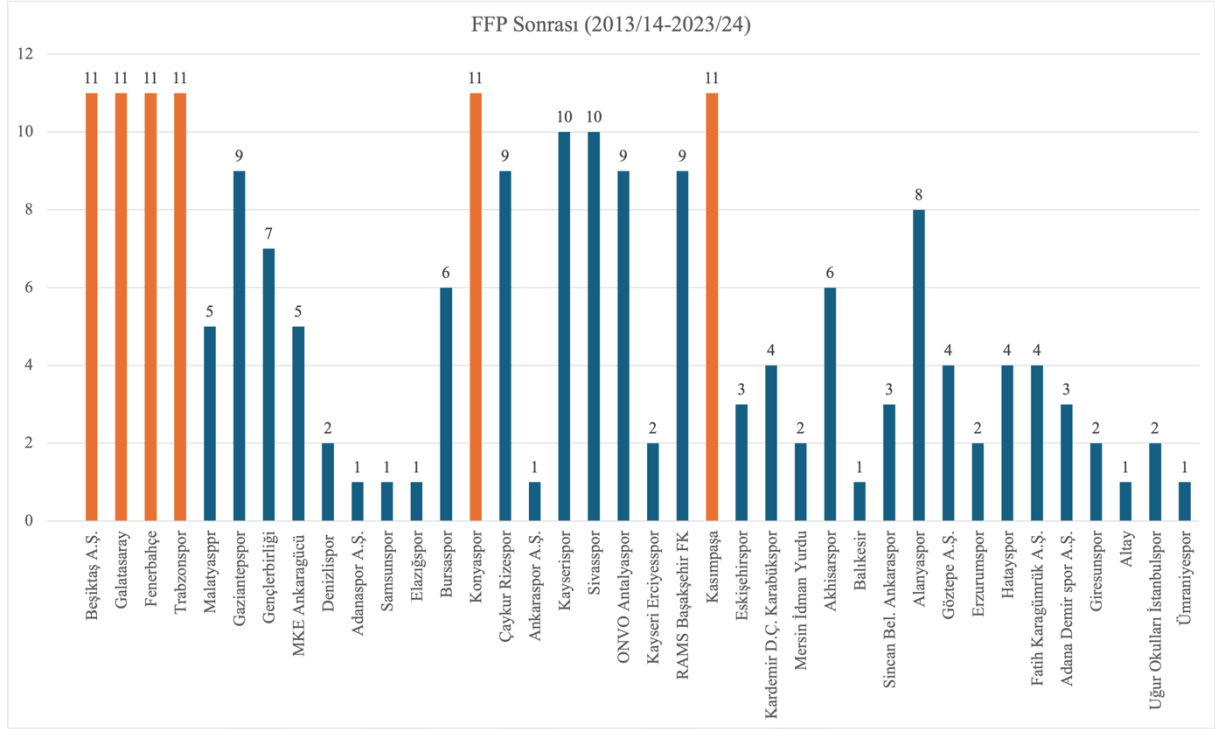
Çalışmada öncelikle araştırma kapsamına dahil edilen 22 sezon boyunca ligde yer alan takımlara ait tanımlayıcı bilgiler ile rekabet dengesi indeksleri ve daha sonra rekabet dengesi indekslere ait zaman serisi analizleri ile FFP uygulamaları öncesi ve sonrası karşılaştırmalı istatistikler sunulmuştur.

4.1. Tanımlayıcı istatistikler

FFP uygulamaları öncesi ve sonrası dönemlerde TFSL'de yer alan takımlar ve bu takımların ligde yer alma sayıları Şekil 4.1 ve Şekil 4.2'de verilmiştir. İlgili dönemlerde yer alan takımlar incelendiğinde, Beşiktaş AŞ, Galatasaray, Fenerbahçe ve Trabzonspor takımlarının 22 sezonun tamamında ligde yer aldığı görülmektedir. Bu takımlar dışında FFP öncesi dönemde Gaziantepspor ve Gençlerbirliği takımları, FFP sonrası dönemde Konyaspor ve Kasımpaşa takımları 11 sezon ligde yer almıştır. Ayrıca, FFP öncesi dönemde 6 takım sadece 1 sezon TFSL'de yer alabilmiş ve bir sonraki sezon tekrar bir alt lige düşmüşlerdir. FFP sonrası dönemde ise yine 6 takım sadece 1 sezon TFSL'de yer alabilmiş ve bir sonraki sezon tekrar bir alt lige düşmüşlerdir (2023-2024 sezonunda Samsunspor TFSL'ne yükselmiş ve halen bu ligde yer almaktadır).

Şekil 4.1. FFP öncesi dönem ligde yer alan takımlar

Şekil 4.2. FFP sonrası dönem ligde yer alan takımlar

4.2. Rekabet Dengesine Ait Tanımlayıcı Bulgular

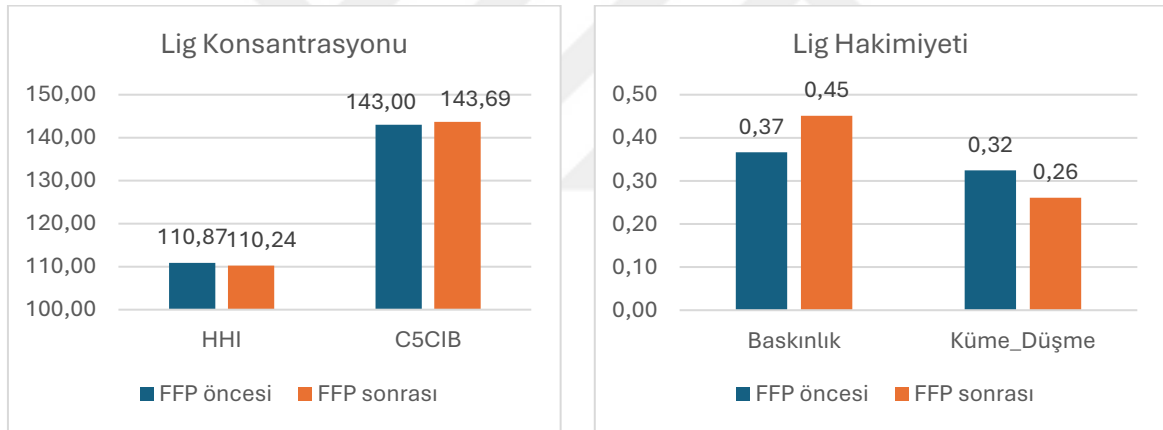
Çalışmada FFP öncesi, FFP sonrası ve tüm sezonlar (22 sezon) için hesaplanan rekabet dengesi indekslerine (HHI, C5CIB, şampiyonluk ve küme düşme) ait tanımlayıcı istatistikler Çizelge 4.1’de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Rekabet dengesi indekslerine ait tanımlayıcı bulgular

İndeksler	FFP öncesi			FFP sonrası			Tüm sezon		
	Ort. ± SS	Min.	Mak.	Ort. ± SS	Min.	Mak.	Ort. ± SS	Min.	Mak.
HICB	110.86 ±3.21	105.72	116.01	110.23 ±2.65	107.26	113.97	110.55 ±2.89	105.72	116.01
C5CIB	142.99 ±8.47	129.56	154.36	143.69 ±6.12	133.84	150.89	143.34 ±7.22	129.56	154.36
Şampiyonluk	0.36 ±0.15	0.18	0.61	0.45 ±0.34	0.10	1.23	0.40 ±0.26	0.10	1.23
Küme Düşme	0.32 ±0.12	0.14	0.57	0.26 ±0.09	0.10	0.47	0.29 ±0.11	0.10	0.57

Çizelge 4.1’de, Finansal Fair Play (FFP) uygulamasının lig üzerindeki etkileri, farklı göstergeler açısından incelenmiştir. Herfindahl-Hirschman İndeksi (HHI) açısından bakıldığında, FFP öncesi dönemde ortalama değer 110.86 ± 3.21 olarak hesaplanmışken, FFP sonrası bu değer 110.23 ± 2.65 ’e düşmüş ve tüm sezon genelinde 110.55 ± 2.89 olarak gözlemlenmiştir. C5CIB göstergesi ise FFP öncesi dönemde 142.99 ± 8.47 iken, FFP sonrası 143.69 ± 6.12 ’ye yükselmiştir ve tüm sezon ortalaması 143.34 ± 7.22 olarak hesaplanmıştır. Lig hakimiyetine ilişkin göstergelerden şampiyonluk, FFP öncesi 0.36 ± 0.15 iken, FFP sonrası 0.45 ± 0.34 ’e yükselmiş ve tüm sezon ortalaması 0.40 ± 0.26 olarak hesaplanmıştır. Küme düşme göstergesi ise FFP öncesi 0.32 ± 0.12 ’den FFP sonrası 0.26 ± 0.09 ’a düşmüş ve tüm sezon ortalaması 0.29 ± 0.11 olarak gözlemlenmiştir.

Şekil 4.3’te ayrıca lig konsantrasyonu ve lig hakimiyetine ait rekabet dengesi verilerinin karşılaştırmalı grafikleri sunulmuştur.

Şekil 4.3. FFP öncesi ve sonrası lig konsantrasyonu ve lig hakimiyeti verileri

Finansal Fair Play (FFP) öncesi ve sonrası lig konsantrasyonu ve lig hakimiyetine ilişkin göstergeler incelendiğinde (Şekil 4.3), farklı eğilimler gözlemlenmiştir. Herfindahl-Hirschman İndeksi (HHI) değerinde FFP sonrası dönemde çok küçük bir düşüş (110.87 ’den 110.24 ’e) yaşanırken, ligin en güçlü beş takımının toplam güç konsantrasyonunu ifade eden C5CIB değeri çok az bir artış göstermiştir (143.00 ’ten 143.69 ’a). Lig hakimiyetine ilişkin göstergelerden şampiyonluk değeri, FFP sonrası belirgin bir artış göstermiştir (0.37 ’den 0.45 ’e). Öte yandan, küme düşme göstergesi FFP sonrası azalmıştır (0.32 ’den 0.26 ’ya).

4.3. Lig Konsantrasyonuna Ait Zaman Serisi Analizleri

Bu başlık altında, Finansal Fair Play (FFP) öncesi ve sonrası dönemde lig konsantrasyonu ile ilgili olarak HICB ve C5CIB göstergelerinin zaman serisi analizlerine dayalı bulguları incelenmiştir. Analizler, HICB değerleri üzerinden ligin genel rekabet dengesindeki değişimleri ve C5CIB değerleri üzerinden üst düzey takımların toplam güç konsantrasyonundaki değişimleri değerlendirmektedir.

HICB bulguları, FFP öncesinde daha geniş dalgalanmalar olduğunu, ancak FFP sonrası dönemde bu dalgalanmaların azalarak ligdeki rekabet dengesinin daha homojen bir yapıya kavuştuğunu göstermektedir. C5CIB bulguları ise FFP sonrası dönemde güçlü takımların toplam güç konsantrasyonunun arttığını ve bu artışın daha düzenli bir şekilde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

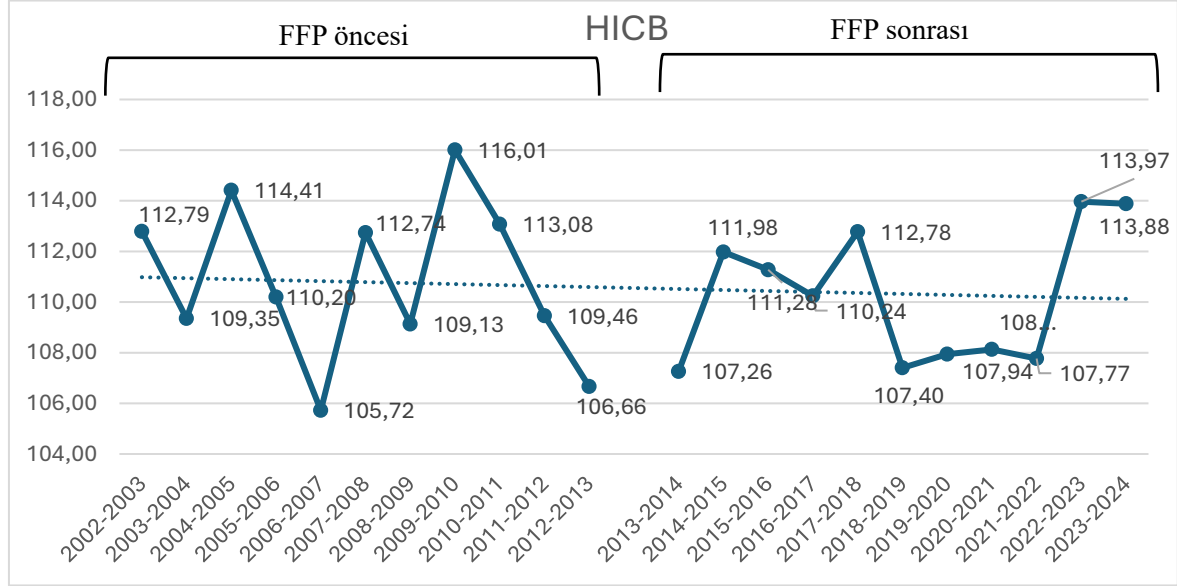
Bu analizler, FFP'nin lig konsantrasyonu üzerindeki etkilerini farklı perspektiflerden değerlendirerek, ligin genel rekabet yapısında ve güçlü takımların hakimiyetinde meydana gelen değişimleri anlamayı amaçlamaktadır.

4.3.1. Herfindahl-Hirschman rekabetçi denge indeksi (HICB) zaman serisi analizi

Şekil 6 incelendiğinde, HICB değerinin bazı yıllarda belirgin bir şekilde yükseldiği, bazı yıllarda ise düşüş eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 2006-2007 döneminde HICB, 105.72 ile en düşük seviyesine gerilemiş, bu da lig konsantrasyonunun düşerek rekabet dengesinin nispeten olumlu seyrettiği işaret etmektedir. Benzer şekilde 2013-2014 yılında da değer 106.66 seviyesine düşerek yoğunlaşmanın azaldığı bir başka dönem olmuştur.

Buna karşın, 2010-2011 döneminde HICB, 116.01 seviyesine ulaşarak lig konsantrasyonunun en yüksek seviyeye çıktığı yıl olarak dikkat çekmektedir. Bu, rekabetin azaldığı ve büyük belirli takımların daha belirgin bir hakimiyet kurduğu bir dönemi göstermektedir. Benzer şekilde, son dönemde, özellikle 2022-2023 yılından itibaren dikkat çeken bir yükselme eğilimi gözlenmiştir. 2021-2022 yılında 107.77 olan HICB değeri, 2023-2024 döneminde 113.97'ye yükselerek genel lig konsantrasyonunda yeniden artış yaşandığını göstermektedir.

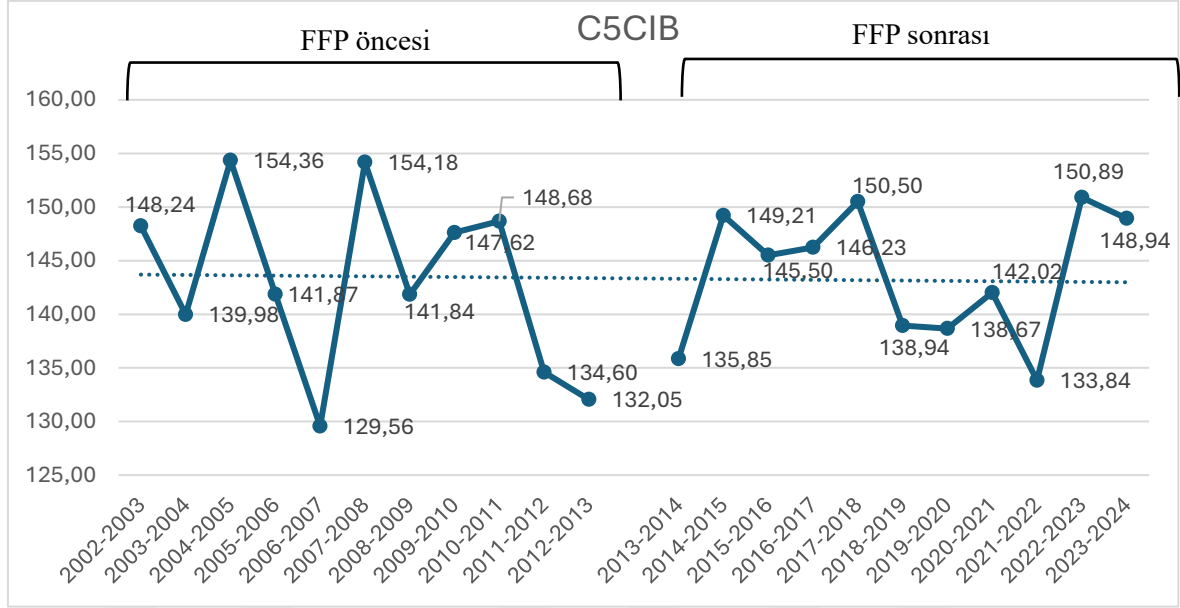
Grafikte yer alan eğilim çizgisi ise HICB değerlerinin uzun vadede hafif bir düşüş eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ancak son yıllardaki keskin artışlar, bu eğilimi tersine çevirmiş ve genel lig konsantrasyonunda rekabet dengesinin bozulduğunu ortaya koymuştur.

Şekil 4.4. HICB indeksinin zaman serisine göre analizi

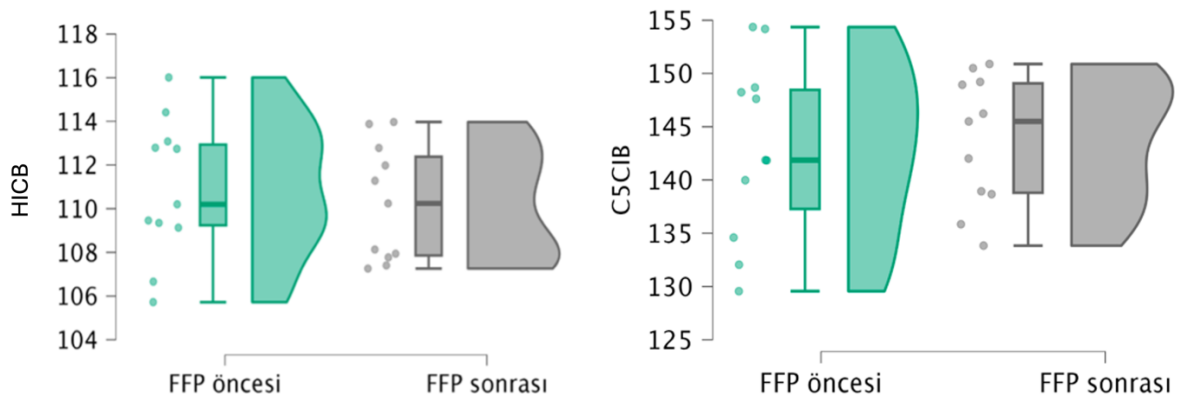
4.3.2. C5CIB zaman serisi analizi

C5CIB indeksinin zaman içerisindeki değişiminin FFP (Finansal Fair Play) öncesi ve sonrası dönemlerdeki analizi Şekil 7’de gösterilmiştir. FFP öncesi dönemde C5CIB değerleri dalgalı bir seyir izlemiş, 2007-2008 sezonunda 129.56 ile en düşük seviyeye, 2004-2005 ve 2010-2011 sezonlarında ise sırasıyla 154.36 ve 154.18 ile en yüksek seviyelere ulaşmıştır. FFP sonrası dönemde ise C5CIB değerleri nispeten daha dar bir aralıkta değişim göstermiştir. 2018-2019 sezonunda 133.84 ile en düşük seviyeye gerilemiş, 2022-2023 sezonunda ise 150.89 ile üst seviyeye ulaşmıştır.

Şekil 4.5. C5CIB indeksinin zaman serisine göre analizi

Lig konsantrasyonunun HICB ve C5CIB göstergeleri üzerinden Finansal Fair Play (FFP) öncesi ve sonrası dağılımına ait karşılaştırmalı analiz bulguları Şekil 8’de gösterilmiştir. *HICB verileri incelendiğinde*, FFP öncesinde daha geniş bir varyasyon gözlemlenmekte, alt ve üst sınırların daha büyük bir aralıkta değiştiği görülmektedir. FFP sonrası dönemde ise HHI dağılımı daralmış ve daha homojen bir yapıya ulaşmıştır. *C5CIB göstergesi açısından ise* FFP öncesinde güçlü takımların konsantrasyonunun daha geniş bir dağılım sergilediği, FFP sonrası dönemde bu dağılımın daraldığı ve üst sınır değerlerine daha yakın bir yoğunlaşma olduğu gözlemlenmiştir.

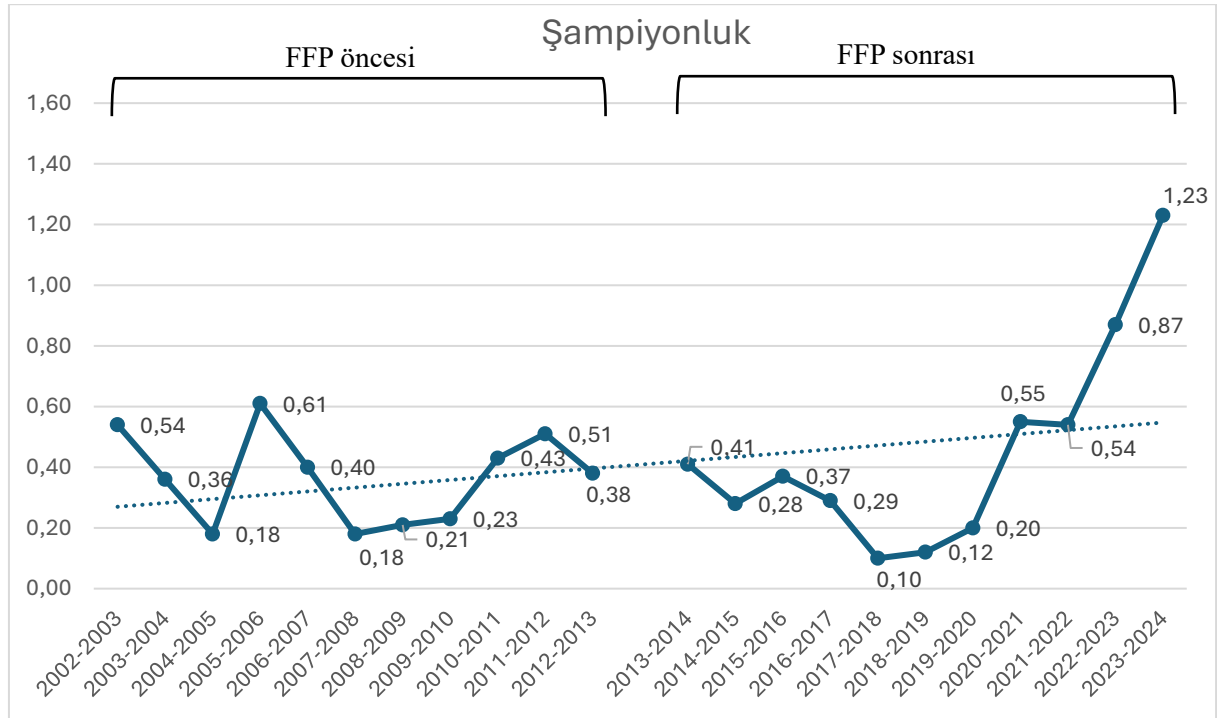
Şekil 4.6. FFP öncesi ve sonrası lig konsantrasyonu verilerinin dağılım grafiği

4.4. Lig Hakimiyetine Ait Zaman Serisi Analizleri

Bu başlık altında, Finansal Fair Play (FFP) öncesi ve sonrası dönemde lig hakimiyetine ilişkin Şampiyonluk ve Küme Düşme göstergelerinin zaman serisi analizlerine dayalı bulguları incelenmiştir. Analizler, şampiyonluk göstergesi üzerinden üst düzey takımların lig üzerindeki etkilerini ve küme düşme göstergesi üzerinden alt sıralardaki rekabet yapısındaki değişimleri değerlendirmektedir.

4.4.1. Şampiyonluk verilerine ait zaman serisi analizi

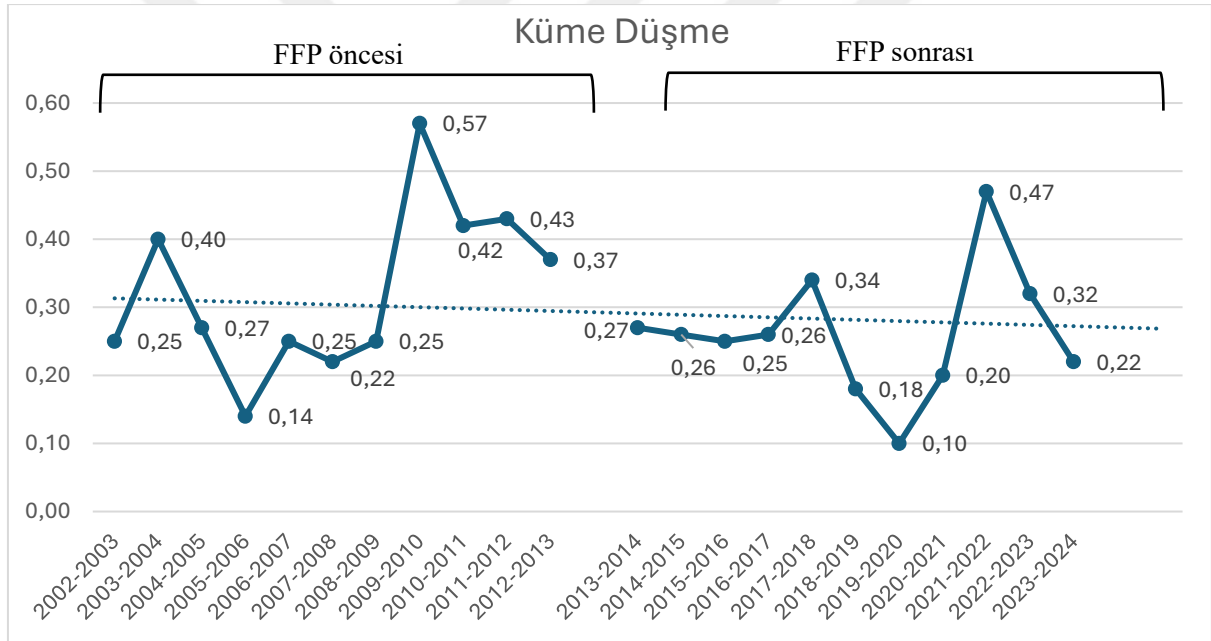
Şekil 4.6, lig hakimiyeti indeksinin zaman içerisindeki değişimini FFP (Finansal Fair Play) öncesi ve sonrası dönemler için analiz etmektedir. FFP öncesi dönemde lig hakimiyeti indeksinin (şampiyonluk) düşük seviyelerde olduğu ve dönemsel olarak dalgalanma gösterdiği görülmektedir. En düşük değer 2005-2006 sezonunda 0.18 olarak kaydedilmiş, en yüksek değer ise 2003-2004 sezonunda 0.61 olmuştur. FFP sonrası dönemde ise şampiyonluk değerleri önceki döneme göre nispeten daha istikrarlı bir seyir izlemiş ancak 2022-2023 ve 2023-2024 sezonlarında hızlı bir artış göstererek sırasıyla 0.87 ve 1.23 seviyelerine ulaşmıştır.

Şekil 4.7. Lig hakimiyeti indeksinin zaman serisine göre analizi

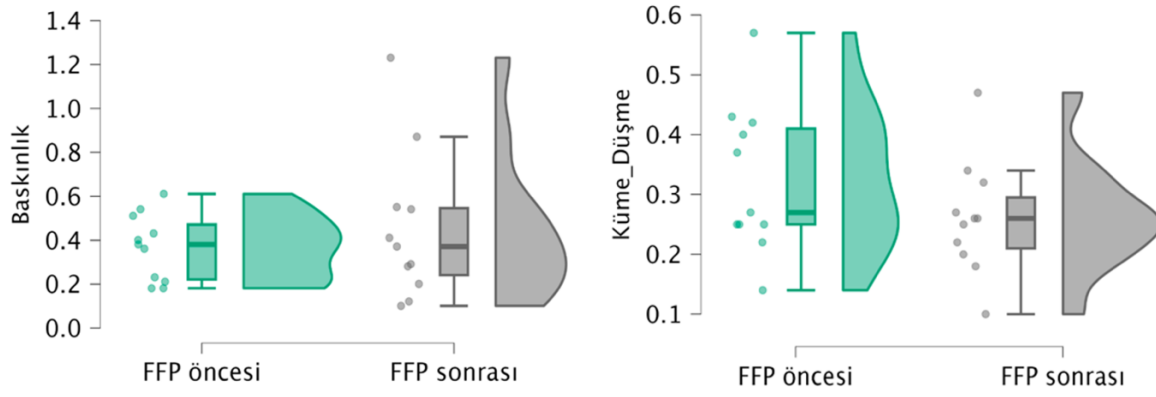
Küme düşme verilerine ait zaman serisi analizi

Şekil 4.8, küme düşme indeksinin zaman içerisindeki değişimini FFP (Finansal Fair Play) öncesi ve sonrası dönemlerde analiz etmektedir. FFP öncesi dönemde küme düşme indeksi dalgalı bir seyir izlerken, 2005-2006 sezonunda 0.14 ile en düşük seviyeye ve 2010-2011 sezonunda 0.57 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu dönemde genel eğilim çizgisi, küme düşme rekabetinin orta seviyelerde kaldığını göstermektedir. FFP sonrası dönemde ise küme düşme indeksi zaman zaman artış göstermiş olsa da genel olarak düşüş eğilimindedir. En düşük değer 2018-2019 sezonunda 0,10 olarak kaydedilmiş, 2021-2022 sezonunda 0.47 ile bir zirve noktası oluşmuştur. Bu dönemde indeksin genel seviyesinin FFP öncesine kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 4.8. Küme düşme indeksinin zaman serisine göre analizi

Şekil 4.9, FFP (Finansal Fair Play) öncesi ve sonrası dönemde lig hakimiyetine ilişkin şampiyonluk ve küme düşme göstergelerinin dağılımını karşılaştırmaktadır. **Şampiyonluk** açısından bakıldığında, FFP öncesi dönemde verilerin daha dar bir aralıkta dağıldığı ve yüksek şampiyonluk değerlerinin nadir olduğu gözlemlenmektedir. FFP sonrası dönemde ise dağılımın genişlediği ve bazı ekstrem yüksek değerlerin ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. **Küme düşme göstergesi** açısından ise FFP öncesi dönemde değerlerin daha geniş bir aralıkta ve üst sınıra daha yakın dağıldığı görülmektedir. FFP sonrası dönemde ise dağılımın daraldığı ve değerlerin genellikle düşük seviyelerde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir.

Şekil 4.9. FFP öncesi ve sonrası lig hakimiyeti verilerinin dağılımı

4.5. FFP Öncesi ve Sonrası Dönem Rekabet Dengesi Verilerinin Karşılaştırılması

Finansal Fair Play (FFP) öncesi ve sonrası rekabet dengesine ilişkin bağımsız örneklem t-testi analiz sonuçları Çizelge 3'te verilmiştir. Elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

HICB (Herfindahl-Hirschman Rekabetçi Denge İndeksi) değerleri, FFP öncesi (110.86 ± 3.21) ve sonrası (110.23 ± 2.65) arasında anlamlı bir fark göstermemiştir ($t= 0.501$, $p= 0.622$).

C5CIB (En İyi 5 Takımın Payı) açısından da FFP öncesi (142.99 ± 8.47) ve sonrası (143.69 ± 6.12) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t= -0.219$, $p= 0.842$).

Şampiyonluk rekabetine ilişkin değerler de FFP öncesi (0.36 ± 0.15) ve sonrası (0.45 ± 0.34) arasında anlamlı bir fark ortaya koymamıştır ($t= -0.753$, $p= 0.460$).

Benzer şekilde, küme düşme rekabeti açısından da FFP öncesi (0.32 ± 0.12) ve sonrası (0.26 ± 0.09) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t= 1.305$, $p= 0.192$).

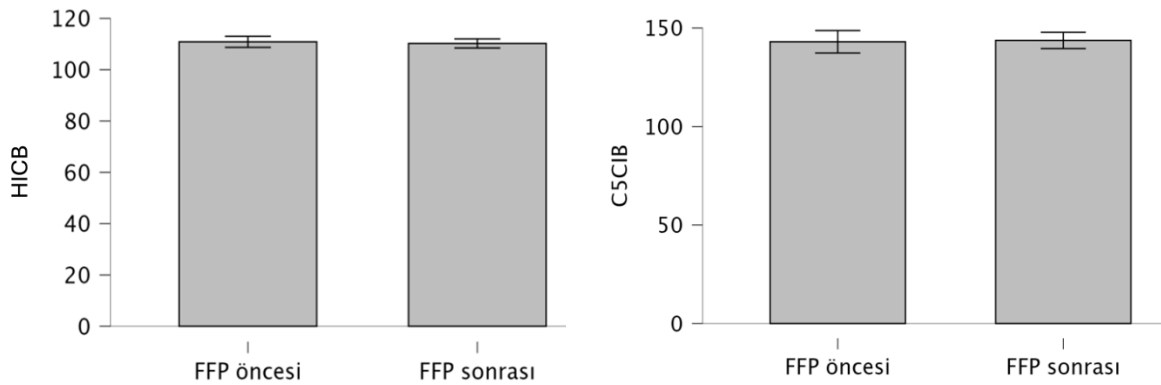
Çizelge 4.2. FFP öncesi ve sonrası rekabet dengesi verilerine ait bağımsız örneklem t-testi analizleri

	Zaman Serisi	N	Ortalama ± Standart Sapma	Standart Hata	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
HHI	FFP öncesi	11	110.86 ± 3.21	0.96	0.501	20	0.622
	FFP sonrası	11	110.23 ± 2.65	0.80			
C5CIB	FFP öncesi	11	142.99 ± 8.47	2.55	-0.219	20	0.842
	FFP sonrası	11	143.69 ± 6.12	1.84			
Şampiyonluk	FFP öncesi	11	0.36 ± 0.15	0.04	-0.753	20	0.460
	FFP sonrası	11	0.45 ± 0.34	0.10			
Küme düşme	FFP öncesi	11	0.32 ± 0.12	0.03	1.305	20	0.192
	FFP sonrası	11	0.26 ± 0.09	0.02			

Şekil 4.10 Finansal Fair Play (FFP) öncesi ve sonrası lig konsantrasyonu verilerinin karşılaştırmalı analizini görsel olarak sunmaktadır. Grafikler, HHI (Herfindahl-Hirschman Index) ve C5CIB (En İyi 5 Takımın Konsantrasyonu) metriklerini içermekte olup, her iki göstergenin de FFP uygulaması öncesi ve sonrası arasında belirgin bir fark göstermediğini ortaya koymaktadır.

HICB değerleri incelendiğinde, FFP öncesi dönemde yaklaşık 110 seviyesinde olan değerlerin FFP sonrası dönemde çok küçük bir azalma gösterdiği görülmektedir.

Benzer şekilde, *C5CIB değerleri de* FFP öncesi ve sonrası dönemlerde oldukça benzer seviyelerde kalmıştır. FFP sonrası dönemde çok hafif bir artış gözlemlense de bu değişim minimal düzeydedir ve hata çubukları, bu artışın istatistiksel olarak anlamlı olmayabileceğini göstermektedir.

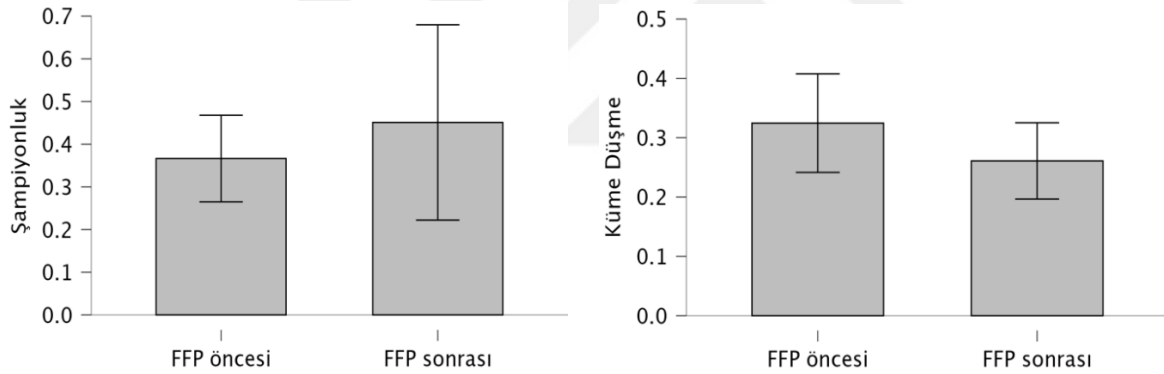

Şekil 4.10. FFP öncesi ve sonrası lig konsantrasyonu verilerinin karşılaştırmalı analizi

Şekil 4.11 ise, Finansal Fair Play (FFP) öncesi ve sonrası dönemlerde lig hakimiyeti ile ilgili şampiyonluk ve küme düşme rekabetine ait verilerin görsel bir karşılaştırmasını sunmaktadır.

Şampiyonluk rekabeti açısından değerlendirildiğinde, FFP öncesi dönemdeki değerler yaklaşık 0.36 civarındayken, FFP sonrası dönemde bu değer 0.45'e yükseldiği görülmektedir.

Küme düşme rekabetine bakıldığında, FFP öncesi dönemdeki değerler yaklaşık 0.32 seviyesindeyken, FFP sonrası dönemde bu değer 0.26'ya düşmüştür. Görsel olarak bir azalma gözlemlenmesine rağmen, hata çubuklarının genişliği bu farkın da istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ortaya koymaktadır.

Şekil 4.11. FFP öncesi ve sonrası lig hakimiyeti verilerinin karşılaştırmalı analizi

Sonuç olarak, FFP'nin lig hakimiyeti açısından şampiyonluk ve küme düşme mücadelelerinde kayda değer bir etki yaratmadığını ortaya koymaktadır. Şampiyonluk mücadelesindeki hafif artış ve küme düşme rekabetindeki küçük düşüş, istatistiksel olarak anlamlı olmaktan uzaktır. Bu bulgular, FFP'nin ligdeki rekabet dengesine yönelik etkilerinin sınırlı olduğunu desteklemektedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, Finansal Fair Play uygulamaları öncesinde ve sonrasında Türkiye Süper ligindeki rekabet dengesi düzeyi farklı metrikler ile analiz edilmiş, lig konsantrasyonu ve lig hakimiyetine yönelik veriler aracılığıyla rekabet dengesine yönelik Finansal Fair Play ilkelerinin olası etkileri hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

Çalışma kapsamında, FFP düzenlemelerinin Türkiye Süper Liginde rekabet dengesini iyileştirme açısından çok sınırlı bir etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur. Finansal Fair Play, Türkiye Süper Ligi'nde de finansal disiplini artırmaya yönelik önemli bir adım olarak görülse de mevcut gelir eşitsizliğini ve rekabet dengesizliğini tek başına çözmekte yetersiz kalmaktadır. Büyük kulüpler, ekonomik avantajlarını korumaya devam ederken küçük kulüplerin rekabet güçleri ciddi bir şekilde zayıflamaktadır. Rekabet dengesi açısından, gelir dağılımının yeniden yapılandırılması ve altyapıya daha fazla yatırım yapılması daha etkili çözümler sunabilir.

5.1. Genel Lig Konsantrasyonu

Çizelge 4.1.'de TFSL HICB değerlerinin ortalama olarak hafif bir düşüş eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu durum ligdeki genel denge üzerinde önemli bir değişiklik olmadığını göstermektedir. 2021-2024 yılları arasındaki sezonlarda gerçekleşen keskin artışlar ise; üst sıralarda yer alan takımların ligdeki güç konsantrasyonunun FFP sonrası bir miktar artmış olabileceğini işaret etmektedir. Yine Çizelge 4.1.'de TFSL C5CIB değerlerinin FFP sonrasında, FFP öncesine göre artış göstermesi üst düzey takımların ligdeki güç konsantrasyonunun FFP sonrası bir miktar artmış olabileceğine işaret etmektedir. 2021-2024 yılları arasındaki sezonlarda rekabetin azaldığı ve belirli büyük takımların ligde daha belirgin şekilde hakimiyet kurduğu bir dönemi göstermektedir. TFSL HICB sonuçları, 1995/1996'dan bu yana İngiliz Premier Liginde de (EPL) rekabet dengesinde genel bir düşüş olduğunu gösteren bu alandaki araştırmaları destekler niteliktedir (Goossens, 2005; Michie ve Oughton, 2004; Pawlowski ve diğerleri, 2010). Söz konusu çalışmalarda İngiliz Premier ligine yönelik hesaplanan HICB sonuçları, hem Scully-Noll oranından hem de standart sapma analizinden elde edilen bir dizi benzer sonuçla desteklenmiş 1996/1997'den 2007/2008'e kadar HICB değerlerinde yadsınamaz bir yükseliş eğilimi olduğunu göstermiştir. Rekabet dengesindeki bu olumsuz eğilim, en azından kısmen, Drut ve

Raballand (2012) ile Lee ve Fort (2012)'un iddia ettiği gibi, bu dönemde kulüpler arasında finansal eşitsizliklere bağlanabilmektedir.

UEFA'nın FFP düzenlemeleri 2011/2012 sezonunun başında söz konusu eşitsizlikleri giderebilmek adına getirilmiştir ve denge şartının ilk değerlendirmesi 2012/2013 sezonundan sonra gerçekleşmiştir (UEFA, 2015).

TFSL'de 2011/12, 2012/13 ve 2013/14 sezonlarında kulüplere ait finansal tablolar ve borçluluk durumları UEFA tarafından izlemeye tabi tutulmaktaydı. Şekil 4.2.'de görüldüğü üzere TFSL'ndeki söz konusu sezonlara ait HICB değerlerindeki fark edilir düşüşün ve rekabet dengesindeki artışın en azından bir kısmının kulüplerin yeni düzenlemelere hazırlık amacıyla yaptığı yeniden ayarlamalara atfedilebilmesi mümkün görünmektedir.

Mevcut format altında denge şartı, kabul edilebilir kayıpları ilk izleme dönemi için 45 milyon avro, ikinci izleme dönemi için 45 milyon avro ve sonraki üç izleme dönemi için 30 milyon avro ile sınırlandırılmıştır (UEFA, 2015). HICB değerleri FFP'nin ilk sezonunda (2013/14 sezonu) artarken, sonraki iki sezonda (2014/15 ve 2015/16 sezonu) HICB değerlerinde art arda düşüşler görülmüştür. İlk izleme dönemi rekabetçi dengede marjinal bir düşüşle aynı zamana denk geldi ve bu da 45 milyon avroluk kabul edilebilir kaybın harcamalar üzerinde çok fazla bir etki yaratması için önemli bir tutar olmadığını göstermektedir. Sonraki sezon (2016/2017 sezonu) HICB değerinde bir azalma görülmüş ve rekabetçi denge artmıştır. İlk iki izleme döneminin ardından kabul edilebilir tutarlarının düşürülmesi gibi daha katı sınırlamalar getirilmesinin rekabet dengesini arttırıcı etkileri bulgulara da yansımıştır.

FFP düzenlemelerine eleştirel yaklaşan yazarlara karşı çıkan Franck (2014), bu düzenlemelerin rekabet dengesi üzerinde olumlu etkiler yarattığını savunmaktadır. Ona göre, FFP düzenlemeleri, rekabet dinamiklerini harcama gücünden uzaklaştırarak daha doğal rekabet unsurlarına yönlendirmektedir. İncelenen veri setinde, üst üste iki sezon boyunca rekabet dengesinde bir artış gözlemlenmesi, bu görüşü destekleyen cesaret verici bir işaret olarak değerlendirilmektedir. Ancak, inceleme dönemi boyunca elde edilen sonuçların dalgalı bir yapıya sahip olması, Franck (2014) iddiasını tam anlamıyla desteklemekten uzak bir tablo sunmaktadır.

Goossens (2005); Groot (2008); Ramchandani (2012) tarafından yapılan çalışmalar, FFP öncesi Avrupa liglerine ait verileri kullanmışlardır. Goossens (2005) Alman, Fransız ve İspanyol birinci liglerinde 1963/64–2004/05 yılları arasında rekabet dengesinde önemli bir değişiklik bulamamıştır. Yine Groot (2008) 1946- 2006 yılları arasında oldukça uzun bir zaman dilimi analiz ettiği çalışmasında Fransız ve İspanyol birinci ligleri için benzer sonuçlar bulmuştur. Almanya, İspanya ve Fransa’da bir değişiklik olmadığını öne sürmesine rağmen, Goossens (2005) İngiliz ve İtalyan birinci liglerinde rekabetçi dengede bir düşüş olduğunu vurgulamış ve Groot (2008) ise İngiliz, Alman ve İtalyan birinci ligleri için rekabet dengesinin düşüş eğiliminde olduğunu göstererek benzer bulgular belirtmiştir.

FFP sonrası dönemi içeren çalışmaların sonuçları da benzer şekilde bulgular sunmaktadır. Örneğin, Plumley, D. ve diğerleri (2019), 1992/93 ve 2015/16 yılları arasındaki İngiliz Premier Ligi’nde rekabet dengesi verilerini incelemiş ve genel anlamda bir düşüş eğilimi olduğunu tespit etmişler, ayrıca, İngiliz Premier Ligi’nin alt kademelerindeki liglerde de rekabet dengesinde bir düşüş olduğunu tespit etmişlerdir. Ramchandani ve diğerleri (2018) ayrıca, 1995/96 ile 2016/17 yılları arasında İtalya Seri A ligi dışındaki 5 büyük Avrupa liginde rekabet dengesinde istatistiksel olarak anlamlı bir düşüşe işaret etmektedir. Silva ve diğerleri (2018) Fransa ve İtalya için rekabet dengesinde bir değişiklik olmadığını öne sürmüş ancak Portekiz Ligi için 2003-2016 yılları arasında rekabet dengesinde bir düşüş bulmuşlardır. Şekil 4.4’te yer alan eğilim çizgisi HICB değerlerinin hafif bir düşüş eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ancak son yıllardaki keskin artışlar, bu eğilimi tersine çevirmiş ve genel lig konsantrasyonunda rekabet dengesinin bozulduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, lig dinamiklerinin dönemsel olarak değiştiğini ve lig konsantrasyonu ile rekabet seviyeleri arasında dalgalı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır alandaki çalışmalar ile paralellik göstermektedir.

Yine Ramchandani ve diğerleri (2023) ve ark Türkiye’yi de içeren 24 Avrupa ligine yönelik FFP uygulanmadan önce ve sonra rekabet dengesindeki değişiklikleri inceledikleri çalışmalarında, 24 ligin geneli için buldukları ortalama HICB değerleri FFP öncesi 110.24 ve FFP sonrası 111.14 olarak bulunmuştur. Bu puanlar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Bağımsız örneklem t-testleri, 24 ligden yedisinde HICB farkının FFP sonrası dönemde anlamlı derecede daha yüksek olduğunu doğrulamıştır. Söz konusu yedi ligden beşi Avrupa’nın en iyi yedi ligi arasında yer almaktadır (İspanya, İtalya, Fransa, Almanya ve Portekiz). Sadece Belçika’nın FFP sonrası HICB değeri anlamlı derecede daha

düşük bir fark ortaya koymaktadır. Aralarında Türkiye Süper Liginin de bulunduğu geriye kalan 16 lig için ise HICB puanları FFP öncesi dönemden anlamlı derecede farklı bulunmayarak çalışmamızla paralel sonuçlar göstermiştir.

Ligin genel konsantrasyonunu değerlendirmemizi sağlayan bir diğer ölçüm olan C5CIB indeksinin zaman içerisindeki değişiminin FFP öncesi ve sonrası dönemlerdeki analiz verileri doğrultusunda FFP öncesi dönemde C5CIB değerleri dalgalı bir seyir izlemiş, 2007-2008 sezonunda 129.56 ile en düşük seviyeye, 2004-2005 ve 2010-2011 sezonlarında ise sırasıyla 154.36 ve 154.18 ile en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Bu durum, FFP öncesinde ligdeki rekabet dengesizliğinin daha belirgin olduğunu göstermektedir. C5CIB değerlerindeki dalgalanmalar, ligdeki güçlü beş takımın rekabet gücünde dönemsel olarak önemli değişiklikler olduğunu göstermektedir. FFP sonrası dönemde ise C5CIB değerleri nispeten daha dar bir aralıkta değişim göstermiştir bu da rekabet dengesinin nispeten daha düzenli bir hal aldığı düşünülmektedir. 2018-2019 sezonunda 133.84 ile en düşük seviyeye gerilemiş, 2022-2023 sezonunda ise 150.89 ile üst seviyeye ulaşmıştır. FFP sonrası genel eğilim, C5CIB değerlerinin daha istikrarlı bir yapıya doğru evrildiğini ve güçlü takımların toplam güç konsantrasyonunun daha yüksek seviyelerde sabitlendiğini göstermektedir. Şekil 4.6., FFP sonrası dönemde ligin güçlü takımlarının hakimiyetinin arttığını ancak bunun daha homojen bir şekilde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Genel olarak, FFP'nin, ligdeki rekabet ve güç dengesi üzerinde dengeleyici bir etkisi olduğu, ancak güçlü takımların lig üzerindeki etkisini artırmış olabileceği söylenebilir.

Michie ve Oughton (2004) İngiliz Premier Ligi için hesapladıkları C5CIB oranında 1947-87 yılları arasında bir değişiklik olmadığını, 1989-2004 yılları arasında ise değerinde bir artış olduğunu göstermişlerdir. C5CIB oranındaki değişiklikler genellikle yıllar içerisinde kulüp sayılarındaki değişiklikten ziyade ilk 5 kulübün hakimiyetindeki değişiklikleri yansıtmaktadır. C5CIB oranındaki bir artış rekabet dengesinin düşmesinden sorumlu olduğuna yaygın olarak inanılan kulüplerin hakimiyetlerinin artışı ifade etmektedir. Bunun sebebinin Avrupa müsabakalarına düzenli olarak katılım sağlamaları ve bunun getirdiği ek fon akışı olduğu söylenebilir.

Paranın paraya dönüşmesi olgusu ve gerçek bir gelir paylaşım mekanizmasının olmaması, zengin ve başarılı kulüplerin orantısız olarak büyük bir gelir payı elde etmesini sağlarken, kulüplerin geri kalan çoğunluğunun zararına olmaktadır (Lee ve Fort, 2012; Szymanski ve

Késenne, 2004). Pawlowski ve diğerleri (2010), özellikle UEFA Şampiyonlar Ligi ödemelerindeki artışların rekabet dengesi üzerindeki etkisine odaklanmış ve ödüllerdeki artışın İngiltere Premier Ligi'nde ve Avrupa'nın diğer yerlerinde rekabet dengesinde bir azalmaya sebep olduğunu tespit etmiştir. Goossens (2005) sonuçları ayrıca Şampiyonlar Ligi ödemelerinin rekabet dengesinde bir düşüşe yol açma ve ligin tepesinde zengin bir kulüp eliti yaratmadaki merkezi rolünü vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Çizelge 4.1. de görüldüğü üzere C5CIB değerleri de FFP öncesi ve sonrası dönemlerde oldukça benzer seviyelerde kalmıştır. FFP sonrası dönemde çok hafif bir artış gözlemlense de bu değişim minimal düzeydedir ve Şekil 4.10.' da yer alan hata çubukları, bu artışın istatistiksel olarak anlamlı olmayabileceğini göstermektedir. Bu bulgu, en iyi 5 takımın lig üzerindeki hakimiyetinin FFP'den etkilenmediğini ve büyük takımların konsantrasyonunda dikkate değer bir değişim olmadığını ortaya koymaktadır.

Vöpel (2013) harcama gücündeki artışın futbolda gerçek bir avantaj sağladığını ve FFP düzenlemeleri içinde yer alan harici fonlama kısıtlaması olduğu sürece büyük kulüplere yetişmenin neredeyse imkânsız olduğunu belirterek bu noktayı doğrulamışlar ve özellikle rekabet dengesi ve zengin elit kulüplerin statükosunun korunmasıyla ilgili olarak bir dizi eleştiri getirmişlerdir.

Son olarak elde edilen bulgulara göre, HICB sonuçları FFP'nin rekabet yoğunluğunu anlamlı düzeyde etkilemediğini gösterirken, C5CIB sonuçları ise büyük takımların rekabet içerisindeki ağırlığının FFP uygulamalarıyla değişmediğine işaret etmektedir. Bu durum, FFP'nin hedeflenen rekabet dengesi üzerinde beklenen etkiyi yaratamadığını düşündürmektedir. Gallagher ve Quinn (2020), Plumley, D. ve diğerleri (2019) tarafından da belirtildiği gibi veriler dengesiz ve dalgalı bir seyir izlemektedir. Çalışmamızın bulguları, FFP düzenlemelerinin Türkiye Süper Liginde dengeyi iyileştirme açısından çok sınırlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. UEFA, hem spor endüstrisinin finansal performansını iyileştirmek için daha fazla önlemleri değerlendirmeli hem de yerel futbol otoritelerini rekabetçi denge için lig formatını iyileştirmek üzere diğer önlemleri hayata geçirmeye zorlamalıdır.

Çalışmamızın bulguları, Paramio-Salcines ve Llopis-Goig (2018) veya Garcia-del-Barrio ve Rossi (2020) futbol düzenleme ve yönetiminden sorumlu futbol otoriteleri için Avrupa futbol liglerinde yeterli düzeyde rekabetçi denge sağlanmasının ve futbolun ticarileşmesiyle

birlikte son otuz yılda görülen gelirlerdeki büyük artışlardan en büyük kulüpler kadar faydalanamayan futbol kulüplerinin hayatta kalmasını sağlamanın hala önemli bir zorluk olduğunu öne sürmeleri açısından sonuçlarını desteklemektedir ve şu ana kadar getirilen değişikliklerin istenen etkiyi yaratmadığını göstermektedir. Ayrıca zenginlikten elde edilebilecek avantajın azalması göz önüne alındığında, vurgu artık kulüplerin kendilerini farklılaştırabilecekleri ve rekabet avantajı geliştirebilecekleri alanlar sağlayacağı için verimliliğe, inovasyona ve iyi yönetişime kayacaktır (Feess ve Stähler, 2009; Wilson ve diğerleri, 2013). Bu alanlar kulüplere avantaj sağlayabilir ve tüm kulüplerin aynı kaynaklara erişerek rekabet edebileceği eşit bir platform yaratabilecektir (Geey, 2012).

FFP düzenlemeleri her şeyden önce finansal zenginliği ödüllendiren ve kaynak elde etme araçlarına hiçbir kısıtlama getirmeyen, seçilmiş birkaç kulübün bir hegemonya yaratabileceği ve yerleşik düzenin kalıcılığını neredeyse garanti altına alabileceği bir konsantrasyon pozisyonunun sürdürülmesinin mümkün olmamasını amaçlamış fakat istenilen sonuçlar elde edilememiştir (Dietl ve diğerleri, 2011).

5.2. Lig Hakimiyeti

Türkiye Futbol Süper Ligine yönelik rekabet dengesi analizleri içerisinde yer alan lig hakimiyetine yönelik gerçekleştirdiğimiz analizlerimizde şampiyonluk açısından bakıldığında, FFP öncesi dönemde verilerin daha dar bir aralıkta dağıldığı, FFP sonrası dönemde ise dağılımın genişlediği ve bazı ekstrem yüksek değerlerin ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. Bu artış, ligde belirli bir takımın ya da birkaç takımın rekabet üzerindeki etkisinin önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Genel eğilim çizgisi, FFP sonrası dönemde ligdeki şampiyonluk seviyesinin zamanla artma eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, FFP'nin güçlü takımların ligdeki hakimiyetini artırıcı bir etkisi olduğunu düşündürmekte ve rekabet dengesi üzerinde bazı dalgalanmalara yol açabileceğine işaret etmektedir. Küme düşme göstergeleri açısından değerlendirildiğinde, FFP öncesi dönemde takımların performans dağılımının daha geniş bir aralıkta seyrettiği, buna karşılık FFP sonrası dönemde dağılımın daraldığı ve değerlerin daha düşük seviyelerde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu durum, FFP uygulamasının alt sıralardaki rekabeti azaltmış olabileceğini ve küme düşme mücadelesinin daha sınırlı sayıda takım arasında gerçekleştiğini düşündürmektedir. Dolayısıyla, FFP'nin küme düşme rekabetini daraltıcı ve belirli takımlar arasında yoğunlaştırıcı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Ramchandani ve diğ erleri (2018) alışmalarında FFP ncesi ve sonrası incelenen her lig için, Avrupa ligleri arasında daha iyi bir karşılaştırmayı kolaylaştırmak için TSFL' ye yönelik çalışmamızda gerekleştirdiğ imiz gibi ma başına puan temelinde ifade etmişlerdir. rneğ in, EPL'deki her takım 38 ma mücadele ederken, Bundesliga'dakiler ve TSFL'ndekiler 34 ma mücadele etmektedirler. Söz konusu çalışmada Avrupa liglerine yönelik olarak hesaplanan şampiyonluk rekabeti değ erlerinde görülen düşük farklar daha dengeli bir rekabeti ifade etmektedir.

Çalışmamızla paralel olarak Ramchandani ve diğ erleri (2018) FFP sonrası dönemde Almanya hariç geri kalan dört Avrupa liginde şampiyonluk farkında artış gerçekleşirken ve buna  lig için hayatta kalma farkında artış eşlik etmiştir. TSFL' nde ise son üç yıldıki keskin düşüş ile genel anlamda küme düşme farkında bir azalış özellikle dikkat çekmiştir. Ramchandani ve diğ erleri (2018) Avrupa'nın beş ligde zaman içinde küme düşme rekabeti göz önünde bulundurulduğ unda fark edilebilir bir eğ ilim görünmemekle birlikte Fransa, Almanya ve İspanya'da, şampiyonluk için rekabet açısından orta düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş yaşandığ ını tespit etmişlerdir.

Yine lig hakimiyetine yönelik yapılan çalışmalarda FFP ncesi dönemde Almanya'da beş farklı takımın lig şampiyonluğ unu kazandığ ı, FFP'nin uygulanmasından sonraki dönemde ise bu sayının sadece ikiye dştğ  görülmüştür. İtalya'daki FFP ncesi  lig şampiyonluğ u kazanan  farkı takım iken FFP sonrası bir takım, Fransa'daki FFP ncesi dört, FFP sonrası üç farkı takım şampiyonluğ u elde etmiş, bir veya birkaç takımın hakimiyetindeki artış belirgin olarak gözlemlenmiştir. Tersine, İngiltere ve daha az lde İspanya'da, ve çalışmamızla paralel şekilde FFP sonrası dönemde liglerde daha fazla takımın yerel şampiyonluğ u kazanmasıyla lig şampiyonluğ u hakimiyetinde bir azalma olduğ u görülmektedir (Ramchandani ve diğ erleri, 2018).

Plumley, D. ve diğ erleri (2019) ligdeki Avrupa liglerinde ilk dört pozisyon için lig hakimiyeti ele alacak şekilde genişlettikleri çalışmalarında daha fazla takımın FFP sonrası liglerde ilk dörtte yer alması nedeniyle İspanya'da (+2), İngiltere'de (+1) ve İtalya'da (+1) iyileşme yönünde veriler etmişlerdir. Bununla birlikte Almanya'da FFP sonrası ilk dört pozisyonda iki takım daha az yer alırken, çalışmamıza konu olan Türkiye'de olduğ u gibi Fransa'da herhangi bir değ işiklik kaydedilmemiş ve incelenen diğ er Avrupa liglerine göre baskın lig olmaya devam etmiştir.

Şampiyonluk ve küme düşme farkını içeren ve lig hakimiyet ölçütleri için rekabetle ilgili olarak, sonuçlar farklı yönde sonuçlara işaret etmektedir. Beş ligin hepsinde şampiyonluk yarışı için farkta artış görülürken, bu da ligi kazanan kulüplerin daha büyük puan farklarıyla kazandığını göstererek çalışmamızla paralellik göstermektedir. Bu sonuçlar ışığında, liglerin üst sıralarında belirli sayıda kulüple bir nevi tekel olduğu ve kesinlikle profesyonel takım sporlarındaki rekabetin temel öncülüne aykırı bir şey olduğu iddia edilebilir (Dobson, Goddard, ve Dobson, 2011).

Ramchandani ve diğerleri (2023)'un 24 Avrupa ligine yönelik çalışmasında ise FFP öncesi dönemde 248 farklı takım ligi ilk dört sırada bitirmiş ve 99 farklı takım şampiyonluk kazanmıştır. FFP sonrası dönemde ise ilk dört sırada yer alan takım sayısı 26 azalarak 222'ye düşerken, şampiyonluk kazananların sayısı 13 azalarak 86'ya düşmüştür. Genel olarak, yirmi dört ligden on dördünde FFP sonrası dönemde ilk dört sıradaki takımlarda düşüş yaşanırken, sadece ikisinde artış yaşanmış ve diğer sekiz ligde bir değişiklik tespit edilmemiştir. FFP sonrası şampiyonluk kazanan farklı takım sayısı 13 ligde azalmış, yedisinde artmış ve diğer dört ligde aynı kalmıştır. TFSL' de ise FFP öncesi şampiyonluk takım sayısı 4 iken, FFP sonrası şampiyonluk kazanan takım sayısı 5 olmuş; ilk dört sırada bitiren takım sayısı ise 8 takım ile FFP öncesi ve sonrasında bir değişiklik göstermemiştir.

Sonuç olarak, FFP uygulamaları ligdeki rekabet dengesini üst ve alt sıralarda asimetrik biçimde etkilemiştir. Üst sıralarda güç konsantrasyonu artarken, alt sıralarda rekabetin dar bir alanda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, FFP'nin yapısal dengesizlikleri gidermekte yetersiz kaldığını ve finansal gücü yüksek takımların hem sportif hem de ekonomik avantajlarını korumaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Rekabet dengesinin tüm lig geneline yayılabilmesi için FFP'nin ötesine geçen, daha kapsayıcı yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Buzzacchi ve diğerleri (2011) uzun bir zaman diliminde daha az farklı şampiyonluk kazanan bir lig için daha yüksek bir hakimiyet seviyesine sahip olduklarını belirtmektedir.

Çoğu ligde, Finansal Fair Play (FFP) düzenlemelerinin uygulanmasının ardından lig konsantrasyonu genel olarak kayda değer bir değişiklik göstermemiş ve FFP öncesi dönemlere benzer bir seyir izlemiştir. Bu bulgu, Avrupa futbolunda rekabet dengesini artırmanın gelecekte de önemli bir zorluk olmaya devam edeceğini işaret etmektedir. Ancak,

FFP sonrası dönemde lig konsantrasyonunda anlamlı bir kötüleşme yaşayan ülkelerin, bu dönemde genellikle daha yüksek hakimiyet seviyelerine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu ligler, bazı istisnalar dışında (örneğin Slovakya), genellikle UEFA sıralamasında üst sıralarda yer alan üye federasyonlara aittir (örneğin İspanya, Fransa ve Almanya) (Ramchandani ve diğerleri, 2023).

Elde edilen bulgular, İspanya, Almanya ve Fransa liglerinde FFP sonrası rekabet dengesinde istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş olduğunu (Ramchandani ve diğerleri, 2018), ancak İngiltere için benzer bir düşüş bulunmadığını ifade eden Plumley ve diğerlerinin (2019) sonuçlarıyla uyumludur .

Genel olarak, FFP sonrası dönemde lig hakimiyeti göstergelerinin daha belirgin uç değerlere yöneldiği, şampiyonluk açısından güçlü takımların lig üzerindeki etkisinin arttığı, küme düşme açısından ise rekabetin daha düşük seviyelerde dengelendiği söylenebilir. Bu bulgular, FFP'nin ligin rekabet yapısı üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Lig hâkimiyeti ve özellikle şampiyonluk farkı bağlamında ligde üst sıralarda yer alan takım sayısında TFSL'de bir değişiklik olmaması belirli takımların ligin üst sıralarında yer almaları diğer tüm takımlardan daha baskın bir konum elde ettiğini göstermektedir. Bu kulüpler, düzenli olarak UEFA kulüp müsabakalarında yer almakta ve bu sayede önemli avantajlar elde etmektedirler. Örneğin, 2022/23 sezonu itibarıyla UEFA Şampiyonlar Ligi grup aşamasına katılan her takım, 15,64 milyon avro katılım payı kazanmakta, grup maçlarındaki her galibiyet için 2,8 milyon avro, beraberlik için ise 930 bin avro ek gelir elde etmektedir (UEFA, 2022). Bu gelirler, söz konusu kulüplerin ligdeki finansal üstünlüklerini pekiştirmekte ve rekabet dengesizliğini artırmaktadır. Sonuç olarak, FFP düzenlemeleri, finansal disiplin sağlama hedefinde kısmi başarı elde etse de rekabet dengesi açısından beklenen olumlu etkileri yaratamamıştır. Üst sıralardaki kulüplerin kaynak avantajları, ligdeki rekabet dengesini olumsuz yönde etkilemiş, bu da FFP'nin ligin genel rekabet yapısı üzerinde sınırlı ve farklılaştırıcı etkiler yarattığını göstermektedir.

Üst sıralarda yer alan takımlar düzenli olarak UEFA kulüp müsabakalarında boy göstermektedir. Özellikle Şampiyonlar Ligi grup aşamasına ulaşan kulüplerin 2022/23 sezonu itibarıyla garantili olarak 15 milyon avro ödül alması göz önünde bulundurulduğunda elde ettikleri kaynak avantajlarının ligdeki hakimiyetini sürdürmesine olanak tanıyacağı öngörülmektedir.

Bu durum, Szymanski (2014) ve Vöpel (2013) FFP'nin mevcut hiyerarşiyi sağlamlaştırarak, Avrupa futbolundaki eşitsizlikleri derinleştirdiği ve küçük kulüplerin daha büyük yatırımlar yapma potansiyelini sınırladığı yönündeki tezleriyle örtüşmektedir.

UEFA müsabakalarından gelen ödül parasının sonuçlarımızı etkileyen bir faktör olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. UEFA Şampiyonlar Ligi veya UEFA Avrupa Ligi'ne katılım, bu kulüplerin kendi yerel liglerindeki takımlara sunulmayan ek gelir kaynaklarına erişmesini sağlamaktadır. Türkiye gibi lig katsayısının daha düşük olduğu liglerde, Avrupa müsabakalarına daha az katılım hakkı bulunmaktadır. Bu nedenle bu ek gelire erişmek, daha fazla katılım hakkına sahip liglere göre daha zordur. Bu durum her sezon katılım hakkına sahip olanlar ve olmayanlar arasındaki farkı arttırmaktadır. Daha az katılım hakkına sahip liglerden eleme turlarına katılanlar, erken turlardan elde ettikleri kazançlar da önemli olduğundan ve grup aşamalarına ulaşamaları bile kendi liglerinin geri kalanının erişemeyeceği kazançları temsil ettiğinden, yine de hakimiyetlerini artıracaklardır (Ramchandani ve diğerleri, 2018).

2021-22 sezonu itibarıyla UEFA'nın üçüncül yarışması olan Konferans Ligi'nin tanıtılmasıyla birlikte, birçok ligde daha fazla katılım hakkı doğmuştur. Bu müsabakalara katılım, kulüplere ek sponsorluk, ödül parası ve oynanan maç sayısının artmasından elde edilen maç günü gelirleri şeklinde artan gelir getirmektedir. Ancak, bunun üçüncül bir şampiyona olması nedeniyle alınan ödemeler, UEFA Şampiyonlar Ligi veya UEFA Avrupa Ligi'nde olduğundan daha düşük seyretmektedir.

Sonuçlar bağlamında FFP açısından açıkça bir nedensellik iddiasında bulunulmasa da rekabet dengesinin olumlu bir seyir izlemesini kısmen UEFA Şampiyonlar Ligi ve UEFA Avrupa ligi müsabakalarından elde edilen gelirlerle oluşturulan katılım ödemelerindeki artışlardan kısmen de öncelikli olarak ilgili liglerdeki yayın sözleşmelerinden elde edilen gelir artışlarından kaynaklanmasına bağlanabilir (Pawlowski ve diğerleri, 2010). Bu, en zengin ve en başarılı kulüplerin ligdeki diğer kulüplerin zararına olacak şekilde adil bir gelir dağıtım mekanizmasının olmadığı, gelir akışının önemli bir payını kazanmaya devam ettiği bir duruma yol açmaktadır (Lee ve Fort, 2012; Szymanski ve Késenne, 2004).

FFP sonrası dönemde rekabet dengesinde kayda değer bir düşüş yaşayan iki lig olan Almanya ve İspanya'ya bakıldığında, her iki ligde de kulüpler arasında yayın haklarının daha

kolektif bir şekilde dağıtımına geçildiği gözlemlenmektedir. Daha önce, kulüpler kendi yayın haklarını müzakere etme özgürlüğüne sahipti; bu durum, İspanya'da Barselona ve Real Madrid'in, Almanya'da ise Bayern Münih'in yayın gelirleri üzerinde tekel gücüne sahip olması anlamına gelmekteydi (Plumley, D. ve diğerleri, 2019).

Buna karşılık, İngiltere Premier Ligi (EPL), kulüpler arasında en eşit yayın gelir dağıtım mekanizmalarından birine sahip bir yapı sergilemektedir. EPL'de bu eşit dağıtım mekanizması, incelenen dönemde ligdeki rekabet dengesinde belirgin bir değişiklik yaşanmamasına katkıda bulunmuş olabilir. Ancak, Almanya ve İspanya için daha kolektif bir dağıtım modeline geçişin bu liglerin rekabet dengesi üzerinde olumlu bir etkisi olup olmayacağını değerlendirmek için henüz erkendir. Bu nedenle, gelecekte mevcut veriler ışığında bu konuda daha ayrıntılı araştırmalar yapılması gerekmektedir (Plumley, D. ve diğerleri, 2019).

TFSL' de Lig hakimiyetine ilişkin göstergelerden şampiyonluk, FFP öncesi 0.36 ± 0.15 iken, FFP sonrası 0.45 ± 0.34 'e yükselmiş ve tüm sezon ortalaması 0.40 ± 0.26 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu, belirli takımların lig üzerindeki etkisinin arttığını göstermektedir. Küme düşme göstergesi ise FFP öncesi 0.32 ± 0.12 'den FFP sonrası 0.26 ± 0.09 'a düşmüş ve tüm sezon ortalaması 0.29 ± 0.11 olarak gözlemlenmiştir. Bu durum, ligde alt sıralardaki rekabetin bir miktar azaldığını ve orta sıralardaki takımların güçlenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Genel olarak, FFP uygulamasının lig dinamikleri üzerinde sınırlı bir etkisi olduğu, ancak güçlü takımların konumunu bir miktar sağlamlaştırdığı ve alt sıralardaki rekabetin azaldığı söylenebilir.

Sonuç olarak, Avrupa futbolu tarihsel olarak düşük düzeyde bir rekabet dengesiyle tanımlanmakta olup, çoğu ulusal lig genellikle en fazla üç ya da dört takımın hakimiyeti altında geçmektedir (Peeters ve Szymanski, 2014). Dahası, Avrupa futbolundaki rekabet dengesi, 1990'lardan itibaren sürekli bir düşüş göstermiş ve bu durum hem lig içi hem de ligler arası rekabeti olumsuz yönde etkilemiştir (Pawlowski ve diğerleri, 2010). Ancak Szymanski (2014) Avrupa futbolundaki rekabet dengesinin mevcut durumu ve 1990'lardan beri devam eden olumsuz eğilimin, Finansal Fair Play (FFP) uygulamaları ile tersine döneceğine dair herhangi bir kanıt olmadığını belirtmektedir.

6. SONUÇ

Bu araştırma, Finansal Fair Play (FFP) düzenlemelerinin Türkiye Süper Ligi'nde rekabet dengesi üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Rekabet düzeyini ölçmek amacıyla kullanılan Herfindahl-Hirschman Konsantrasyon İndeksi (HICB) ve C5 Konsantrasyon İndeksi (C5CIB) sonuçları, FFP sonrası dönemde her iki göstergede ortalama bazda kısmi bir iyileşme yaşandığını ortaya koymuştur. Ancak, bu olumlu yönlü değişimlerin lig genelinde kalıcı bir yapısal dönüşüm anlamına gelmediği, özellikle son yıllarda indeks değerlerinde yeniden artış eğiliminin gözlemlendiği tespit edilmiştir. Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, FFP düzenlemelerinin Türkiye Süper Ligi'nde hedeflendiği gibi rekabeti tabana yaymakta ve finansal eşitsizlikleri gidermekte yetersiz kaldığı görülmektedir. Büyük kulüplerin yapısal avantajlarını sürdürdüğü, gelir dağılımındaki adaletsizliğin devam ettiği ve lig dinamiklerinin durağanlaştığı gözlemlenmiştir. Ortalama indeks değerlerindeki düşüşler umut verici olsa da yıl bazında ortaya çıkan dalgalanmalar rekabet dengesinin halen kırılgan ve sürdürülebilirlikten uzak olduğunu göstermektedir.

Şampiyonluk farkı ve küme düşme farkı verileri doğrultusunda TFSL' de FFP uygulamalarının ligin farklı kademelerinde rekabet dengesini farklı yönlerde etkilediğini ortaya koymaktadır. Üst sıralarda yer alan takımlar açısından değerlendirildiğinde, FFP sonrası dönemde şampiyonluk yarışındaki puan farklarının belirgin şekilde arttığı sezonların yaşanması dikkat çekicidir. Bu durum, bazı takımların diğerlerine göre rekabette daha baskın bir konuma geldiğini ve şampiyonluk mücadelesinde açık bir üstünlük sağladığını göstermektedir. FFP uygulamaları üst sıralardaki rekabet dengesini sağlamak yerine bazı takımların hâkimiyetini güçlendirmiştir. Benzer şekilde, alt sıralardaki rekabetin birkaç takım arasında sınırlı kalması, küme düşecek takımların da sezon ilerledikçe daha kolay tahmin edilebilir hale gelmesine yol açarak sürpriz sonuçların azalmasına ve bahis piyasasında çeşitliliğin ve risk dağılımının daralmasına sebep olacak; şampiyonluk ve küme düşme farklarının belirli takımlar arasında yoğunlaşması, ligdeki rekabet dengesizliğini pekiştirmenin yanı sıra, spor bahislerinin doğasında yer alan öngörülemezlik ve heyecan unsurlarını da zayıflatacaktır. Bu da hem taraftar ilgisi hem de piyasa dinamizmi açısından olumsuz etkiler yaratacaktır.

FFP uygulamaları kısa vadede rekabeti bir ölçüde dengelemiş gibi görünse de son yıllarda gözlemlenen indeks artışları bu kazanımların devam ettirilebilmesi konusunda soru işaretleri doğurmaktadır. Özellikle finansal sorunları ve gelir eşitsizliğinin belirgin olduğu TFSL gibi liglerde, FFP'nin rekabeti artırma veya dengeyi kalıcı biçimde değiştirme kapasitesi sınırlı kalmıştır. Büyük kulüplerin güçlerini ve yapısal avantajlarını korumaya devam etmeleri, bu takımların ligde yeniden baskın hale gelmelerine yol açmış olabilir. Finansal Fair Play (FFP) düzenlemelerinin Türkiye Süper Ligi'nde genel lig konsantrasyonu ve rekabet yoğunluğu üzerinde anlamlı ve dönüştürücü bir etki yaratamadığını ortaya koymuştur. Analizler, özellikle ligin üst sıralarında yer alan büyük kulüplerin rekabet yoğunluğunda belirgin bir değişimin yaşanmadığını, bu kulüplerin lig üzerindeki hâkimiyetini FFP sonrasında da büyük ölçüde sürdürdüğünü göstermiştir. Şampiyonluk mücadelesinde FFP'nin etkisi sınırlı kalırken, alt sıralarda yaşanan küme düşme rekabetinde de dikkat çekici bir iyileşme ya da dengeleyici bir sonuç gözlenmemiştir. Bu durum, FFP'nin temel hedeflerinden biri olan sportif rekabetin yaygınlaştırılması ve finansal adaletin sağlanması açısından beklentileri karşılamaktan uzak kaldığını göstermektedir. Süper Lig'de rekabetin hâlen belirli birkaç kulüp etrafında şekillendiği, yapısal bir değişimin gerçekleşmediği ve lig dinamiklerinin durağanlaştığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede UEFA, 2022 yılında Finansal Fair Play ilkelerini Finansal Sürdürülebilirlik İlkeleri olarak yeniden yapılandırmış ve 3 yıllık bir kademeli geçiş planmıştır. Yeni düzenlemeler, kulüplerin futbol gelirlerinin %70'ini maaş, transfer ve menajer ödemelerine ayırabileceği bir harcama tavanı getirerek mali disiplinin artırılmasını ve uzun vadeli planlamanın teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Ayrıca, yatırımcıların kulüplere daha kontrollü bir şekilde sermaye koymasına olanak tanınarak, sistemin daha esnek ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşması hedeflenmiştir. Ancak bu dönüşümün başarıya ulaşabilmesi için, kuralların şeffaflık ve denetim mekanizmalarıyla etkin biçimde uygulanması ve kulüpler arası gelir farklarını azaltacak yapısal önlemlerin alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak, FFP uygulamaları kısa vadeli bazı kazanımlar sunsa da Türkiye Süper Ligi gibi ekonomik ve yapısal açıdan dengesiz liglerde, bu düzenlemenin tek başına rekabet dengesini sağlamak için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, FFP'yi destekleyici şekilde yayın gelirlerinin daha adil dağıtımını, altyapı yatırımlarının teşviki, kulüplerin finansal disiplininin artırılması ve etkin denetim mekanizmalarının oluşturulması gibi bütüncül ve yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu doğrultuda, aşağıda belirtilen başlıklar kapsamında ileriye dönük çalışmalara ilişkin öneriler ile rekabet dengesinin artırılmasına yönelik stratejik yaklaşımlar sunulabilir.

- Rekabet dengesini sağlamak için kulüplerin geleceğe dönük planlarla altyapıya yatırım yapması teşvik edilmelidir.
- Taraftar bağlılığı gibi değişkenler açısından rekabet dengesi değerlendirilebilir.
- Alt liglerdeki rekabet dengesi farklı değişkenler açısından araştırılarak çalışma kapsamı genişletilebilir.
- Kulüplerin yıllık finansal raporları kamuya açık hale getirilerek takımların rekabet dengesi araştırmacılar tarafından daha kapsamlı ele alınabilir.
- FFP uygulaması olmaksızın yerel denetim mekanizmalarının daha şeffaf ve sıkı hale getirilerek rekabet dengesi sağlanabilir.
- Ligde yer alan takımların alt yapı ve tesis yatırımlarında bulunabilmeleri için sponsorluk ve ticari gelirlerini arttıracak yeni kaynaklar yaratılarak rekabet dengesi daha tutarlı hale getirilebilir.

KAYNAKLAR

- Birkhäuser, S., Kaserer, C., and Urban, D. (2019). Did UEFA's financial fair play harm competition in European football leagues? *Review of Managerial Science*, 13, 113-145.
- Blyth, C. (2015). *How does competitive balance in international soccer relate to the fluctuation in attendance*. Sport Management Undergraduate. Paper 100.
- Borland, J., and MacDonald, R. (2003). Demand for sport. *Oxford Review of Economic Policy*, 19(4), 478-502.
- Brandes, L., and Franck, E. (2006). How fans may improve competitive balance-an empirical analysis of the German Bundesliga. *Institute for Strategy and Business Economics University of Zurich Working Paper Series*, 41, 1-5.
- Brandes, L., and Franck, E. (2007). Who made who? An empirical analysis of competitive balance in European soccer leagues. *Eastern Economic Journal*, 33(3), 379-403.
- Budzinski, O. (2014). The competition economics of financial fair play. *Ilmenau Economics Discussion Papers*, 19(85).
- Budzinski, O., and Pawlowski, T. (2014). The behavioural economics of competitive balance: Implications for league policy and championship management. *Available at SSRN 2493764*.
- Buzzacchi, L., Szymanski, S., and Valletti, T. (2011). Equality of Opportunity and Equality of Outcome: Open Leagues, Closed Leagues and Competitive Balance. In *Recent developments in the economics of sport* (Vol. 2, pp. 54-73): Edward Elgar Pub. Ltd.
- Carlton, D. W., and Perloff, J. M. (2015). *Modern industrial organization* (Vol. 4): Pearson/Addison Wesley Boston.
- Çimen, Z. (2022). Gelişimi, Teorileri, Taktikleri and Spordan Örneklerle İlişki Pazarlama. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences-IJSETS*, 8(4), 103-118.
- Corral, J., Garcia-Unanue, J., & Herencia-Quintanar, F. (2016). Are NBA policies that promote long-term competitive balance effective? What is the price? *The Open Sports Sciences Journal*, 9(1), 81-93.
- Crockett, S., Spear, S., and Sunder, S. (2008). Learning competitive equilibrium. *Journal of Mathematical Economics*, 44(7-8), 651-671.
- Curran, J., Jennings, I., and Sedgwick, J. (2009). 'Competitive Balance' in the top level of English football, 1948-2008: An absent principle and a forgotten ideal. *The International Journal of the History of Sport*, 26(11), 1735-1747.
- Depken II, C. A., and Globan, T. (2021). Domestic league competitive balance and UEFA performance. *International Journal of Sport Finance*, 16(4), 196-205.

- Depken, C. A. (1999). Free-agency and the competitiveness of major league baseball. *Review of Industrial Organization*, 14(3), 205-217.
- Di Simone, L., and Zanardi, D. (2021). On the relationship between sport and financial performances: an empirical investigation. *Managerial Finance*, 47(6), 812-824.
- Dietl, H. M., Lang, M., and Rathke, A. (2011). The combined effect of salary restrictions and revenue sharing in sports leagues. *Economic Inquiry*, 49(2), 447-463.
- Dimitropoulos, P. E., and Tsagkanos, A. (2012). Financial Performance and Corporate Governance in the European Football Industry. *International Journal of Sport Finance*, 7(4), 1-8.
- Dobson, S., Goddard, J. A., and Dobson, S. (2011). *The economics of football* (2nd ed. Vol. 10): Cambridge: Cambridge University Press.
- Drut, B., and Raballand, G. (2012). Why does financial regulation matter for European professional football clubs? *International Journal of Sport Management and Marketing* 2, 11(1-2), 73-88.
- Eckard, E. W. (2017). The uncertainty-of-outcome hypothesis and the industrial organization of sports leagues: Evidence from US college football. *Journal of Sports Economics*, 18(3), 298-317.
- Evans, R. (2014), "A review of measures of competitive balance in the 'analysis of competitive balance' literature", *Birkbeck Sport Business Centre Research Paper Series*, Vol. 7 No. 2, pp. 1-59.
- Feess, E., and Stähler, F. (2009). Revenue sharing in professional sports leagues. *Scottish Journal of Political Economy*, 56(2), 255-265.
- Fort, R., and Maxcy, J. (2003). Competitive balance in sports leagues: An introduction. *Journal of sports economics*, 4(2), 154-160.
- Fort, R., and Quirk, J. (1997). Introducing a competitive economic environment into professional sports. *Advances in the Economics of Sport*, 2, 3-26
- Franck, E. (2010). Private firm, public corporation or member's association—Governance structures in European football. *International Journal of Sport Finance*, 5(2), 108-127.
- Franck, E. (2014), "Financial fair play in European club football – what is it all about?", *UZH Business Working Paper Series* No. 328, Zürich, pp. 1-34.
- Franck, E. (2018). European club football after "five treatments" with financial fair play—time for an assessment. *International Journal of Financial Studies*, 6(4), 97.
- Freestone, C. J., and Manoli, A. E. (2017). Financial fair play and competitive balance in the Premier League. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 7(2), 175-196.

- Gallagher, R., and Quinn, B. (2020). Regulatory own goals: The unintended consequences of economic regulation in professional football. *European Sport Management Quarterly*, 20(2), 151-170.
- Garcia-del-Barrio, P., and Rossi, G. (2020). How the UEFA Financial Fair Play regulations affect football clubs' priorities and leagues' competitive balance? *European Journal of Government and Economics*, 9(2), 119-142.
- Geey, D. (2011). "Football League Financial Fair Play: Domestic League Regulation". *Entertainment and Sports Law Journal*, 10:1-7.
- Goossens, K. (2005). *Competitive balance in European football: comparison by adapting measures: national measures of seasonal imbalance and top 30*. Belgium: University of Antwerp, 52.
- Görün, L. (2020). 2018-2019 sezonu Spor Toto Süper Ligde rekabetçi denge. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 65-79.
- Groot, L. (2008). *Economics, uncertainty and European football. Trends in competitive balance*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Gyimesi, A. (2024). Competitive balance in the post-2024 Champions League and the European Super League: A simulation study. *Journal of Sports Economics*, 25(6), 707-734.
- Humphreys, B. R. (2002). Alternative measures of competitive balance in sports leagues. *Journal of Sports Economics*, 3(2), 133-148.
- İnternet: Gregory, S. (2021). European Soccer's American Owners Tried to Form a U.S.-Style 'Super League.' It Hasn't Gone Well. Web: <https://time.com/5956517/super-league-american-owners/> adresinden 14 Şubat 2024'te alınmıştır.
- İnternet: KPMG. (2022). *The European Champions Report 2022*. Retrieved from <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/01/the-european-champions-report-2022.pdf> adresinden 14 Şubat 2024'te alınmıştır.
- İnternet: UEFA. (2022). *UEFA Europa Conference League and the 2022 UEFA Super Cup Payments for the qualifying phases Solidarity payments for non-participating clubs*. Web: 20220704_circular_2022_47_en.pdf adresinden 14 Şubat 2024'te alınmıştır.
- İnternet: Vöpel, H. (2013). *Is Financial Fair Play really justified? An economic and legal assessment of UEFA's Financial Fair Play rules*. Web: Is Financial Fair Play really justified? An economic and legal assessment of UEFA's Financial Fair Play rules adresinden 14 Şubat 2024'te alınmıştır.
- Kalashyan, J. (2022). The game behind the game: UEFA's Financial Fair Play Regulations and the need to field a substitute. *European Competition Journal*, 18(1), 21-81.
- Késenne, S. (2006). The win maximization model reconsidered: Flexible talent supply and efficiency wages. *Journal of Sports Economics*, 7(4), 416-427.

- Kesenne, S. (2007). Revenue sharing and owner profits in professional team sports. *Journal of Sports Economics*, 8(5), 519-529.
- Koning, R. H. (2000). Balance in competition in Dutch soccer. *Journal of the Royal Statistical Society: Series D (The Statistician)*, 49(3), 419-431.
- Lee, Y. H., and Fort, R. (2012). Competitive Balance: Time Series Lessons from the English Premier League. *Scottish Journal of Political Economy*, 59(3), 266-282.
- Lindholm, J. (2010). The problem with salary caps under European Union law: the case against financial fair play. *Texas Review of Entertainment and Sports Law*, 12(2), 189-213.
- Martinez, M., and Willner, J. (2017). Competitive balance and consumer demand in the English football league. *Applied Finance and Accounting*, 3(2), 49-60.
- Michie, J., & Oughton, C. (2004). *Competitive balance in football: Trends and effects* (pp. 1-38). London: The sportsnexus.
- Mills, B., and Fort, R. (2014). League-level attendance and outcome uncertainty in US pro sports leagues. *Economic Inquiry*, 52(1), 205-218.
- Nalbantis, G., Pawlowski, T., and Coates, D. (2017). The fans' perception of competitive balance and its impact on willingness-to-pay for a single game. *Journal of Sports Economics*, 18(5), 479-505.
- Nauright, J., & Ramfjord, J. (2013). Who owns England's game? American professional sporting influences and foreign ownership in the Premier League. In *Who Owns Football?* (pp. 86-99). Routledge.
- Neale, W. C. (1964). The peculiar economics of professional sports. *The Quarterly Journal of Economics*, 78(1), 1-14.
- Owen, P. D., Ryan, M., and Weatherston, C. R. (2007). Measuring competitive balance in professional team sports using the Herfindahl-Hirschman index. *Review of Industrial Organization*, 31, 289-302.
- Özaydın, M. S. (2020). *Three essays on the economics of football*. (pp. 46–50). Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özen, A., ve Şahin, M. Y. (2024). Hentbolda fair play ve fair play eğitimi. *Sportive*, 7(1), 1-15.
- Özevin, O. (2017). UEFA Finansal Fair Play düzenlemesinin Avrupa futbol kulüpleri üzerindeki etkisi: Avrupa 5 büyük ligi ve Türkiye Süper Ligi üzerine bir inceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(2), 479-508.
- Paramio-Salcines, L., and Llopis-Goig, R. (2018). Structures and policies at the main European football leagues: Evolution and recent changes. In *Routledge Handbook of Football Business and Management* (pp. 33-43), New York: Routledge.

- Pawlowski, T. (2013). Testing the uncertainty of outcome hypothesis in European professional football: A stated preference approach. *Journal of Sports Economics*, 14(4), 341-367.
- Pawlowski, T., Breuer, C., and Hovemann, A. (2010). Top clubs' performance and the competitive situation in European domestic football competitions. *Journal of Sports Economics*, 11(2), 186-202.
- Peeters, T., and Szymanski, S. (2014). Financial fair play in European football. *Economic Policy*, 29(78), 343-390.
- Plumley, D. J. (2014). *Alternative approaches to financial and sporting performance measurement in English professional football*. Sheffield Hallam University (United Kingdom).
- Plumley, D., Mondal, S., Wilson, R., and Ramchandani, G. (2023). Rising stars: Competitive balance in five Asian football leagues. *Journal of Global Sport Management*, 8(1), 23-42.
- Plumley, D., Ramchandani, G., and Wilson, R. (2018). Mind the gap: an analysis of competitive balance in the English football league system. *International Journal of Sport Management and Marketing*, 18(5), 357-375.
- Plumley, D., Ramchandani, G., and Wilson, R. (2019). The unintended consequence of Financial Fair Play: An examination of competitive balance across five European football leagues. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 9(2), 118-133.
- Ramchandani, G. (2012). Competitiveness of the English Premier League (1992-2010) and ten European football leagues (2010). *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 12(2), 346-360.
- Ramchandani, G., Plumley, D., Boyes, S., and Wilson, R. (2018). A longitudinal and comparative analysis of competitive balance in five European football leagues. *Team Performance Management: An International Journal*, 24(5/6), 265-282.
- Ramchandani, G., Plumley, D., Davis, A., and Wilson, R. (2023). A Review of Competitive Balance in European Football Leagues before and after Financial Fair Play Regulations. *Sustainability*, 15(5), 4284.
- Rottenberg, S. (1956). The baseball players' labor market. *Journal of political economy*, 64(3), 242-258.
- Saban, M., ve Demirci, F. (2016). Finansal Fair Play ve türkiye'deki dört büyük futbol kulübünün uyum düzeyinin incelenmesi. *Financial Analysis/Mali Cozum Dergisi*, 2(2), 81-93.
- Sanderson, A. R., and Siegfried, J. J. (2003). Thinking about competitive balance. *Journal of Sports Economics*, 4(4), 255-279.
- Sass, M. (2012). Long-term competitive balance under UEFA financial fair play regulations. *Working Paper Series*.

- Sass, M. (2016). Glory hunters, sugar daddies, and long-term competitive balance under UEFA Financial Fair Play. *Journal of sports economics*, 17(2), 148-158.
- Scelles, N. (2021). Policy, political and economic determinants of the evolution of competitive balance in the FIFA women's football World Cups. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 13(2), 281-297.
- Schubert, M., and Hamil, S. (2018). Financial doping and financial fair play in European club football competitions. *The Palgrave Handbook on the Economics of Manipulation in Sport*, 135-157.
- Scully, Gerald W. 1989. *The Business of Major League Baseball*. Chicago: University of Chicago Press.
- Serrano, R., Acero, I., Farquhar, S., and Espitia Escuer, M. A. (2023). Financial fair play and competitive balance in European football: a long term perspective. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 13(1), 74-92.
- Silva, C. D. d., Abad, C. C. C., Macedo, P. A. P., Fortes, G. O. I., and Nascimento, W. W. G. d. (2018). Competitive balance in football: A comparative study between Brazil and the main European leagues (2003-2016). *Journal of Physical Education*, 29, e2945.
- Sloane, P. J. (2015). The Economics of Professional Football Revisited. *Scottish Journal of Political Economy*, 62(1), 1-5.
- Soebbing, B. P. (2008). Competitive balance and attendance in Major League Baseball: An empirical test of the uncertainty of outcome hypothesis. *International Journal of Sport Finance*, 3(2), 119.
- Storm, R. K., and Nielsen, K. (2012). Soft budget constraints in professional football. *European Sport Management Quarterly*, 12(2), 183-201.
- Szymanski, S. (2001). Income inequality, competitive balance and the attractiveness of team sports: Some evidence and a natural experiment from English soccer. *The Economic Journal*, 111(469), 69-84.
- Szymanski, S. (2003). The economic design of sporting contests. *Journal of economic literature*, 41(4), 1137-1187.
- Szymanski, S. (2010). *The comparative economics of sport*. London: Springer, 5.
- Szymanski, S. (2014). Fair Is Foul: A Critical Analysis of UEFA Financial Fair Play. *International Journal of Sport Finance*, 9(3).
- Szymanski, S., and Késenne, S. (2004). Competitive balance and gate revenue sharing in team sports. *The Journal of Industrial Economics*, 52(1), 165-177.
- Szymanski, S., and Kuypers, T. (2000). *Winners and Losers*. London: Penguin Books Canada.
- UEFA club licensing and financial fair play regulations, (2012).

- UEFA club licensing and financial fair play regulations, (2015).
- Ünsal, E. (2023). How the UEFA Champions League divided Europe and harmed competitive balance within domestic leagues. *Soccer & Society*, 24(4), 492-508.
- van der Burg, T. (2023). Competitive balance and demand for European men's football: a review of the literature. *Managing Sport and Leisure*, 1, 1-16.
- Vrooman, J. (2015). Sportsman leagues. *Scottish Journal of Political Economy*, 62(1), 90-115.
- Wilson, R., Plumley, D., and Ramchandani, G. (2013). The relationship between ownership structure and club performance in the English Premier League. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 3(1), 19-36.
- Winfrey, J., and Fort, R. (2012). Nash conjectures and talent supply in sports league modeling: A comment on current modeling disagreements. *Journal of Sports Economics*, 13(3), 306-313.
- York, K. M., and Miree, C. E. (2018). Averting a tragedy of the commons: Revenue sharing and competitive balance in the NHL. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 8(1), 35-51.
- Zimbalist, A. S. (2002). Competitive balance in sports leagues: An introduction. *Journal of Sports Economics*, 3(2), 111-121.
- Zimbalist, A. (2003). Competitive balance conundrums: Response to Fort and Maxcy's comment. *Journal of Sports Economics*, 4(2), 161-163.

EKLER

Ek-1. Etik Komisyon

Evrak Tarih ve Sayısı: 22.02.2024-E.887147

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-887147
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

22.02.2024

DAĞITIM YERLERİNE

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı **Doktora Öğrencisi Elif BOZKURT ALVURDU'nun, Prof.Dr.Mustafa Yaşar ŞAHİN'in** danışmanlığında yürüttüğü "*Finansal Fair Play Uygulamaları Öncesi ve Sonrasında Rekabet Dengesinin Analizi: Türkiye Futbol Süper Ligi*" adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **13.02.2024** tarih ve **03** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2024 - 254

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek: 1 Liste
DAĞITIM
Gereği:
Sayın Prof. Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN

Bilgi:
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Evrak Tarih ve Sayısı: 22.02.2024-E.88/147 GAZİ ÜNİVERSİTESİ
ETİK KOMİSYONU KATILIM LİSTESİ

TOPLANTI TARİHİ : 13.02.2024		TOPLANTI SAYISI : 03
ADI – SOYADI	İMZA	
Prof. Dr. İsmail KARAKAYA BAŞKAN		
Prof. Dr. Zehra GÖÇMEN BAYKARA BAŞKAN YRD.		
Prof. Dr. C. Haluk BODUR		
Prof. Dr. Seçil ÖZKAN		
Prof. Dr. Cevriye TEMEL GENCER		
Prof. Dr. İlkay ULUTAŞ		
Prof. Dr. Kemalettin DENİZ		
Prof. Dr. Makbule GEZMEN KARADAĞ		
Prof. Dr. İlyas OKUR		
Prof. Dr. Nihan KAFA		
Doç. Dr. Melek Gülşah ŞAHİN		
Doç. Dr. Gökhan DELİCEOĞLU		
Doç. Dr. Elvan İNCE AKA		

Bu belge,güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ALVURDU BOZKURT, Elif
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri :
Medeni hali
Telefon
E-mail

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü/ Spor Yönetim Bilimleri Programı	Devam ediyor
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı	2018
Lisans	Gazi Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü	2008

İş Deneyimi

Öğretim Görevlisi, Gazi Üniversitesi Kariyer Planlama, Uygulama ve Araştırma Merkezi
(2024 - halen)

Yabancı Dili

İngilizce

Yayımlar

Alvurdu, E. B., & Şahin, M. Y. (2024). Türkiye kadınlar futbol liginde rekabet dengesinin analizi. *Uluslararası Bozok Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 160-170.

GAZILI OLMAK AYRICALIKTIR..